Evanghelia lui Nicodim

Editura Herald

Evanghelia lui Nicodim

Editura Herald

Evanghelia lui Nicodim

Ediţie bilingvă

Taducere din limba latină şi note:
SORIN-DAN DAMIAN

Editura HERALD
2012

OP.10 - CP.33 Sect. II București
Tel: 021.319.40.60, 021.319.40.61
Fax: 021.319.40.59, 021.319.40.60
Mob: 0744.888.388, 0745.050.020
website: www.edituraherald.ro
e-mail: office@edituraherald.ro

Redactor: Radu Duma
Realizare grafică: Vadim Cazacu
Lector: Paul Acsinte

Textul în limba latină a fost preluat din Johann Albert Fabricius, *Codex Apocryphus Novi Testamenti. The uncanonical Gospels and other writings referring to the first ages of Christianity; in the original languages*, London, 1852, pp. 183-219.

Studiul introductiv *The Evangelium Nicodemi in the Latin Middle Ages* este cuprins în antologia Zbigniew Izydorczyc (ed.), „The Medieval Gospel of Nicodemus. Texts, Intertexts and Contexts in Western Europe", Arizona State University Press, SUA, 1997, pp. 43-101.

Prescurtări scripturistice

Ieşire Iş
Deuteronom Dt
4 Regi 4 Rg
Psalmii Ps
Isaia Is
Miheia Mi
Avacum Avc
Matei Mt
Marcu Mc
Luca Lc
Ioan In

Evanghelia lui Nicodim în evul mediu latin

Încă din perioada Renaşterii, *Evangelium Nicodemi* (EN) a reprezentat obiectul atenţiei cercetătorilor şi al cercetării critice,. Ceea ce i-a atras şi a continuat să-i intrige pe savanţi de-a lungul secolelor a fost misterul originii sale în cadrul antichităţii creştine. Transmiterea sa ulterioară şi vicisitudinile din perioada evului mediu se pare că au stârnit un interes relativ scăzut. Prezentul studiu încearcă să inverseze această tendinţă. Acesta pune accentul pe evul mediu şi pe proeminenţa *Evangheliei lui Nicodim* în domeniul religios medieval. Studiul susţine argumentat faptul că, deşi născută în antichitatea târzie, *EN* s-a dezvoltat, a înflorit, şi a ajutat la definirea moştenirii culturale europene în perioada evului mediu. Cercetarea manuscriselor încă neexplorate scoate la lumină bogăţia de text şi complexitatea apocrifei latine, explorează atitudinile medievale faţă de aceasta şi studiază influenţa sa asupra culturii religioase a Apusului medieval[1].

1. Tradiţiile textuale

Pe parcursul întinsei sale istorii în cadrul creştinismul latin, *EN* a dezvoltat o varietate de forme textuale, pe care abia acum am început să le clarificăm[2]. În unele din aceste variante, *EN* a căpătat un limbaj şi detalii reale de tip idiosincratic. În alte forme textuale, *EN* a absorbit textele adiţionale, care o alterau, în ceea ce priveşte scopul şi concentrarea. În alte variante, *EN* s-a adaptat contextelor poetice, hagiografice sau enciclopedice. Rodnicia apocrifei este de departe surprinzătoare. Dacă Evangheliile canonice, transmise cu o grijă considerabilă pentru corectitudine sub ochiul atent al Bisericii, au dezvoltat o întreagă paletă de variante, nu este de mirare că apocrifele latine, cum ar fi *EN*, copiate în condiţii mult mai puţin riguroase, au tins să se schimbe şi să evolueze mult mai uşor. Copiştii au

considerat de multe ori a fi necesar să-şi şlefuiască stilul, gramatica sau dicţia, să adauge în text ceea ce ei au considerat că a fost trecut cu vederea sau să elimine ceea ce au considerat că nu este corespunzător, sau să schimbe naraţiunea ori baza teologică[3]. În acest proces de revizuiri succesive, baza originală a textelor scrierilor apocrife a tins spre o întoarcere în timp la primele copii sau, în alt sens, în abstract. Ceea ce a rămas a fost numai textul transformat şi, uneori, aproape de pierderea identităţii sale originale.

1.1 Palimpsestul *Vienna*

Cea mai timpurie evidenţă sigură a traducerii în limba latină a textului grecesc *Faptele lui Pilat*, cunoscut în evul mediu târziu şi în perioada modernă, în Apus, ca *EN*, provine dintr-un manuscris de secol V intitulat *Vienna*, de la Österreichische Nationalbibliothek MS, 563[4]. Manuscrisul este un palimpsest: sub un strat de secol VIII, cu citate din Părinţi, un strat de secol V cuprinzând, pe lângă o serie de pasaje din Evanghelia canonică după Matei şi apocrifa *Evanghelia copilăriei după Toma*, şi ample pasaje din *Evanghelia lui Nicodim*. Nu există nicio referinţă explicită la *EN* în scrierile din latină ale Părinţilor aflate pe palimpsest, şi niciun Părinte latin nu citează sau descrie vreun text care să poată fi identificat ca fiind *EN*.

Este posibil ca numai doi scriitori latini să fi făcut referire la corespondenţa lui Pilat cu împăratul, care a fost în mod frecvent anexată *EN* în manuscrisele medievale. În lucrarea sa, *Apologeticum* 5.2, Tertullian († ca. 220) susţine că Tiberiu a primit informaţii „din Palestina” care confirmau dumnezeirea lui Hristos. În alt loc, la 21.24, spune că însuşi Pilat a fost cel care a trimis aceste informaţii[5]. Două secole mai târziu, Paulus Orosius, contemporanul lui Augustin, face aluzie la o aceeaşi informare a lui Pilat către Tiberiu, în lucrarea sa *Historiarum adversum paganos libri VII*, la capitolul 7.4[6]. Totuşi, informaţia sa a fost de mâna a doua, provenind în mod sigur de la traducerea efectuată de Rufin a *Istoriei Ecleziastice* scrise de Eusebiu din Cezareea 2.2.1-2[7]. Remarcile lui Tertullian şi cele ale lui Orosius sugerează o mai timpurie relatare a tradiţiei scrisorilor lui Pilat,

însă nu vorbesc nimic despre *Evanghelia lui Nicodim*, în sine. Eusebiu, sursa finală de limbă greacă a lui Orosius, face câteva aluzii la anumite „hypomnemata” ale lui Pilat (1.9.3, 1.11.9, 9.5.1 şi 9.7.1)[8]; Rufin nu numai că le traduce pe toate, ci chiar inserează aluzii independente în discursul apologetic al lui Lucian de Antiohia (adăugat la 9-6.3)[9]. Din păcate, la fel cum nu este posibil, pe baza referinţelor lui Eusebiu, să afirmăm că într-adevăr el a cunoscut textul existent acum în manuscrisele greceşti[10], este la fel de imposibil, pe baza traducerii lui Rufin, să tragem vreo concluzie în legătură cu cunoaşterea *Faptelor*, în orice versiune lingvistică, în Apus.

Abia spre sfârşitul sec. al VI-lea, *EN* îşi lasă o primă amprentă asupra literaturii de limbă latină. Grigorie de Tours († 594), un episcop istoric, relatează în a sa lucrare *Decem libris historiarum* 1.21 istoria prinderii şi închiderii lui Iosif din Arimateea, „ut gesta Pilat iad Tiberium imperatorem missa referunt” („precum fac referire Faptele lui Pilat, trimise lui Tiberiu”)[11]. Aceleaşi „fapte”, susţine el, „apud nos hodie retentur scripta” (1.24; „sunt păstrate, în scris, până în ziua de azi”)[12]. Astfel, în absenţa oricărei referinţe patristice a *Evangheliei lui Nicodim* înainte de sec. al VI-lea, palimpsestul de la Viena rămâne singurul martor sigur la apariţia unei forme timpurii a *EN*, în limba latină.

Palimpsestul începe cu un prolog în care Aeneas[13] se introduce pe sine ca fiind cel care a descoperit şi a tradus în limba greacă document ul original din ebraică, cu privire la Hristos, şi îşi datează descoperirea în anul 425 sau 440 d. Hr[14]. Un al doilea prolog datează Pătimirile lui Hristos şi îl numeşte pe Nicodim ca autor al textului. Textul în sine cuprinde numai prima parte a *Evangheliei lui Nicodim*, numită de Constantinus de Tischendorf *Gesta Pilati* [Faptele lui Pilat] (GP) şi co-extensiv cu existentele *Fapte* A din limba greacă[15]. Acestea se păstrează aici într-o stare fragmentară. Lucrarea *GP* este alcătuită din două secţiuni majore tematice: judecata înaintea lui Pilat, culminând cu răstignirea, şi întemniţarea, împreună cu eliberarea miraculoasă a lui Iosif din Arimateea şi cu mărturiile care demonstrează înălţarea lui Hristos. Relatarea cu privire la tânguirile

iadului sau *Descensus Christi ad Inferos* [Pogorârea lui Hristos la Iad] (DI) – a treia secţiune majoră a versiunilor latine târzii – lipseşte din palimpsest. Este posibil ca palimpsestul să-şi fi pierdut din pagini prin deteriorare accidentală sau, mult mai probabil, este posibil ca *DI* să fi lipsit din originalul din limba greacă. *DI* nu apare nici în versiunea greacă timpurie A a apocrifei, şi nici în recenziile din Orient care au legătură cu ea.

Versiunile latine timpurii ale *EN* arată, în ceea ce priveşte trăsăturile lingvistice, o puternică dependenţă de textul grec. Traducătorul a urmat varianta originală în întregime, pe alocuri „elenizându-şi" lexicul şi reproducând sintaxa greacă în detrimentul sensului[16].

1.2 Versiunile latine târzii

Procesul de revizuire a *EN* în limba latină trebuie să fi început la scurtă vreme după traducerea ei din limba greacă, din moment ce textele păstrate în codicele de secol IX, primele care au supravieţuit în afară de palimpsest, sunt diferite nu numai de versiunea de la Viena, ci şi faţă de celelalte. Diversificarea textuală a continuat, probabil mult mai intens, în primele secole ale celui de-al doilea mileniu, producând o multitudine de forme şi versiuni medievale, totuşi discrete. Până acum au fost distinse trei tipuri textuale principale, pe baza caracteristicilor lexicale şi tematice comune: A, B şi C [17]. Diferenţa dintre A şi B a fost deja scoasă în evidenţă de către Ernst von Dobschütz, care a arătat că manuscrisele utilizate de Tischendorf pentru ediţia sa critică a *Evangheliei lui Nicodim* au reprezentat două revizuiri textuale distincte[18]. Dintre cele două versiuni ale capitolelor 1-16, Tischendorf a alcătuit una singură, un text eclectic al *GP*. Cele două versiuni ale capitolelor 17-27, el le-a publicat separat ca *DI* A şi B. De asemenea, Tischendorf a utilizat un manuscris al *EN* C[19], dar nici el şi nici Dobschütz nu l-au recunoscut ca fiind un text distinct.

1.2.1 Evangelium Nicodemi A

Este probabil cea mai cunoscută variantă, deoarece apare într-un număr foarte mare de manuscrise de tip A [20]. Un text standard de acest tip începe

cu cel de-al doilea prolog al traducerii originale (aşa cum apare în palimpsestul *Vienna*), oferind data pătimirii lui Hristos. În descrierea procesului înaintea lui Pilat şi răstignirea, lexicul şi sintaxa corespund îndeaproape palimpsestului. Această strânsă relaţie se destinde în cea de-a doua secţiune tematică, istoria lui Iosif din Arimateea (care începe în capitolul 12), şi care diferă considerabil, limitând şi simplificând diversele episoade.

Textele timpurii de tip A diferă între ele în ceea ce priveşte o serie de detalii. Cele mai multe dintre ele aparţin uneia dintre cele două subgrupe, şi anume: unele datează pătimirea în timpul consulatului lui „Rufin şi Rubbelion", în vreme ce altele în vremea consulatului lui „Bassus şi Tarquilionnis". Diferenţele dintre cele două subgrupe se întind dincolo de prolog, manifestându-se cel mai concret în capitolele 1.6 şi 3.1, sub forma omisiunilor, a adăugirilor şi a alegerilor stilistice şi lexicale independente[21].

Cu toate acestea, ceea ce constituie cea mai semnificativă îndepărtare de textul Vienna, îl reprezintă includerea şi integrarea temei pogorârii în iad, şi anume *DI*. Ca şi *GP* care o continuă, intriga din *DI* îşi poate avea originea în lumea vorbitoare de limbă greacă. Asemenea relatări care se găsesc, de exemplu, în omiliile din secolele V-VI ale lui pseudo-Eusebiu de Alexandria şi ale lui pseudo-Epifanie sunt considerate, în multe cazuri, ca fiind derivate din arhetipul grecesc al *DI*[22]. Dacă, într-adevăr, a existat o asemenea naraţiune arhetipală, ea trebuie să fi circulat independent de textul din limba greacă al *GP*, de vreme ce nici cele mai vechi versiuni din limba greacă sau latină, şi nici traducerile din Orient nu fac referire la ea[23]. Este foarte posibil ca *DI* să fi fost ataşat pentru prima dată la *GP* din limba latină, undeva între secolele al V-lea şi al IX-lea. Că a fost tradusă din limba greacă special pentru acest scop, sau că a existat în limba latină înainte de a se contopi cu apocrifa Pătimirilor, rămâne o problemă de speculaţie.

Cu toate acestea, există o dovadă care să sugereze faptul că presupusa traducere a *DI* nu s-a contopit cu varianta din limba latină a *GP*, fără o anumită interacţiune anterioară cu alte texte din limba latină. Istoria călătoriei lui Set către Paradis în căutarea „untdelemnului milostivirii",

pentru părintele său bolnav – care lipseşte din relatările lui pseudo-Eusebiu sau pseudo-Epifanie, dar existentă în varianta latină a *DI* – este luată direct din traducerea în limba latină a grecescului *Viaţa lui Adam şi a Evei.* În special, prorocirea arhanghelului Mihail în legătură cu venirea lui Mesia (*EN* 19.1, „nullo modo poteri sex eo accipere... ad arborem misericordiae") corespunde aproape textual cu ceea ce apare în varianta latină a *Vita Adae et Evae* [24]. Este improbabil ca prorocirea să fi fost deja inclusă în relatarea din limba greacă a *DI*, deoarece asemănările dintre *Vita Adae et Evae* şi varianta latină a *DI* sunt atât de apropiate încât nu pot fi explicate de traducerile paralele, din sursele lor din limba greacă[25]. Prin urmare, *DI* trebuie să fi fost dezvoltată cu istoria lui Set şi cu prorocirea lui Mihail, numai după ce ambele au devenit accesibile în limba latină[26].

Relaţia dintre *EN* şi un alt text din limba latină, aşa numitul text pseudo-augustinian „Cuvântul 160: Despre Paşti II", nu a fost încă explicată într-un mod satisfăcător[27]. Într-unul dintre manuscrisele sale timpurii (Chicago, Newberry Library MS. 1, fol. 90r-91v, saec. IX), „Cuvântul" începe cu un fragment dintr-o omilie a Sf. Grigorie cel Mare. Acesta este urmat de o serie de întrebări şi figuri de stil retorice care relatează uimirea şi confuzia legiunilor de demoni la apariţia lui Hristos în iad şi pedeapsa pe care acestea i-au dat-o lui Satana pentru că a cauzat moartea lui Hristos. Textul se încheie cu o lungă rugăciune a patriarhilor şi prorocilor pentru mântuire, împreună cu o relatare a Învierii.

Unele fragmente din „Cuvânt" corespund cu *DI*, nu numai prin temele comune (întrebările terifiante, mustrarea lui Satana, scuzele pentru eliberare), ci şi prin frazeologie. Textul pseudo-augustinian oferă paralele verbale apropiate cu fragmente din trei capitole ale *EN*: 22.1.22-34 („Unde est tu, Iesu, tam fortis... totius mundi potestatem accepturus esses."), 23.1.7-36 („Ecce iam iste Iesus divinitatis suae fulgore...impios et iniustos perdidisti.") şi 24.1.19-20 („Advenisti redemptor mundi... factis adimplesti."). Chiar dacă *DI* a fost tradus din limba greacă în limba latină, este posibil să fi inserat aceste pasaje fie în stagiul de limbă greacă, fie în cel de latină, din moment ce texte similare din punct de vedere retoric şi

tematic existau în ambele zone lingvistice[28]. Dacă fragmentele făceau parte din originalul în limba greacă al *DI*, atunci traducerea în limba latină a *DI* a reprezentat, cel mai probabil, sursa „Cuvântului".

Presupunând că datarea făcută de D. N. Dumville dramei liturgice din „The Book of Cerne", bazată pe „Cuvânt", la începutul secolului al VIII-lea, este corectă[29], ar fi rezonabilă presupunerea că *DI* din limba latină s-a aflat în circulaţie încă din secolul al VII-lea. Totuşi, absenţa fragmentelor corespunzătoare din omiliile lui pseudo-Eusebiu din Alexandria şi pseudo-Epifanie, care se pretind a fi mărturiile cele mai timpurii ale *DI* în limba greacă [30], pot sugera faptul că întrebările, mustrarea şi scuzele sunt de origine latină. Dacă este aşa, atunci „Cuvântul" sau, mai degrabă, unele texte timpurii din care a fost alcătuit, este posibil să fi influenţat fragmente din *DI*. Atât „Cuvântul", cât şi DI ar fi putut, dacă luăm în considerare această ipoteză, să reprezinte reflexe ale unei tradiţii latine timpurii.

1.2.2 Evangelium Nicodemi B

A doua variantă textuală a *EN*, cunoscută drept *EN* B, s-a ivit din diverse manuscrise din secolele XII-XV[31]. În contrast cu *EN* A, a păstrat nu al doilea, ci primul prolog al variantei textuale reprezentate de palimpsestul de la Viena, câteodată precedat de o prefaţă cu caracter omiletic: „Audistis, fratres carissimi, quae acta sunt..." („Aţi auzit, preaiubiţi fraţi, ceea ce s-a întâmplat..."). Reproduce, uneori textual, alteori prin parafrază, nu numai scenele din palimpsest cu procesul şi răstignirea, aşa cum face A, ci şi relatările lui Iosif din Arimateea şi ale celor trei rabini, ambele prescurtate considerabil în varianta A. Cu toate acestea, majoritatea manuscriselor de tip B arată două omisiuni, aparent voite, în textul *GP*: una care elimină fragmente din cele petrecute înaintea lui Pilat (capitolele 2.3-4.5), înlocuindu-le cu fraza: „Quid multa? Iam omnia nota sunt vobis a Sancto Evangelio" („Ce trebuie spus mai mult? Toate acestea sunt deja cunoscute de voi din Sfânta Evanghelie")[32], şi cealaltă eliminând relatările lui Barabas cel eliberat, răstignirea, şi moartea lui Hristos (capitolele 9-11). Redactorul

acestei versiuni simplificate a fost interesat, în mod evident, de adăugarea unor detalii extra-canonice cu privire la pătimirile şi la moartea lui Hristos.

În *DI*, cresc chiar mai mult diferenţele dintre tipurile A şi B. În comparaţie cu A, B cuprinde şi descoperirea lui Leucius şi Carinus, condensează şi rearanjează elementele relatării lor, adaugă detalii, cum ar fi sosirea tâlharului bun în iad, şi elimină tânguirea iadului şi întâlnirea dintre Enoh şi Ilie în Rai.

1.2.3 Evangelium Nicodemi C

A treia tentativă de a identifica tipurile *EN*, tipul C, pare că se află în relație cu A, cu toate că această relație se bazează, în primul rând, pe coincidența contururilor narative, cu lexic, stil şi diferite detalii minore ce arată o largă variație. Tipul C apare în şapte codice, primele două aflându-se în legătură cu Spania[33]. Aceeaşi legătură este sugerată, de asemenea, şi de forma numelui dat tâlharului bun în varianta C, şi anume „Limas”. Acest nume este extrem de rar. Pe lângă apariţia sa în varianta C a *EN*, el mai apare, atât cât cunosc, numai în ilustraţia de origine spaniolă a răstignirii din codex-ul Gerona (an 975), din comentariul la Apocalipsă realizat de un călugăr din Asturia numit Beatus de Liebana. În acea ilustraţie, realizată probabil de o anume En sau Ende, o femeie smerită care a colaborat cu preotul Emeterius la decorarea codex-ului, numele „Limas” îl identifică pe tâlharul nepocăit. Aici, tâlharul bun este numit „Gestas”[34]. Deşi codex-ul Gerona inversează numele tâlharilor, aceasta reprezintă, până acum, cealaltă dovadă a existenţei numelui „Limas” şi, prin urmare, o viitoare legătură între *EN* C şi peninsula Iberică.

Textul C se deschide la mijlocul celui de-al doilea prolog, cu începutul caracteristic: „Quod inventum est in publicis codicibus praetorii Pontii Pilati...” („Ceea ce s-a găsit în codicele publice ale secretarului lui Pontiu Pilat ...”). Căci cea mai mare parte păstrează episoade din A, pe care le relatează în aceeaşi ordine, dar adaugă multe detalii care lipsesc din A şi B. De exemplu, relatează faptul că pe mesagerul lui Pilat îl cheamă Romanus, sau cum purtătorii de steaguri s-au aplecat în faţa lui Iisus, sau cum Hristos

a cinat cu Lazăr după ce l-a înviat, şi aşa mai departe[35]. După capitolul 12, textul este prescurtat în mai multe locuri şi, câteodată, rearanjat. De exemplu, capitolele 13.2, 15, 16.1, 16.3, 19.1 şi 20.3 sunt prescurtate, în vreme ce capitolele 14.3, 16.2, 18.1-3, 21.3 şi 25-26 (întâlnirea cu Enoh, Ilie şi tâlharul cel bun) sunt omise în întregime. O rearanjare considerabilă a materialului apare în capitolele 2.4, 14.2, 22, 23 şi 27.

Cea mai semnificativă relatare din C, care o îndepărtează de A, constă în adăugarea unui capitol ce relatează consultarea ce a avut loc în sinagogă între Pilat şi iudei (capitolul 28 din ediţia lui Tischendorf). La porunca sa, înalta preoţime consultă Sfintele Scripturi şi descoperă că Hristos este mult aşteptatul Mesia. Ei îşi recunosc vinovăţia şi îl leagă prin jurământ pe Pilat să nu mai dezvăluie nimănui latura dumnezeiască a lui Hristos. În mod obişnuit, capitolul se încheie cu o cronologie a lui Hristos, începând de la Adam, arătând faptul că Hristos a venit într-adevăr la momentul potrivit, aşa cum este scris şi în Sfintele Scripturi. Întregul episod demonstrează faptul că fariseii au recunoscut dumnezeirea lui Hristos dar, din raţiuni politice, au ascuns adevărul. Motivul vicleniei iudeilor, puternic accentuat în scena procesului, este aici consolidat şi concentrat pe casta preoţească. Acest capitol se pune atât de bine de acord cu celelalte secţiuni încât, deşi apare în foarte puţine manuscrise, a fost considerat ca făcând parte integrată a corpus-ului apocrif de către majoritatea editorilor săi, de la Melchior Lotter (†1549) până la Tischendorf.

1.2.4 Alte versiuni

Fiecare dintre cele trei tradiţii textuale majore s-a aflat în procesul unei schimbări continue, sub presiune constantă din partea copiştilor şi a compilatorilor. Destul de des, textele reprezentative ale tipurilor principale au fost contopite laolaltă, rezultând versiuni hibride. O asemenea versiune mixtă, păstrată într-un număr de paisprezece manuscrise, arată caracteristici ale revizuirii textelor A şi C. Cel mai vechi manuscris este Troyes, Bibliotheque municipale (Bibl. mun.) MS. 1636, saec. XII, şi se face referire la el ca „redactarea Troyes”[36]. Spre deosebire de celelalte versiuni,

sfârşeşte cel de-al doilea prolog cu specificaţia potrivit căreia traducerea latină a fost efectuată la rugămintea împăratului Theodosius. În cea mai mare parte din *GP*, se citeşte cu C, deşi nu consecvent, păstrând multe dintre pasajele idiosincratice ale lui C. *DI*, foarte prescurtat în C, este refăcut pe baza lui A. Totuşi, se termină cu pasajul care este, probabil, cel mai caracteristic al variantei C, şi anume discuţia ce a avut loc în templu, între Pilat şi bătrânii poporului.

Orice variantă textuală ar fi putut reprezenta o bază pentru prescurtare, adăugire, sau versiuni restructurate, şi chiar a supravieţuit un număr din aceste versiuni revizuite. Unele, cum este şi cazul textului editat de David J. G. Lewis[37], începe numai cu istoria lui Iosif din Arimateea şi comprimă, destul de des, porţiuni din text. Altele adaugă relatării noi personaje şi episoade întregi aşa cum apare în Oxford, Boldeian Library (Bold. Lib.) MS. Addit. A 367, fol. 2r-25v, saec. XII, ce măreşte lista martorilor care mărturiseau minunile săvârşite de Hristos [38], sau Paris, BN MS. lat. 5559, fol. 2r-50v, saec. XV, ce interpolează discuţii între Iuda şi preoţi, cât şi arestarea lui Hristos. Alte porţiuni de text prescurtate sau rearanjate, aşa cum este cazul unor manuscrise de tip B, înlătură episoadele relatate în Evangheliile canonice.

Există unele dovezi potrivit cărora, în anumite perioade, este posibil ca unii copişti critici latini să fi comparat şi revizuit copiile lor din *EN* cu variantele din limba greacă. De exemplu, unele dintre manuscrisele timpurii în limba latină includ în capitolele 1.2 şi 4.2 lecturi în armonie cu textul grec, dar care nu există în palimpsest. Prin urmare, fie palimpsestul reprezintă o variantă deja revizuită a unei variante latine timpurii, fie acele lecturi adăugate au fost inserate ca rezultat al unei comparaţii ulterioare cu variantele textuale din limba greacă[39].

Mai multe dovezi ale unei asemenea activităţi comparative, pot fi furnizate de trei manuscrise din secolul al XV-lea, din Europa Centrală, care includ o traducere integrală a încheierii la *GP*, şi anume capitolul 16.7-8. Această încheiere a fost parte integrantă a traducerii originale în limba latină, şi mici fragmente din aceasta sunt păstrate în palimpsest. Se pare

însă că a dispărut din versiunile latine târzii, păstrându-se numai câteva fraze în textele de tip B. Şi totuşi, în Praga, Statni Knihovna MS. XX.A .7, fol. 139rb-va, saec. XIV-XV şi Cracovia, Biblioteka Jagiellonska MS. 2724, fol. 301v, saec. XV/1, textul latin complet al acelei încheieri apare imediat după *Epistola Pilati ad Claudium* [Epistola lui Pilat către Claudiu] (EC), ce reprezintă un text următor *EN*. În Cracovia, Biblioteka Jagiellonska MS. 1509, fol. 94r, saec. XV, oarecum o versiune prescurtată a pasajului în discuţie, încheie de fapt capitolul 16. În vreme ce este posibil ca cele trei manuscrise să reflecte textul original latin, suprimat în liniile generale de transmitere, dar încă disponibil în secolul al XIV-lea, este mult mai probabil faptul că încheierea a fost tradusă încă o dată şi a fost anexată textului latin, la o dată ulterioară.

În ciuda diferenţelor dintre ele, toate versiunile din limba latină par să împartă o moştenire latină foarte veche. Înrudirea lor „genetică” este, indiscutabil, mult mai pronunţată în *GP* decât în *DI*, deoarece în *GP* toate moştenesc unele trăsături ale traducerii originale, aşa cum apar în palimpsestul *Vienna*. Evenimentele din *DI* sunt mai puţin conforme, dar nu diferite. Episoadele individuale pot fi rearanjate, dar strâng laolaltă aceeaşi relatare, istorisită, de multe ori, cu aceeaşi termeni. Unele revizuiri este posibil să fi fost corectate împotriva textelor din limba greacă dar, în momentul de faţă, nu există nicio dovadă cum că apocrifa, în întregimea ei, a fost tradusă din greacă în latină, mai mult decât o singură dată pe toată perioada evului mediu.

1.3 Anexe la *Evangelium Nicodemi*

Ediţiile publicate ale *EN*, cu textul lor delimitat în mod clar, pot transmite impresia că, pe parcursul întinsei sale istorii, apocrifa a rămas constantă şi stabilă. Totuşi, chiar şi o privire rapidă peste întinsele sale manuscrise, ne descoperă contrariul. Dacă, în general, textele medievale prosperă în diversitate şi multitudine, cele aflate în relaţie cu Scripturile canonice, dar nu absorbite de acestea, au înflorit într-un stadiu de continuă schimbare. *EN* medievală a fost, de fapt, fluidă, flexibilă şi adaptabilă. În

perioada dezvoltării sale timpurii, apocrifa s-a concentrat pe pătimirile şi Învierea lui Iisus, prezentată într-un înalt mod dramatic. Dar, în vreme ce textul a continuat să se dezvolte dincolo de *DI*, adăugirile succesive au început să reorienteze întreaga compoziţie prin mutarea atenţiei către contextul istoric şi consecinţele dramei pascale. Acele adăugiri au înlocuit discursul teatral din esenţa apocrifei cu naraţiunea, expunerea sau argumentarea scripturistică, oricare părând mult mai indicată. În ciuda acestor diferenţe tematice şi retorice, între textul iniţial şi adaosurile sale de mai târziu, scriitorii şi cititorii din evul mediu le-au perceput pe toate laolaltă ca reprezentând un tot unitar, ca parte integrantă a uneia şi aceleiaşi scrieri.

1.3.1 Epistola Pilati ad Claudium

Cea mai cunoscută extensie, sau apendice, al EN, găsită în toate manuscrisele, în afară de trei dintre ele din secolul al XI-lea, având un text mai mult sau mai puţin complet, este *Epistola Pilati ad Claudium* (Epistola lui Pilat către Claudiu- EP)[40]. Prezenţa *EP* în majoritatea copiilor timpurii, indică faptul că această falsă scrisoare a început să fie asociată cu apocrifa încă de la o dată timpurie, probabil în aceeaşi perioadă în care apocrifa şi-a primit titlul, identificând *EP* ca fiind un document oficial imperial, găsit în arhiva lui Pilat: „In nomine Sanctae Trinitatis incipit gesta Salvatoris Domini nostri Ihesu Christi quae invenit Theodosius Magnus imperator in pretorio Pontii Pilati in codicibus publicis” (Laon, Bibl. mun. MS. 265, fol. 2r, saec. IX; „În numele Sfintei Treimi încep faptele Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos pe care Teodosius, marele împărat, le-a găsit în codicele publice din pretoriul lui Ponţiu Pilat”).

Atât titlul, cât şi *EP* reprezintă caracteristici standard ale *EN* încă de la începutul secolului al IX-lea. Scrisoarea lui Pilat îi este adresată lui Claudiu (în unele manuscrise, de mai târziu, lui Tiberiu) şi relatează pe scurt evenimentele care au avut loc în Ierusalim. De asemenea, face aluzie la prorocirile venirii lui Mesia, îi blamează pe iudei pentru uciderea lui Hristos şi exprimă convingerea certă a lui Pilat, cum că Hristos a fost trimis într-

adevăr de Dumnezeuşi cu adevărat s-a ridicat din morţi. *EP* marchează sfârşitul dialogic şi dramatic al apocrifei, introducând tipuri narative şi expozitive de discurs. Totuşi, încă îşi păstrează coerenţa cu textul pseudo-evangheliei. Acuzaţia împotriva iudeilor reînvie portretul lor negativ în scenele procesului (şi în capitolul 28 al *EN* C). În plus, gravitatea acţiunilor lor este scoasă în evidenţă în contrast cu autoportretul pozitiv şi procreştin al lui Pilat, care rezonează cu *EN*.

Pe parcursul evului mediu, *EP* s-a bucurat de o largă circulaţie, de asemenea, şi în mod independent de *EN*. Având credibilitatea susţinută de aluziile lui Tertullian şi ale lui Orosius, cu privire la trimiterea lui Pilat la Roma, acestea au fost privite ca reprezentând o dovadă istorică a confirmării istoricităţii evenimentelor centrale ale mântuirii. *EP* îşi face apariţia şi în variantele latine şi greceşti ale apocrifei *Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli* (aşa-numitul text Marcellus), la capitolele 19-21, la o dată timpurie dar nesigură[41]. Mai târziu, a fost adăugată în mod frecvent în cronicile medievale, ca acelea ale lui Ivo de Chartres, Martinus Polonus[42] şi Matei de Paris[43], iar în perioada renascentistă a devenit o trăsătură comună a colecţiilor epistolare, împreună cu scrisorile lui Lenturus şi Abgarus.

Oricum, această independenţă nu i-a împiedicat pe scribii medievali să perceapă şi să trateze *EP* ca parte integrantă a *EN*. Atitudinea lor este reflectată în aspectul manuscriselor. Tranziţia de la *EN* la *EP* este, în general, realizată prin mijloacele unei propoziţii de legătură, cum ar fi: „Et post haec ipse Pilatus scripsit epistolam ad urbem Romam Claudio dicens...” (Laon, Bibl. mun. MS. 265, fol. 34r; „Şi după aceea, însuşi Pilat a scris o scrisoare către oraşul Roma, spunându-i lui Claudiu ...”), sau „Et post volens caesari omnia renunciare, ipse Pilatus scripsit epistolam ad urbem Romam Claudio imperatori dicens...” (Paris, BN MS. lat. 3784, fol. 112v, saec. XI; „Şi după aceea, dorind să spună totul împăratului, Pilat însuşi a scris o scrisoare oraşului Roma, spunându-i împăratului Claudiu...”). În mod ocazional, *EP* este marcată cu un titlu separat dar, în mod normal, nu este separat de restul textului[44]. Casetele, sau declaraţiile

finale, pentru *EN*, dacă acestea există, urmează de obicei după *EP*, făcând-o parte integrantă a apocrifei[45].

1.3.2 Cura sanitatis Tiberii

EN a fost de multe ori extinsă dincolo de *EP*, cu aşa numita *Cura sanitatis Tiberii* [Vindecarea lui Tiberiu], o scriere narativă instabilă, cu câteva discursuri non-dramatice[46]. Distanţa ei stilistică faţă de textul principal al apocrifei este compensată de divergenţa sa tematică – nu mai este interesată de pătimirile lui Iisus, ci de efectele sale, şi anume de răsplata pentru cei care au crezut în Hristos, şi pedeapsa pentru aceia care i s-au opus. *Cura* relatează misiunea romană a lui Volusian, aceea de a-l căuta pe tămăduitorul Iisus Hristos, care L-ar fi putut tămădui pe împăratul Tiberiu de boala sa. Aflând de moartea lui Hristos, Volusian îl condamnă şi îl închide pe Pilat şi se întoarce la Tiberiu cu Veronica şi marama sa, cu chipul lui Hristos. Tiberiu cinsteşte icoana şi este tămăduit pe loc. El devine un apărător al creştinătăţii şi îi ucide pe toţi detractorii creştinismului. La scurtă vreme după aceasta, el însuşi moare „credens in Christo" („crezând în Hristos"). Scrierea se sfârşeşte într-un mod lamentabil, cu un episod în care Petru confirmă înaintea lui Nero certitudinea scrisorii lui Pilat şi respinge revendicările mincinoase ale lui Simon Magul. Nero îl exilează din nou pe Pilat, care va muri într-un mod jalnic, după care Nero însuşi îşi va întâlni nefericitul sfârşit.

Cura discreditează concepţia compătimitoare şi procreştină a lui Pilat, aşa cum reiese din *EN* şi *EP*. În contrast cu Bisericile Răsăritene, creştinismul latin apusean îl consideră vinovat pe Pilat de complicitate la moartea lui Iisus considerându-l nu ca sfânt, ci ca răufăcător. Această perspectivă negativă este reflectată în *Cura*, care îl arată pe Pilat ca fiind condamnat, întemniţat, exilat şi, eventual, luându-şi singur viaţa. Prin urmare, reprezintă o corectură la ceea ce creştinismul apusean a văzut ca fiind o portretizare nedreaptă a lui Pilat. Pierderea rezultată a unui martor păgân important şi convertit la creştinism este cu mult compensată de introducerea lui Tiberiu, ca apărător imperial al lui Hristos. Pe de-o parte,

convertirea lui Tiberiu, al cărui semn vizibil este tămăduirea, demonstrează puterea lui Hristos de a smeri inimile conducătorilor supremi ai acestei lumi. Pe de altă parte, condiţia şi autoritatea sa pământească sporeşte credibilitatea şi demnitatea temporală a relativei noi religii creştine şi prefigurează convertirea imperiului, ca întreg.

Cura este, probabil, mult mai târzie decât *EP*. Este posibil să fi fost alcătuită în nordul Italiei între secolele al V-lea şi al VIII-lea, prima reprezentând data aproximativă a traducerii în limba latină a *EN*, iar cea din urmă data celui mai timpuriu manuscris al *Cura* (Lucca, Biblioteca Capitolare MS. 490)[47]. Un fragment compus, *Cura* este textual îndatorată *EN*, apoi *Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli* şi, probabil, şi altor surse[48]. Îndatorarea sa faţă de *EN* constă, parţial, în prezenţa aceloraşi personaje şi, în parte, ecourilor evenimentelor tratate pe larg în apocrifă. Personajele obişnuite din *EN* şi *Cura* o includ pe Veronica – o martoră a minunilor lui Hristos în primul text, şi cea care deţine icoana lui Hristos, în cel de-al doilea – şi rabinii care aduc veşti în legătură cu Înălţarea lui Hristos, în *EN*, şi aduc mărturie înaintea lui Volusian, în *Cura*[49].

Un episod major împrumutat de *Cura* din pseudo-evanghelie este istoria lui Iosif din Arimateea. În raportul să către Volusian, Iosif vorbeşte despre îngroparea lui Hristos şi despre arătările lui Hristos de după înviere, vorbind şi despre arătarea lui Hristos în faţa lui, pe când se afla în temniţă, dar şi despre cei trei rabini care l-au văzut pe El pe Muntele Malec. Deşi *Cura* nu este exactă, în întregime, în redarea evenimentelor din *EN*, este fără îndoială inspirată din ea. *Cura* datorează episodul conclusiv cu Nero şi Simon Magul şi, eventual, scrisoarea lui Pilat către Claudiu, *Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli,* capitolele 15-21[50].

În numeroase manuscrise, *Cura* şi *EN* sunt mai mult decât apropriate, ele fiind contopite într-un singur text. În două dintre cele mai timpurii manuscrise, în care cele două texte apar laolaltă, şi anume: Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon MS. Ripoll 106, fols. 136r-39r, saec. X şi Einsiedeln, Stiftsbibliothek MS. 326, fols. 29v-34v, saec. IX sau X – acestea sunt alăturate, dar încă separate: atât finalul scrisorii lui Pilat, care

continuă fără întrerupere *EN*, şi începutul *Cura*, sunt delimitate în mod clar. Cu toate acestea, începând cu secolul al XI-lea, *Cura* apare contopită complet cu precedenta *EP*, prin intermediul unei propoziţii de tranziţie ancorată în cea de-a doua: „Hanc Pilatus Claudio direxit adhunc vivente Tiberio imperatore licet gravissimo laborante morbo...” (Berkeley, University of California, Bancroft Library MS. UCB 20, fol. 48r, saec. XII; „Pilat a trimis aceasta lui Claudiu, în vreme ce Tiberiu se afla încă în viaţă, deşi era suferind de o boală foarte grea”). Această propoziţie de legătură, în absenţa unui titlu separat, suprimă identitatea independentă a *Cura* şi o subordonează *EN*. Contopirea lor este des confirmată de rubrici şi declaraţii de încheiere, care urmează după *Cura*, ca de exemplu în Bologna, Biblioteca Universitaria MS. 2601, fol. 127v, saec. XV – „Explicit libellus passionis Salvatoris et Domini nostri Iesu Christi” („Aici se sfârşeşte cartea pătimirilor Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos”); Cambridge, University Library MS. Dd. 3.16, fol. 31rb (saec. XIV) – „Explicit Evangelium Nichodemi...” („Aici se sfârşeşte Evanghelia lui Nicodim ...”); şi Londra, Lincoln Inn Library MS. Hale 73, saec. XIV – „Epistola Nichodemi finit” („S-a încheiat epistola lui Nicodim”).

O asemenea percepţie cuprinzătoare a *EN*, *EP* şi *Cura* este reflectată, de asemenea, în *editio princeps* a *EN*: în 1473, Gunther Zainer, un tipograf din Augsburg, le-a publicat toate cele trei texte sub un singur titlu – *Evangelium Nichodemi*. Deşi el a împărţit întregul text în trei mari paragrafe (începând în al doilea prolog, în capitolul 11.3, şi în capitolul 27.1), nu există nicio indicaţie potrivit căreia el le-ar fi considerat textele independente unul de celălalt[51].

1.3.3 *Vindicta Salvatoris*

Cura sanitatis Tiberii a reprezentat una dintre sursele pentru un alt text despre convertire şi răzbunare, care a plutit la marginea *EN*. Alcătuită posibil în jurul anului 700 în sudul Galiei, *Vindicta Salvatoris* [Răzbunarea Mântuitorului] este compusă din două naraţiuni conectate la modul superficial[52]. Una vorbeşte despre vindecarea lui Titus, regele Aquitaniei,

care crede în Hristos după ce a auzit despre Acesta de la Nathan, un evreu trimis la Roma. Recunoscător pentru minune, Titus asediază şi distruge Ierusalimul, locul pătimirilor Domnului. Cealaltă naraţiune relatează condamnarea lui Pilat de către Volusian şi tămăduirea lui Tiberiu, prin icoana lui Hristos. În mărturia făcută înaintea lui Volusian de Iosif din Arimateea, cu privire la învierea lui Iisus (capitolul 21), *Vindicta* este mult mai apropiată de *EN* decât de *Cura*. De fapt, chiar citează textual fragmente din relatarea lui Iosif cu privire la arătarea lui Hristos şi eliberarea din temniţă (*EN* 15.6).

Două dintre cele mai timpurii manuscrise ale *Vindicta* – Saint-Omer, Bibl. mun. MS. 202, fols. 20v-25v, saec. IX, şi Paris, BN MS. lat. 5327, fols. 55r-61v, saec. X – conţin, de asemenea, două copii ale *EN*. În manuscrisul Saint-Omer, *Vindicta* este separată de *EN* prin interpunerea *Passio S. Margaritae*. În codexul Paris, este alăturată declaraţiei finale a *EN*, „Explicit gesta Domini Salvatoris" („S-au sfârşit faptele Domnului Mântuitor"), şi începe cu rubrica: „Incipit sermo de vindicta Domini" („Începe cuvântul despre răzbunarea Domnului"). Cele două texte apar împreună în peste douăzeci de manuscrise târzii, iar transmiterea lor împreună sugerează faptul că ele au fost percepute ca având legătură unul cu celălalt, deşi, cu câteva excepţii, *Vindicta* nu dezvoltă acelaşi ataşament faţă de *EN* care era caracteristic textului *Cura*[53]. Poate fi învecinată *EN*, dar la nivel textual şi grafic a fost caracterizată ca reprezentând un text distinct şi independent.

1.3.4 Somnium Neronis

Mult mai apropiat de *EN* a fost socotit textul care acum poartă denumirea de *Somnium Neronis* [*SN*- Vedenia lui Nero], şi care, uneori, ia locul scrierii *Cura* ca fiind subordonat lui *EP*. Titlul acestui text eterogen, din punct de vedere tematic şi stilistic, reflectă cu acurateţe numai conţinuturile primeia din multele sale părţi[54]. *SN* se bazează pe *Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli*, capitolul 22[55], şi conţine un schimb de replici între Petru şi Nero (prezente, de asemenea, într-o formă diferită,

în *Cura*), unde Petru confirmă veridicitatea relatării lui Pilat cu privire la Răstignire, palatul lui Nero se prăbuşeşte după ce a fost citită „gesta Salvatoris”, iar Nero are o vedenie a lui Hristos sângerând, care îi menţionează scrisoarea lui Pilat şi îl instruieşte pe împărat să-I răzbune moartea prin intermediul lui Vespasian. Acest apendice la *EN* pare să fi fost motivat din dorinţa de a reitera veridicitatea scrisorii lui Pilat, care urmează întotdeauna, şi de a dovedi puterea adevărului dumnezeiesc moştenită de *EN*, care reprezintă centrul de gravitate atât pentru *EP*, cât şi pentru *SN*. Hristos, însărcinându-l pe Nero cu o aspră răzbunare, arată un duşman al creştinătăţii transformat într-un instrument al mâniei lui Dumnezeuîmpotriva iudeilor, a căror vinovăţie reprezintă o temă evidentă în *EN* şi *EP*.

Mici fragmente tematice prezente în prima secţiune a *SN* nu numai că readuc în prim plan apocrifa principală ci, de asemenea, anticipează fragmentele rămase ale acestui apendice. Vedenia lui Nero serveşte drept tranziţie către o listă de semne care au precedat distrugerea Ierusalimului (apariţia unei stele căzătoarea deasupra Ierusalimului, o lumină neaşteptată apărută în Templu la miezul nopţii, o serie de naşteri nenaturale şi deschiderea porţilor masive ale Templului în timpul nopţii). Acestea reprezintă mărturii extrase din traducerea efectuată de Rufin, în limba latină, a adaptării făcute de Eusebiu (*Istoria ecleziastică* 3.8.1-9) lucrării *Războiul evreilor* (6.5.3)[56] a lui Josephus [Flavius]. Detaliile care urmează descrierii distrugerii Ierusalimului sunt, de asemenea, bazate, în ultimă instanţă, pe Josephus, parvenite prin intermediul lui Eusebiu şi a lui Rufin[57]. Restul consistă dintr-un lung tratat discursiv alcătuit, în cea mai mare parte, din pasaje scripturistice consistente, luate din Biblia tradusă în limba latină veche.

În primul rând, tratatul demonstrează faptul că distrugerea Ierusalimului a fost prevestită cu mult înainte de către proroci (Moise, Iosua, Isaia, Ieremia, Iezechiel, Osea, Ezdra şi alţii) şi, în al doilea rând, faptul că Hristos este într-adevăr „lapis angularis” („piatra din capul unghiului”) menţionată de Isaia, dar şi că vremea legilor trupeşti ale

sinagogii s-a încheiat. Nu toate manuscrisele păstrează textul complet al *SN*. Unele includ numai vedenia lui Nero, altele adaugă şi distrugerea Ierusalimului, şi încă altele se sfârşesc, în diferite puncte, în tratatul anti iudaic.

Data exactă şi de provenienţă a *SN* nu a fost încă stabilită. Dobschütz nu emite nicio părere în legătură cu acest subiect, în vreme ce Speyer remarcă, cu privire la vedenia lui Nero, numai faptul că Antichitatea târzie, ca moment istoric al creaţiei, este foarte posibilă[58]. Ceea ce este într-adevăr veridic, este faptul că *SN* a fost alcătuită numai după adăugarea *EP* la *EN*. Mai întâi, propoziţia de deschidere, „Cumque haec Claudius suscepisset et Neroni imperatori legisset...” („Şi când Claudiu a primit acestea şi le-a citit împăratului Nero...”), arată direct către *EP* ca antecedent, iar referirile la scrisoarea lui Pilat şi la „gesta Salvatoris” sugerează faptul că, încă de la începuturile sale, *SN* s-a aflat în relaţie cu cele două. În al doilea rând, *SN*, în contrast cu *EP*, *Cura* şi *Vindicta*, nu apare niciodată separat în manuscrise, dar întotdeauna este un apendice al *EN*[59]. Pe cât îmi este dat să cunosc, nu a avut niciodată o existenţă autonomă pe parcursul evului mediu, dar a fost întotdeauna subordonată *EN*[60].

1.3.5 De Veronilla şi De Persecutoribus Christi

EP, *Cura*, *Vindicta* şi *SN* au fost cele mai timpurii apendice la *EN*. De asemenea, acestea erau cele mai populare în momentul de maximă răspândire a *EN*. Prima este prezentă în aproximativ 65 la sută din peste aproximativ 420 de manuscrise cunoscute ale apocrifei, a doua în 23 la suta, a treia şi a patra în câte 6 la sută fiecare.

Copiştii medievali de mai târziu au continuat practica de adăugire de texte la *EN*, dar aceste amplificări de text au avut o circulaţie mult mai limitată. O asemenea ediţie târzie, *De Veronilla* [Despre Veronica], reprezenta o versiune prescurtată a tămăduirii lui Tiberiu înrudită cu *Cura*, alcătuită probabil la începutul secolului al X-lea[61]. Acest text este cunoscut numai din patru manuscrise, în toate fiind alăturat sau contopit cu *EN*. În cel mai timpuriu, Stuttgart, Wurtembergische Landesbibliothek MS. Theol.

phil. 8^0 57, saec. XII, urmează după discursul de încheiere al *EN*, „Finiunt gesta nostri Salvatoris" (fol. 82v; „Sfârşitu-s-au faptele Mântuitorului nostru") şi poartă propriul său titlu, „Incipit de Veronilla et de imagine Domini in sidone depicta" („Începe [relatarea] Veronicăi şi a icoanei Domnului reprezentată pe mahramă")[62]. În alte două manuscrise[63], *De Veronilla* este ataşată, în mod direct, fără vreun alt semn grafic sau spaţiu alb de delimitare, la relatarea morţii celor doi [regi] Irod, *De persecutoribus Christi* (începând, „Psaulisper quod de persecutoribus Christi actum sit videamus. Primus Herodes sub quo passi sunt infantes..."; „Să ne gândim puţin la ceea ce s-a întâmplat cu persecutorii lui Hristos. Mai întâi, Irod, în timpul căruia au fost ucişi pruncii..."), care este, în schimb, alăturat *EP* în acelaşi mod[64]. Cu excepţia manuscrisului Stuttgart, *De Veronilla* se încheie cu o declaraţie conclusivă pentru *EN*: „Explicit evangelium Nicodemi etc." („Se încheie Evanghelia lui Nicodim etc.") în manuscrisul Berlin, fol. 45va; „Explicit evangelium Nicodemi quod est apocrofim et ab eclesia sancta non tenetur etc. Deo gracias. Alleluya" („Se încheie Evanghelia lui Nicodim, care este apocrifă şi nerecunoscută de Sfânta Biserică etc. Mulţumim lui Dumnezeu! Aliluia!") în Graz, fol. 122vb; şi „Expliciunt gesta Nycodemi de passione Domini. Amen" („S-au sfârşit faptele lui Nicodim cu privire la pătimirea Domnului. Amin") în Praga, fol. 25rb.

1.3.6 Epilog, De imperatoribus, De destructione I erusalem, De arbore Crucis Domini

Câteva manuscrise din secolele XIII-XV, majoritatea de origine franceză şi engleză, ataşează la *EN* un epilog care se adresează unei audienţe monahale şi reafirmând titlul apocrifei: „Nun cergo, dilectissimi fratres, hanc lectionem quam audistis Nichodemus hebraicis commendavit litteris. Et postea multis succedentibus annis venit ad I erusalem magnus imperator Theodosius ibique invenit illas in pretorio Pilati presidis in publicis descriptas codicibus sicque per illum imperatorem ad nostram devenerunt notitiam" în Cambridge, St. John's College MS. E ., fol. 93r, saec. XV („Şi astfel, prea iubiţi fraţi, Nicodim a consemnat în limba ebraică

această lectură pe care aţi auzit-o. Şi după ce au trecut mulţi ani, a venit la Ierusalim marele împărat Teodosie şi le-a găsit acolo, în pretoriul lui Pilat, scrise în codicele publice, şi astfel, prin acel împărat, au ajuns la cunoştinţa noastră”).

Deşi pare că încheie *EN*, acest epilog este, de fapt, utilizat ca liant cu celelalte texte pe teme deja discutate în alte apendice – acelea despre împăraţii romani şi distrugerea Ierusalimului. Aceste texte sunt elaborate pe deplin în manuscrisul de la Cambridge, menţionat anterior, în care epilogul, terminându-se la mijlocul frazei, continuă numaidecât în acest fel: „In illis ergo diebus in quibus crucifixus est Dominus noster Ihesus Cristus, Tyberius cesar in urbe Roma quietus manebat quia leprosus erat effectus nichilque adhuc de misterio Christi passionis et resurrectionis audiebat...” („Prin urmare, în acele zile în care a fost răstignit Domnul nostru Iisus Hristos, cezarul Tiberiu a rămas în cetatea Romei căci era bolnav de lepră, şi nu auzise până atunci nimic despre taina pătimirilor şi a Învierii lui Hristos...”).

Acest text, încă nepublicat, pe care l-am denumit la modul experimental *De imperatoribus*, începe cu o temă oarecum modificată a convertirii lui Tiberiu, derivată, în cele din urmă, din *Cura*. Împăratul suferind aude de Hristos de la Pilat, crede raportul şi încearcă, fără succes, să declare creştinismul ca religie oficială a imperiului. După ce primeşte botezul şi este tămăduit, el hotărăşte moartea multor vrăjmaşi ai lui Hristos. Fără nicio trecere explicită, apar pe margine scurte notificări legate de câţiva împăraţi, împreună cu numele lor (Julius Caesar, Octavian, Irod, Gaius, Claudius) şi o mult mai dezvoltată relatare cu privire la viaţa păcătoasă a lui Nero. Această alcătuire se sfârşeşte cu un comentariu asupra succesorilor lui Nero şi la accederea lui Vespasian (în alte manuscrise, a lui Tiberiu) la demnitatea imperială.

Pe fol. 96v, din manuscrisul de la Cambridge, apare o rubrică intitulată *De Tyto et Uaspasiano,* iar o iniţială mare pe margine poate indica începutul unui nou text, contopit de asemenea, care într-un alt manuscris – Rouen, Bibli. mun. MS. U. 65, fol. 243rb, saec. XIV – este probabil intitulat mult

mai corespunzător *De destructione I erusalem*. Acest text a avut probabil intenţia de a reprezenta o continuare a *De imperatoribus*, căci începe cu fraza demonstrativă „Iste igitur Uaspasianus...” („Prin urmare, acel Vespasian ...”) realizând un anumit grad de coeziune între cele două. *De destructione* este o naraţiune modelată după *Vindicta* (capitolele 1-17), despre convertirea şi tămăduirea lui Titus şi despre asediul şi distrugerea Ierusalimului. Cu toate acestea, nu continuă istoria imaginii miraculoase a lui Hristos, dar se întoarce către relatarea lui Josephus (*Războaiele iudaice*, 6.4.6-6.5.2)[65], posibil în versiunea latină a lui Hegesip (*Historiae* 5.43)[66], a arderii Templului şi încercărilor lui Titus de a-l salva. În legătură cu acest război, semnele supranaturale care au prevestit distrugerea Ierusalimului sunt repetate (cf. *Historiae* 5.44)[67]. *De destructione* se sfârşeşte cu aclamarea lui Titus ca împărat şi condamnarea căpeteniilor iudeilor care au venit la el pentru a cere încetarea persecuţiei (cf. *Războaiele iudaice* 6.6.1-3; şi *Historiae* 5.45-46)[68].

În cele din urmă, *De destructione* este urmată de două texte separate având şi titluri diferite. Unul dintre acestea, introdus în fol. 103r cu rubrica „Nota bene de miraculis arboris sancti sic” („Ia aminte la minunile sfântului arbore, după cum urmează”) reprezintă o versiune a legendei Sf. Cruci. Cealaltă, care începe pe fol. 103v, cu rubrica „Nota de Iuda proditore” („Notă cu privire la trădătorul Iuda”) este o istorie a lui Iuda. Ambele texte, editate sub acelaşi titlu, şi anume „De arbore crucis Domini”, de E. M. Thompson[69], revine în diferite construcţii textuale în alte manuscrise ale acestei compilaţii[70].

Colecţia Cambridge nu este unică. Deja menţionatul manuscris Rouen, Bibl. mun. MS. U. 65, are aceeaşi succesiune – *EN* (începând numai în 24.1), *EP*, epilogul, *De imperatoribus* şi *De destructione* – în vreme ce în altele două, Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 556, fols. 1r-13v, saec. XIII in. şi Londra, BL MS. Cotton Vesp. E. I, fols. 182v-96v, saec. XV, lipseşte numai *De destructione*. Câteva codice rearanjează textele mult mai radical: reduc întinderea *EN* prin îndepărtarea primei secţiuni, relatarea procesului înaintea lui Pilat, şi începe numai în *EN* 11.3, cu cuvintele de la Matei

27.57: „Cum sero factum esset, venit quidam homo...” („Făcându-se seară, a venit un om...”).

EN este încorporată în interiorul altor texte, astfel că nu mai domină sau dă tonul pentru întreaga secvenţă. În Cambridge, Magdalene College MS. F. 4. 15, fols. 87v-91r, saec. XIII, compilaţia începe cu extrase din legenda arborelui Crucii la construirea Templului lui Solomon [71], urmată de un fragment extins din *De destructione* (fără arderea Templului sau a episoadelor care îi urmează acestuia). Apoi, dintr-o dată, apar extrase din *De arbore*, numai pentru a se contopi cu *EN* (începând cu Iosif din Arimateea), extinzându-se, în schimb, cu *EP*, epilogul, şi *De imperatoribus* (numai cu privire la Tiberiu). Acest aranjament de texte sugerează o creaţie voită: construcţia Templului este juxtapusă cu distrugerea Oraşului Sfânt, iar istoria Crucii, culminând cu răstignirea şi Învierea răscumpărătoare, este legată de amândouă[72]. Cel puţin patru manuscrise încep compilaţia cu *De arbore* şi continuă cu *EN*, *EP*, epilogul, şi *De imperatoribus*[73]. Deşi tranziţiile dintre textele individuale, în aceste compilaţii, sunt dure, aspectele manuscrisului (lipsa titlurilor, capitole din *EN* delimitate în acelaşi mod ca şi alte texte constitutive) sugerează presupunerea că ar fi alcătuit colecţii integrale ale relatărilor istorico-legendare, suplimentând Evangheliile.

Epilogul, de obicei o tranziţie către *De imperatoribus*, poate servi, de asemenea, ca bună trimitere către textul complet al *De arbore*, urmat de o versiune a *Cura*. Această succesiune apare în unele manuscrise de secol XV, din Europa Centrală. În unul dintre ele, Schlag, Stiftsbibliothek MS. 156 Cpl. 145, saec. XV/2, legenda Crucii începe, ca şi celelalte subdiviziuni ale *EN* din acel manuscris, cu o iniţială mărită. Nu este separată de apocrifă printr-un spaţiu lăsat liber, iar titlul scris pe marginea de sus continuă să o identifice ca *EN*[74]. În alte manuscrise, caracteristicile nu sugerează o asemenea legătură strânsă între texte, dar chiar şi acolo, apariţia lor comună pare să fie voită, mai degrabă decât accidentală[75].

1.3.7 Grigorie de Tours şi pseudo-Augustin

Ultimele texte satelit, care s-au ataşat la *EN* în câteva codice engleze din secolul al XII-lea sau de mai târziu, diferă de apendicele discutate anterior prin faptul că acestea, de obicei, precedă mai degrabă decât să urmeze apocrifa şi se ocupă de istoria lui Iosif din Arimateea şi de *DI*, mai degrabă decât de Roma şi Ierusalim. Primul dintre aceste texte reprezintă un extras care începe cu „Gregorius Turonensis in gestis Francorum de passione et resurrectione Domini refert hec. Apprehensus autem et Ioseph qui cum aromatibus corpus Christi conditum in suo monumento recondidit...” (CCCC MS. 441, p. 392a, saec. XIII; „Grigorie de Tours, în [lucrarea] despre faptele francilor, vorbeşte despre pătimirea şi învierea Domnului. Mai mult decât atât, Iosif, cel care a uns cu miresme trupul lui Hristos şi l-a aşezat în mormântul său...”); este atribuit lui Grigorie de Tours. Corespunde pasajului menţionat mai sus, din *Decem libris historiarum*, capitolul 1.21, care face referire la *GP* şi reprezintă ecoul cel mai timpuriu al *EN* din literatura latină[76].

Al doilea extras se deschide cu „Augustinus quoque sanctus in sermonibus de sabbato pasche refert hec. Attonite mentes obstupuere tortorum...” („De asemenea, Sf. Augustin, în cuvântul său la sâmbăta Paştelui, relatează următoarele: Minţile zăpăcite ale chinuitorilor au fost uimite...”) şi e luat din cuvântările lui Eusebiu „Gallicanul”, „De Pascha I” şi „De Pascha IA”[77], care erau combinate destul de des cu cuvântarea pseudo-augustiniană „Cuvântul 160”. Acesta relatează groaza hoardelor iadului la pogorârea lui Hristos, amintind de, deşi nu identic cu acesta, capitolul 22 al *EN*. Aşezate înainte de titlul *EN*, cele două extrase deservesc, de obicei, ca introducere la apocrifă[78]. Probabil, aceste texte erau văzute ca recomandări patristice ale *EN*, crescându-i prestigiul şi garantându-i corectitudinea doctrinară.

1.4 Adaptarea în versuri a *Evangelium Nicodemi*

Pe lângă versiunea în proză, a supravieţuit o adaptare latină în versuri a *EN*, intitulată *Palestra de victoria Christi*[79]. Acest poem epic, încă needitat, este singura replică latină cunoscută ca traducere poetică locală şi care

parafrazează apocrifa. Originea sa exactă rămâne necunoscută. Karl Langosch sugerează faptul că ar fi fost alcătuită în secolul al XIII-lea, în sud-estul Germaniei, în vreme ce Willi Beine argumentează că data târzie a manuscriselor existente indică o mult mai târzie dată a alcătuirii, posibil la începutul secolului al XV-lea şi asociază poemul cu triunghiul geografic Praga-Wroklaw-Cracovia[80]. Walther listează trei manuscrise, dintre care unul, Gdansk, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk MS. M ar. Q. 24, s-a pierdut în timpul celui de-al Doilea Război Mondial[81]. Alte trei manuscrise, toate de origine poloneză, dar păstrate până în 1920 în Imperatorskaia Publichnaia Biblioteka din St. Petersburg, au fost descrise în detaliu de către Aleksander Bruckner în studiile sale de poezie medievală latină din Polonia[82]. Astfel, se pare că poemul a circulat pe scară largă în Polonia şi prin toată Europa Centrală, în secolul al XV-lea. Bruckner identifică unele împrumuturi din acesta într-un poem de Martin de Slupca, învăţătorul lui Johannes, cel care deţinea o copie a *Palestra*, şi găseşte extrase din el într-un manuscris alcătuit în 1447 la Cracovia, de către Nicolaus de Lublin[83].

Palestra începe cu treizeci şi şapte de hexametri de afirmaţie şi invocare. Naraţiunea în sine este transpusă în peste şapte sute de distihuri leonine. În cele mai multe manuscrise, poemul este precedat de un poem în proză care rezumă conţinutul. Îl voi cita aici din MS. 2195 Cracovia, Biblioteka Jagiellonska, fol. 142r-v, scris în 1466 de Martin de Leczyca[84], pentru a da un indiciu cu privire la scopul poemului[85]:

„Primo auctor breviter tractat de creacione mundi et de creacione Ade et de lapsu eiusdem ac quomodo filius Dei, ne totum genus humanum periret, de gloriosa virgine Maria natus, se crucifigii pro nostra redempcione voluit. Quem crucifixum Ioseph ab Arimatia honorifice sepelivit, propter quod Iudei ipsum incarceraverunt, signantes hostium carceris sigillis propriis et sepulcrum Cristi muniverunt custodibus. Tercia autem die carcerem apperuerunt ut Ioseph occiderent sed inclusum in carcere non invenerunt. Tunc mirantibus Iudeis supervenerunt custodes sepulcri Cristi, qui Iudeis dixerunt se angelum ad sepulcrum Cristi vidisse qui Cristum dixit ex mortuis resurexisse. Sed Iudei custodes corrumperunt pecunia ut diceret

corpus Cristi per discipulos suos sublatum esse. Et postea facit exclamacionem contra munera. Interea insonuit Iudeis[86] quomodo Ioseph esset inventus in Arimathia, quem Iudei pacifice vocaverunt per litteras in I erusalem ut narraret eis quis eum de carceribus liberasset. Ioseph autem veniens narravit quod Cristus resurgens a mortuis ipso orante sibi ante diem in carcere apparuit et osculans eum de carcere eduxerit, carcerem ad alta aeris elevans, et quod non solum Cristus resurrexisset sed multos secum excitavit ab inferis. De numero quorum duos filios Simeonis dixit esse in Arimathia nihil loquentes sed tamen Deum laudantes. Ad quos Iudei perientes duxerunt eos in Ierusalem cum honore, adiurantes eos per Deum ut dicerent qualiter ab inferis essent liberati. Illi autem proposcerunt cartas et scripserunt gesta Cristi in inferis, dicentes quod diu ante passionem Cristi spiritualis lux resplenduit apud inferos, unde gavisi sunt sancti quia Cristum sperabant cito venturum et eos liberatorum. Cum autem tempus appropinquavit passionis Cristi, Sathan veniens ad infernum clamabat ad demones inferiores ut prepararent tormenta quia Ihesus venturus esset in infernum, qui sibi multa mala in mundo intulerat et hoc quod esset timens mortem narravit. Cum autem demones respondent quod iste Ihesus esset qui Lazarum suscitaverant, diswaserunt sibi ne eum invaderet eo quod nimis potentem senserant vocem dicentis *Lazare, veni foras*. Sathan autem de hac diswasione reprehendit demones. Cum ergo sic litigarent, venit vox angelorum dicentium *Tollite portas, princeps vestras*. Deinde Ihesus venit et demones expugnans sanctos pares liberavit [fol. 124v] et eductos de inferno Michaeli comisit, qui eos ad terrestrem paradisum perduxit, ubi cum Elya, Enoch et latrone tripudium habuerunt, quos Cristus die quadragesima ad celos perduxit. Cuius ascensionem demones cognoscentes in aera fugerunt et angeli de inferioribus choris mirabantur. Deinde sedet in solio patris, ubi requiescunt septem columnae, id est, septem dona Spiritus sancti et angeli astantes cum sanctis coram throno colaudant eum. Librum eciam vite in manu tenent, in quo scripti sunt omnes sancti cum meritis suis, primo gloriosa virgo Maria, deinde angeli et martires ex post. Qui quia sunt sine numero et merita ipsorum nullus artifex potest describere neque gloriam

ipsorum meditari, ideo propter brevitatem imponens finem libellor carmen cecinerit metricum.”

(„Mai întâi, autorul vorbeşte pe scurt despre crearea lumii, despre crearea lui Adam şi căderea sa, şi felul în care Fiul lui Dumnezeu, născut din slăvita Fecioară Maria, a voit să fie răstignit pentru a noastră mântuire, ca nu cumva să piară întreaga omenire. După ce a fost răstignit, Iosif din Arimateea l-a îngropat pe El cu cinste. Pentru acest lucru, iudeii l-au întemniţat, pecetluind uşa închisorii cu sigiliile lor, şi au pus strajă la mormântul lui Hristos. Cu toate acestea, în cea de-a treia zi, ei au deschis temniţa pentru a-l ucide pe Iosif, dar nu l-au găsit în temniţă pe cel întemniţat. În vreme ce iudeii se minunau, au venit acolo paznicii de la mormântul lui Hristos şi au spus iudeilor că au văzut un înger la mormânt, care le-a spus că Hristos a înviat din morţi. Dar iudeii au ademenit gărzile cu bani, pentru a spune că trupul lui Hristos a fost furat de ucenicii Săi. Şi după aceea [autorul] face o referire împotriva banilor daţi. Între timp, iudeii au auzit că Iosif fusese găsit în Arimateea. Ei l-au invitat paşnic, prin scrisori, la Ierusalim, pentru a le spune cum s-a eliberat din temniţă. Şi, într-adevăr, când a venit, Iosif a relatat cum, în vreme ce se ruga, Hristos, înviat din morţi, i-a apărut în temniţă înainte de zori şi, sărutându-l, l-a scos din închisoare, ridicând temniţa în văzduh, şi că nu numai Hristos S-a ridicat pe Sine din morţi, ci şi pe mulţi i-a ridicat din iad. El a spus că doi fii ai lui Simeon, care se aflau printre aceştia, erau în Arimateea, nedivulgând încă nimic, ci rugându-se lui Dumnezeu. Apropiindu-se de ei, iudeii i-au condus cu cinste la Ierusalim, jurându-i pe numele lui Dumnezeu să spună cum au fost eliberaţi din iad. Dar ei au cerut hârtie şi au scris cele pe care le-a făcut Hristos în iad, zicând că, cu mult timp înainte de pătimirile lui Hristos, o lumină duhovnicească s-a arătat în lumea de sub pământ, pentru care sfinţii s-au bucurat de vreme ce aşteptau ca Hristos să vină curând şi să-i elibereze. Şi, când s-a apropiat vremea pătimirilor lui Hristos, Satana, venind la iad, a continuat să strige diavolilor să pregătească chinurile, deoarece Hristos avea să vină în iad, El Cel care îi făcuse mult rău pe pământ, şi a spus că El se temea de moarte. Dar când diavolii au răspuns că

El era Iisus, Cel care l-a înviat pe Lazăr, ei l-au sfătuit să nu-l atace, de vreme ce au simţit o mare putere în glasul Celui care a zis *Lazăre, ieşi afară*. Dar Satana i-a mustrat pe diavoli pentru acest sfat. Şi pe când ei se certau în acest mod, a venit un glas de îngeri zicând *Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre*. Şi pe dată a venit Iisus, supunându-i pe diavoli, eliberându-i pe Sfinţii Părinţi şi, după ce le-a dat drumul, i-a încredinţat lui Mihail, care i-a condus la raiul cel pământesc, unde ei s-au bucurat împreună cu Ilie, Enoh şi tâlharul. În cea de-a patruzecea zi, Hristos i-a condus la ceruri. Recunoscând înălţarea Sa, diavolii au zburat în aer, şi îngerii din cetele cele de jos s-au bucurat. Apoi, El s-a aşezat pe tronul Tatălui, unde se odihnesc cei şapte stâlpi, adică cele şapte daruri ale Duhului Sfânt, iar îngerii şi sfinţii, stând înaintea tronului Său, I se roagă laolaltă. De asemenea, ei ţin în mâini Cartea Vieţii, în care sunt scrişi toţi sfinţii împreună cu faptele lor şi, în primul rând slăvita Fecioară Maria, apoi îngerii, după care martirii. Pentru că sunt fără de număr şi pentru că niciun învăţat nu ar putea nici să descrie, nici să mediteze la slava lor, prin urmare, din cauza scurtimii timpului, sfârşind cartea, el îşi va fi cântat poemul metric”).

Cea mai mare parte a poemului este preluat cu o parafrază poetică a întemniţării şi a eliberării lui Iosif, şi a iadului chinuitor – porţiunile din mijloc ale acestui rezumat citite ca un sumar al *EN*. Totuşi, începutul şi sfârşitul oferă un cadru ce se extinde dincolo de limitele narative şi doctrinare ale apocrifei. Se deschide cu o relatare a căderii omenirii, care explică nevoia întrupării lui Hristos şi a morţii chinuitoare pe cruce. O vedenie a slăvirii lui Hristos, înscăunat şi înconjurat de îngeri şi sfinţi, şi a vederii Cărţii Vieţii deschise, în care sunt scrise numele tuturor sfinţilor, alcătuiesc partea finală a poemului. Astfel, *Palestra* prezintă o istorie completă a mântuirii, de la evenimentele care au determinat-o, până la realizarea ei în restaurarea umanităţii şi până la moştenirea veşniciei.

În finisarea materialului său, poetul şi-a asumat unele libertăţi faţă de sursa sa apocrifă. El nu a urmat servil originalul, ci a explorat liber potenţialul său poetic. El a interpolat, modificat şi prescurtat cu oarecare ezitare linia relatării *EN*, mai degrabă decât redactarea ei. Spre exemplu, el

a descris luminarea iadului în momentul naşterii lui Hristos, şi a asociat cuvintele prorocilor cu acel moment. Pretutindeni în *Palestra*, limbajul este în mod voit uneori foarte studios, poetic, saturat cu ecouri clasice, deseori îndepărtate de simpla expresivitate a apocrifei.

1.5 *Speculum historiale* şi *Legenda aurea*

Fragmente întinse din varianta latină a *EN* au fost, de asemenea, propagate prin intermediul a două compilaţii extrem de cunoscute, şi anume *Speculum historiale* a lui Vincent de Beauvais şi *Legenda aurea* [87] a lui Jacobus a Voragine. Prima, terminată şi revizuită probabil înainte de 1260, ca parte a *Speculum maius*, un compendiu enciclopedic alcătuit din extrase şi citate, care conţine o istorie a umanităţii, de la creaţie până în anul 1254, alcătuită din materiale scripturistice, apocrife şi legendare. În acest context, include şi o expunere a pătimirilor lui Hristos, pogorârea la iad, şi Învierea, o relatare îndatorată aproape pe de-a-ntregul *EN*. În capitolul 40, „De discussione causae eius coram Pilato" („Despre examinarea cazului Său înaintea lui Pilat"), schimbul de replici dintre Hristos şi Pilat cu privire la adevăr, şi relatările cu privire la minunile lui Hristos, sunt parţial citate şi parafrazate din *EN* 3.2, 4.5, 5.1 şi de la 6.1 la 8. Capitolul următor, „De illusione Herodis & iudicio Pilati" (cap. 41, „Despre batjocura lui Irod şi judecata lui Pilat") relatează pe scurt visul soţiei lui Pilat, în termeni împrumutaţi din *EN* (2.1), iar capitolul 48, „De sepultura Domini" („Despre îngroparea Domnului") relatează întemniţarea lui Iosif din Arimateea, pe baza *EN* 12.1. În relatările lui Iosif cu privire la arătarea lui Hristos şi a pogorârii lui Hristos la iad (cap. 56-63), sunt adaptate, pe scară largă, scurte extrase, de vreme ce Vincent integrează, în cea mai mare parte textual, o mare parte din cea de-a doua şi a treia parte din *EN* (cap. 12.2-27), numai cu câteva omiteri ocazionale proiectate pentru a grăbi fluenţa naraţiunii[88].

Legenda aurea, cealaltă compilaţie care cuprinde pasaje întinse din *EN*, a fost scrisă înainte de 1267 şi a devenit, poate, cea mai influentă colecţie hagiografică a evului mediu. Asemenea lui Vincent, Jacobus utilizează liber naraţiunile apocrifei. El evocă în mod repetat *EN*: în capitolul 53, citând

schimbul de replici dintre Hristos şi Pilat cu privire la adevăr (*EN* 3.2); în capitolele 54 şi 67, făcând aluzie la întemniţarea lui Iosif (*EN* 12) iar în capitolul 68, relatând călătoria lui Set în rai (*EN* 19.1). Mult mai important pentru popularizarea *EN* este, totuşi, capitolul 54, „De resurrectione Domini” („Despre învierea Domnului”)[89]. Aici, Jacobus rezumă mai întâi „Cuvântul 160” al lui pseudo-Augustin şi apoi reproduce în întregime *DI* (*EN* 18-27), deşi cu tăieri şi prescurtări.

În ansamblu, *Legenda* prezintă mai puţin din *EN* decât *Speculum*, dar este posibil să fi jucat un rol mult mai central în diseminarea apocrifei, de vreme ce versiunea sa prescurtată a *DI* a dobândit un statut cvasi-independent şi, deseori, s-a transmis ca un text separat[90].

Atât *Speculum* cât şi *Legenda* au circulat în sute, dacă nu chiar mii de manuscrise[91]. Este foarte probabil faptul că mult mai mulţi oameni cunoşteau *EN* sau lucruri legate de *EN*, în mod indirect, din aceste surse secundare, decât în mod direct din manuscrisele apocrifei însăşi. Răspândind relatarea apocrifă, este posibil ca cele două să fi contribuit, de asemenea, la adoptarea pe scară largă a titlului ei – *Evangelium Nicodemi*, titlu pe care ambele îl utilizează în mod repetat, deşi nu exclusiv.

EN, în forma care a fost disponibilă cititorilor medievali (şi în forma în care încă este păstrată în peste patru sute de manuscrise), a reprezentat cu greu o scriere uniformă, bine definită şi distinctă. Forma şi întinderea ei au variat în acelaşi timp cu titlul. Vechea relatare a pătimirilor şi a Învierii a continuat să evolueze la nivel lingvistic şi stilistic pe parcursul istoriei sale, caracterul său apocrif şi statutul autorecunoscut de traducere reclamând intervenţia copiştilor. La nivel tematic, a tins spre o extindere dincolo de graniţele sale iniţiale, prin atragerea şi încorporarea altor texte. Copiştii medievali nu au ezitat în a-i aplica vreo corecţie tematică sau completare, atunci când au considerat de cuviinţă că este necesar. Astfel, ei au refăcut portretul lui Pilat, transformându-l într-un răufăcător condamnat pe drept, au completat istoria mântuirii cu convertirea împăratului roman, prefigurând triumful final al creştinismului, şi au anexat relatări cu privire

la răzbunarea divină împotriva iudeilor, accentuând legătura „ombilicală” dintre creştinism şi iudaism.

Receptivă la diferitele extinderi, *EN* a rămas extrem de flexibilă. A fost transformată cu uşurinţă în omilii, adaptată la contexte istoriografice, transformată sub formă poetică, secţionată şi aşezată în compilaţii hagiografice şi enciclopedice. Pe parcursul evului mediu, a fost o lucrare vibrantă şi plină de viaţă, dezvoltându-se şi evoluând, învăţând şi bucurând generaţii de cititori.

2. *Evangelium Nicodemi* şi Scripturile canonice

EN s-a bucurat de un statut oarecum ambiguu, în rândul textelor religioase din evul mediu. A fost recunoscută, la nivel general, ca un text extra-canonic, dar influenţa pe care a avut-o şi respectul pe care l-a impus au aşezat-o în rândul celor mai prestigioase şi mai culturale texte. Începând cu secolul al IX-lea, când răspândirea ei a început să capete avânt, până când în cele din urmă a cedat cenzorilor Reformei, *EN* a hrănit imaginaţia şi a îndestulat curiozitatea pioasă, practic fără nicio restricţie din partea autorităţilor ecleziastice.

Este un lucru în general recunoscut, faptul că *EN* a fost cunoscută şi tratată ca un text apocrif, în perioada evului mediu târziu, atât din contextul manuscriselor în care apare, cât şi din inscripţiile ocazionale care o identifică astfel. Presupunând că multe manuscrise medievale nu au fost adunate la întâmplare, ci au fost strânse în colecţii de texte cu un anumit scop şi în mod voit, frecvenţa cu care *EN* apare alături de alte lucrări cu caracter scripturistic marginal şi non-canonic, sugerează faptul că a fost văzută ca împărtăşind aceeaşi natură esenţială. Câteva din manuscrisele în care apare sunt, prin excelenţă, colecţii apocrife, conţinând numai texte apocrife[92]. În altele, *EN* apare alături de lucrări cunoscute, dar chiar şi atunci în compania unor texte ca *Pseudo-Matei* şi alte relatări ale copilăriei lui Iisus, *Liber Methodii, Transitus Mariae, Visio Pauli, Vita Adae et Evae*, sau corespondenţa dintre pseudo-Iisus şi pseudo-Lentulus.

Începând cu secolul al IX-lea, comentarii explicite ocazionale în legătură cu caracterul apocrif al *EN* au întărit dovada contextelor apocrife. Nu ştim dacă înainte de secolul al IX-lea, *EN* era văzută complet prin prisma Scripturilor şi, deci, ca text apocrif. Nu este menţionată cu titlul în niciuna dintre primele liste cu texte apocrife, nici măcar în întinsa şi importanta lucrare *Decretum pseudo-Gelasianum*, alcătuită în secolele IV-VI[93]. Singura listare din evul mediu ce cuprinde cărţile apocrife, inclusiv *EN*, a fost alcătuită, în secolul al XII-lea, de către samariteanul Elenchus, care se referă la ea drept „sefer bet soreet” adică „o carte a Evangheliei”, şi era necunoscută europenilor[94].

Cu toate acestea, cu începere din secolul al IX-lea, unii copişti au început să disocieze *EN* de scrierile canonice. Un important manuscris din acea perioadă, Laon, Bibl. mun. MS. 265, conţine o notă care încearcă să înlăture orice îndoială cu privire la falsitatea *EN*: „Hunc librum qui vocatur gesta Salvatoris nullatenus recipimus quia nullum habet pondus auctoritatis, quia Sanctus papa Gelasius cum LXX episcopis, viris erudissimis, inter apocriphas deputavit scripturas” (fol. 2r; „Noi nu acceptăm, sub nicio formă, această carte care se numeşte Faptele Mântuitorului, deoarece nu are nicio autoritate, de vreme ce Sfântul Părinte Gelasius, împreună cu şaptezeci dintre cei mai erudiţi episcopi, au aşezat-o între Scripturile apocrife”).

Aşa cum se observă, din moment ce manuscrisele care au supravieţuit prin *Decretum pseudo-Gelasianum* nu fac nicio menţiune asupra *EN*, sub niciun titlu care poate fi recunoscut, comentariul este mai degrabă încurcat. Sunt posibile câteva explicaţii. Copistul este posibil să fi asociat condamnarea unui anume Leucius, „discipulus diaboli” („discipol al diavolului”) şi presupusul autor al apocrifei *Faptele lui Ioan*, cu numele celor doi fii ai lui Simeon, şi anume Leucius şi Carinus, înviaţi din morţi, potrivit *DI*[95]. Sau este posibil să fi utilizat o copie mult mai întinsă a *Decretum* sau, în cele din urmă, este posibil ca el doar să-şi fi asumat faptul că o asemenea condamnare a existat, fără a consulta *Decretum*. În orice caz, menţiunea sa reprezintă cea mai timpurie menţiune asupra posibilităţii

considerării variantei în limba latină a *EN* ca fiind un text canonic, dar şi cea mai timpurie recunoaştere a caracterului său apocrif.

Legătura dintre *EN* şi canonul Noului Testament nu a fost pusă în evidenţă până în secolul al XII-lea, după ce termenul de „evangelium” a fost ataşat apocrifei[96]. Titlul de *Evangelium Nicodemi* şi-a făcut apariţia, pentru prima dată în textul latin, în lista întocmită de Hugh de Puyset, episcop de Durham († 1195), cu privire la donaţiile făcute bibliotecii catedralei din Durham[97]. Titlul s-a răspândit pe scară largă abia din secolele XIV-XV, cel puţin în parte datorită utilizării de către Vincent de Beauvais şi Jacobus a Voragine. Cele mai timpurii copii ale *EN*, datând din perioada cuprinsă între secolele IX-XII, favorizează, cu o majoritate covârşitoare, titlul care nu atrage atenţia asupra Scripturilor canonice, şi anume *Gesta Salvatoris*. Acest titlu a rămas unul obişnuit şi în manuscrisele de mai târziu.

Chiar şi pe parcursul evului mediu târziu, abundă titlurile, altele decât *Evangelium Nicodemi*. Unele, precum *Acta Christi Domini* (Paris, BN MS. lat. 3454, saec. XII) – dar nu *Acta Pilati*, un titlu obişnuit pentru varianta în limba greacă – *Parlipomenon de gestis D .N .J .C.* (Paris, BN MS. lat. 14864, saec. XII ex.), sau *Explanatio dominicae passionis* (Paris, BN MS. lat. 1933, saec. XII-XIII), scot în evidenţă tema principală a lucrării, şi anume pătimirile lui Iisus Hristos. Altele accentuează autoritatea lui Nicodim (menţionat în In. 3.1, 7.50 şi 19.39), dar nu fac referire la lucrare utilizând denumirea de „evangelium”. Asemenea manuscrise sunt, de exemplu: *Passio Domini secundum Nicodemum* (Cambridge, Peterhouse MS. 242, saec. XIII), *Tractatus secundum Nicodemum* (Londra, BL MS. Royal 8B. XV, saec. XIV), *Historia Nicodemi* (Oxford, Bodl. Lib. MS. Digby 16, saec. XIV) şi *Epistola Beati Nichodemi* (Basel, Universitatsbibliothek MS. A X 102, saec. XV/2).

Totuşi, alţii utilizează termenul de „evangelium”, dar nu îl asociază cu Nicodim. În câteva manuscrise, apocrifa este intitulată *Evangelium Nazaraeorum* [98], şi unii scriitori influenţi erau mult mai familiari cu această denumire. O găsim, de exemplu, la Ludolph de Saxonia, în a sa lucrare *Vita*

Christi (2.75), apoi în *Summa de arte praedicandi* a lui Thomas de Chobham şi în *Speculum naturale* a lui Vincent de Beauvais[99]. Autentica *Evangelium Nazaraeorum* era, în mod aparent, familiară lui Ieronim, care cita în mod repetat din Evanghelia ebraică folosită de nazarineni, şi chiar susţinea că a tradus-o. A fost cunoscută în evul mediu numai printr-o serie de fragmente, citate de Sedulius Scotus şi Haimo de Auxerre în secolul al IX-lea, în secolul al XII-lea de către Petrus Comestor în *Historia Scholastica* (cap. 148), în secolul al XIII-lea de redactorul lucrării *Aurora* a lui Petru de Riga şi de către câţiva scriitori anonimi[100].

C oncizia fragmentelor existente fac dificilă determinarea exactă a conţinutului acelei false Evanghelii. Potrivit lui Ieronim, mulţi au considerat-o ca fiind textul ebraic original al Evangheliei lui Matei, dar astăzi acest punct de vedere nu mai este acceptat în totalitate. Dacă nu a fost rezultatul unei adevărate confuzii, aproprierea titlului *Evangelium Nazaraeorum* de apocrifa pătimirilor, care se pretinde a fi fost scrisă de Nicodim, este posibil să fi fost, asemenea fragmentelor din pseudo-Augustin şi Grigore de Tours, o încercare de a găsi un „ocrotitor" respectabil pentru *EN* şi, prin urmare, a o aduce în centrul culturii religioase. Este posibil ca acelaşi motiv să-l fi determinat pe un redactor englez să atribuie traducerea în latină Sfântului Ambrozie de Milano[101], iar pe un alt copist anonim să îl menţioneze pe împăratul Constantin în prolog[102].

Recunoaşterea naturii apocrife a *EN* nu a necesitat, în mod automat, respingerea sau condamnarea ei. Atitudinile medievale cu privire la apocrife au variat. Din perioada antichităţii creştine, termenul de „apocryphon" era utilizat cu referire la câteva categorii de texte: textele secrete care erau destinate numai iniţiaţilor, cum a fost cazul unor scrieri gnostice, textele care conţineau învăţături recunoscute ca fiind false, neadevărate sau eretice, textele din afara canonului, al căror conţinut liturgic a fost interzis utilizării publice, dar care puteau fi utilizate în spaţiul privat, şi textelor care aveau o oarecare legătură cu Biblia, dar al căror autor era necunoscut. Vederile

patristice asupra textelor apocrife variau de la ostilitate deschisă până la toleranţă, în funcţie de natura textelor considerate ca apocrife[103].

În evul mediu, caracterul apocrif al unei lucrări era în primul rând dat de originea sa obscură, mai degrabă decât de conţinutul eretic. Definiţiile medievale accentuau provenienţa necunoscută, dar admiteau faptul că, deşi apocrifele erau lipsite de autoritate, ele puteau conţine seminţe de adevăr împrăştiate printre cele mincinoase. „Apocrifa autem dici ecclesiastici doctores tradunt; non quia omnia mentiantur, sed quia dubiae et suspectae auctoritatis esse videantur” („Doctorii bisericeşti spun că apocrifele poartă acest nume nu pentru că sunt false, ci pentru că autoritatea lor poate părea dubioasă sau suspectă”) explică Bernardus Presbyter Constantiensis († 1100), în tratatul său intitulat *De excommunicatis vitandis, de reconciliatione lapsorum et de fontibus juris ecclesiastici*[104]. El adaugă: „Nam seppisime multa canonica suis neniis interserunt, quae nequaquam catholici cum eisdem neniis refutare debebunt” („Căci foarte des, ele [apocrifele] răspândesc printre rândurile lor probleme canonice, dintre care acelea care sunt ortodoxe ar trebui să nu fie respinse cu acelea care au probleme”).

O definiţie asemănătoare apare în lucrarea *Catholicon* (1286) a lui Joannes Balbus[105]: „Apocrifa proprie dicuntur illa scripta quorum origo et autor ignoratur et quamuis sint ibi multa vera tamen non habentur in autoritate propter plura falsa que ibi continentur” („Apocrife sunt numite în special acele scrieri a căror origine şi autor nu se cunosc şi care, deşi conţin poate mult adevăr, nu sunt considerate cu autoritate din cauza mult mai multelor minciuni pe care le conţin”)[106].

În vreme ce au acceptat şi popularizat apocrifele, ca fiind o potenţială sursă de adevăr, scriitorii medievali s-au simţit deseori obligaţi să explice şi să justifice părerea lor. Astfel, Hrotsvitha de Gandersheim († după 972) scoate în evidenţă limitările facultăţilor interpretative ale omului, care pot fi înşelate de aparenţele de suprafaţă. Este mai bine să greşeşti din precauţie, de vreme ce ea zice: „quod videtur falsitas, / forsan probabitur esse veritas” („ceea ce pare a fi neadevăr, poate se va arăta a fi adevăr”)[107]. Hrotshvita nu

intenţionează să facă distincţia între adevăr şi minciună, acolo unde problema religioasă estompează distincţia, ca nu cumva făcând astfel, să condamne şi unele seminţe de adevăr. Un sentiment asemănător este exprimat, cu trei secole mai târziu, de către autorul anonim al lucrării *Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica*. În prologul la Cartea I, el avertizează împotriva condamnării pripite a surselor apocrife: „Si quis ut apocrifum hoc velit reprobare/Caveat, ne veritatem presumat condempnare" (vv. 33-34; „Dacă cineva va dori să condamne această apocrifă, să se ferească a încerca să condamne adevărul")[108].

Alţi autori apelează la texte scripturistice canonice, care fac aluzie la faptul că multe evenimente din viaţa lui Hristos nu au fost înregistrate în Evangheliile canonice, sugerând că ar fi putut fi descrise în alte locuri. Astfel, aceştia susţin, pe baza versetelor de la In. 20, 30-31; 21, 25 şi Lc. 1, 1-2, că mulţi scriitori din primul veac creştin au scris Evanghelii, dar numai cele patru păstrate drept canonice ne sunt de folos pentru întărirea credinţei[109]. O asemenea apărare a *EN*, bazată pe In. 21, 25, este inserată în primul prolog din cel puţin unul dintre manuscrisele în limba latină ale *EN*, şi anume Paris, BN MS. n.a. lat. 1154, fol. 11r, şi acesta a făcut parte de asemenea din argumentul folosit de John Wyclif pentru a apăra textele apocrife, în secolul al XIV-lea[110].

Totuşi, acest entuziasm faţă de scrierile apocrife a fost ţinut sub control de alte versete biblice, cum ar fi Pilde 30, 6, Dt. 4, 2 şi Apc. 22, 18-19, care au acţionat ca o frână faţă de credulitatea excesivă şi imaginaţia fantastică. Prudenţa recomandată de aceste texte şi urmată de aceia care au prezentat scuze în scris pentru utilizarea apocrifelor, a luat forma explicită a admonestărilor, pentru ca cititorii să rămână rezervaţi faţă de şi neîncrezători în lucrări care au un autor incert. Jacobus a Voragine (sau sursa sa), de exemplu, îşi atenţionează de obicei cititorii cu privire la falsitatea surselor, a căror credibilitate, ne relatează el, ar trebui să o judece fiecare pentru el[111]. Însă, el nu ataşează un avertisment asemănător la rezumatul său la *DI*. Legendara tânguire a iadului, certificată şi în ceea ce el consideră a fi scrierile Fer. Augustin (se referă la „Cuvântul 160" al lui

peudo-Augustin pe care el îl citează *in extensio*), nu ridică în mod aparent niciun dubiu în mintea sa şi nu necesită nicio precauţie.

Un motiv pentru care deseori *EN* nu s-a simţit nevoită să se justifice sau să se apere, a fost acela că a fost privită ca o însemnare istorică a evenimentelor, întărită aşa cum era de o pretinsă autoritate patristică şi înrădăcinată în tradiţia creştină. Titlul său simplu (*Gesta Salvatoris*...), al doilea prolog, şi anexele referitoare la împăraţii Romei, toate la un loc alcătuiesc un document (lucru care nu înseamnă însă că nu putea fi folosită pentru a susţine un argument teologic sau exegetic). Ca o însemnare independentă a pătimirilor lui Hristos, „triduum mortis”, şi a Învierii, *EN* a fost apreciată de istoricii medievali, precum Ademar de Chabannes (989-1034), care şi-a făcut o copie pentru sine a apocrifei (Paris, BN MS. lat. 3784, fols. 108v-14r)[112], şi des utilizată de către cronicarii care au integrat-o în lucrările lor. Un autor englez din secolul al XIV-lea al lucrării *Eulogium* (*historiarum sive temporis*), cuprinde în întregime *EN*, urmată de *EP* şi de o versiune a *Cura*[113]. El le introduce pe acestea cu un singur titlu, şi anume *Chronica Domini nostri Jesu Christi*, şi o declaraţie de intenţie: „Cum de regibus et principibus et de eorum gestis in bellis, in victoriis, in pugna, et fuga pluries tractavimus, de Rege Regum jam intendimus aliquid enarrare” („De vreme ce am vorbit destul de des despre regi şi principi, şi despre faptele lor din războaie, despre biruinţele lor în luptă şi în retragere, noi intenţionăm acum să povestim ceva legat de Împăratul Împăraţilor”), indicând un interes istoric esenţial în ceea ce priveşte relatarea.

Atitudinea lui John de Glastonbury faţă de *EN* este similară, deşi el utilizează textul mult mai selectiv. Căutând să demonstreze vechimea întemeierii oraşului Glastonbury şi legătura pe care acesta o are cu Iosif din Arimateea, cronicarul prescurtează şi adaptează capitolele 12-15 ale *EN* sub rubrica: „Incipit tractatus de sancto Ioseph ab Arimathia, extractus de libro quodam quem invenit Theodosius imperator in I erusalem in pretorio Pilati” („Aici începe tratatul lui Iosif din Arimateea, luat dintr-o carte pe care împăratul Teodosius a găsit-o în pretoriul lui Pilat, din Ierusalim”)[114]. Propoziţia care introduce naraţiunea explică faptul că ceea ce urmează

reprezintă fapte de necontestat luate din „antiquis historiagraphorum dictis” („vechi ziceri ale istoriografilor”)[115].

În atmosfera religioasă intensă din evul mediu târziu şi din perioada de dinainte de Reformă, această acceptare a *EN* a crescut în intensitate, câteodată atât de mult încât unii copişti au început să o perceapă ca fiind cvasi-canonică, respectul lor pentru ea fiind dus până la venerare. Nu numai că este aşezată, câteodată, în rândul lucrărilor exegetice, dar în unele manuscrise este legată direct de Evangheliile canonice. Într-un manuscris al Bibliei, de la sfârşitul secolului al XIV-lea, realizat probabil pentru Richard II al Angliei (Londra, BL MS. Royal 1 E. IX), *EN* este tratată ca şi când ar fi fost o a cincea Evanghelie. Urmează după vechiul Testament şi după cele patru Evanghelii, dar precede Faptele, Epistolele şi Apocalipsa. Este înzestrată aici cu un statut aproape canonic, şi numai decoraţiile mai puţine care i-au fost făcute trădează faptul că cei responsabili pentru redactarea manuscrisului au făcut de fapt o distincţie, deşi ezitantă, între textele canonice şi cele apocrife. În alte trei manuscrise din aceeaşi perioadă, *EN* este alăturată Scripturilor canonice, propriul său statut sprijinindu-se pe al lor[116]. În alte câteva manuscrise, *EN* este separată de Scripturile canonice prin pagini lăsate libere sau prin texte de intervenţie[117].

Cu toate acestea, ar fi o exagerare să susţinem faptul că cei din evul mediu, care au utilizat *EN*, i-au considerat autoritatea ca fiind egală cu aceea a Evangheliilor canonice. Pentru majoritatea cititorilor medievali, *EN* a rămas probabil un text mai degrabă al unui om smerit decât inspirat de divinitate. Manuscrisele menţionate anterior reflectă mai degrabă o înclinaţie spre extremă care, în cele din urmă, a provocat o puternică reacţie, atât din partea cercurilor protestante cât şi a celor catolice, şi care pot fi chiar responsabile pentru decăderea finală a *EN*.

3. Influenţa Evangheliei lui Nicodim

Judecat după numărul manuscriselor existente ale *EN* şi al interpretărilor ei, apocrifa s-a bucurat de o largă cunoaştere în evul mediu,

în special după secolul al XII-lea. Deloc surprinzător, influenţa sa s-a răspândit în multe domenii ale vieţii religioase. Urmele sale vii pot fi găsite în scrierile gânditorilor şi educatorilor bisericeşti, în lucrări care au ca scop credinţa personală, şi în anumite texte şi practici de evlavie populară. Cel puţin până în secolul al XV-lea, *EN* era citită cu entuziasm şi citată fără mustrări de conştiinţă cu privire la caracterul său apocrif, imaginaţia şi vechimea sa compensând, se pare, lipsa de autoritate canonică.

3.1 Discursuri teologice şi didactice

Cu toate că ceea ce a captivat audienţa medievală a fost mai degrabă conţinutul evlavios şi legendar-istoric al *EN* decât bazele teologiei sale, prezenţa universală a apocrifei în cultura de mijloc a fost obligată să afecteze cel puţin „periferiile” credinţei religioase. Poate fi găsită în bibliotecile a foarte mulţi învăţaţi şi profesori care au ajutat la modelarea discursului teologic medieval. Martin Hibernensis († 875), primul conducător al şcolii din Laon şi coleg cu John Scotus Eriugena, avea o copie a *EN*, pe care a transmis-o mai târziu succesorilor săi Bernard (†903) şi Adelelm (†930) din Laon (copia a supravieţuit acum sub forma Laon, Bibl. mun. MS. 265). Johannes Cantius (†1473), un doctor în teologie la Universitatea Jagielloniană din Cracovia, a făcut o copie a *EN* pentru sine (acum Cracovia, Biblioteka Jagiellonska MS. 2724). Şi Gabriel Biel (†1495), ultimul scolastic al evului mediu, a introdus o notă proprie în manuscrisul care aparţinea grupării religioase Fraţii Vieţii Comune, din Butzbach (acum Giessen, Universitatsbibliothek MS. 729). Prin cititori ca aceştia, *EN* ar fi putut să influenţeze, într-o mică măsură, gândirea teologică a evului mediu.

Pe lângă consolidarea pe căi evidente a credinţei pogorârii lui Hristos la iad[118], este posibil ca *EN* să fi ajutat la formarea noţiunilor medievale târzii cu privire la topografia iadului, cu toate că o asemenea influenţă nu a fost cunoscută în mod explicit de scriitorii medievali. În unele din formele sale, *EN* sugerează faptul că spaţiul infernal nu era uniform. Exista un loc unde patriarhii biblici şi prorocii aşteptau venirea lui Hristos, locul unde se

aflau părinţii şi mai departe abisul. Textele de tip B introduc un contrast dur între „profundum abyssi", în care este aruncat Satana, şi locul unde se află patriarhii (cap. 25). Arătând că Hristos „partem deiecit in tratarum, partem secum reduxit ad superos" (cap. 25.2; „o parte i-a aruncat in tartar iar o parte i-a ridicat împreună cu El întru cele înalte"), textele B este posibil să fi contribuit, oricum într-un mod indirect, la dezvoltarea noţiunii de Purgatoriu, căci acestea demonstrează faptul că „soarta anumitor oameni este predispusă la o ameliorare, după moarte, dar numai în circumstanţe excepţionale" şi că „sufletele aruncate în tartar, iadul celor damnaţi, sunt excluse de la posibilitatea îmbunătăţirii stării lor"[119].

Dacă *EN* de tip B este antedatată secolului al XI-lea, aşa cum presupune Jacques le Goff, atunci este posibil ca într-adevăr să fi exercitat o parte din presiunea sub care se cristalizau noile idei cu privire la lumea de dincolo în primele secole ale celui de-al doilea mileniu. Dacă este de o dată mai târzie, aşa cum sugerează datele relativ tardive ale manuscriselor în care apare[120], înseamnă că poate reprezenta un semn al acelei schimbări conceptuale, cu toate că un asemenea semn ar fi putut stimula, cu uşurinţă, o evoluţie ulterioară.

Destul de des, *EN* a făcut parte din reflecţia medievală asupra problemelor de ordin eshatologic, în special în relaţie cu întrebarea privitoare la învierea trupurilor. Apare vizibil în scrierile lui Albertus Magnus (†1280), care face în mod repetat apel la autoritatea ei, în lucrarea sa intitulată *De resurrectione*. Comentând Mt. 27, 52-53, şi implicit învierea în parte a morţilor „quorum quidam nominantur in Evangelio Nicodemi" (Tract. 2, Q. 4.2; „dintre care unii sunt numiţi în Evanghelia lui Nicodim"), el explică faptul că „ideo necessarium fuit aliquos resurgere statim in morte Christi, ut aliqua praesumptio resurrectionis remaneret in electis" (Tract. 2, Q. 4, ad 2; „prin urmare, a fost necesar să învie unii imediat după moartea lui Hristos, astfel ca o oarecare încredere în Înviere să rămână în cei aleşi")[121]. Prin numirea acelora care au înviat înaintea lui Hristos, pentru a da mărturie despre taina Învierii Lui, *EN* confirmă faptul că ei erau cunoscuţi în Ierusalim: „si enim fuissent ignoti, non fuisset eis creditum"

(Tract. 2, Q. 5, ad 5; „dacă ei ar fi fost necunoscuţi, nu ar fi fost crezuţi")[122]. Deci, *EN* oferă informaţii suplimentare necesare înţelegerii corecte a unui paragraf dificil din Evanghelia după Matei.

În dezbaterile sale referitoare la locul unde s-au aflat, în perioada de patruzeci de zile după Înălţarea lui Hristos, cei ce s-au ridicat în momentul morţii Sale, Albert citează un pasaj din *EN* 17.1, şi conchide: „solvendum est per dictau auctoritatem [adică *EN*], quia ultra Iordanem in paradiso fuerunt in plena fruitione divinitatis Iesu. Unde etiam narratur ibi, qualiter Elias et Enoch tripudium cum ipsis et latro (Tract. 2, Q. 7, A rt. 7)"[123] („ar trebui să fie rezolvat de autoritatea zisă [adică *EN*], faptul că se aflau dincolo de Iordan, în paradis, în deplina bucurie a dumnezeirii lui Iisus. De unde este relatat de asemenea acolo [în *EN*], cum Ilie şi Enoh s-au bucurat împreună cu ei şi cu tâlharul").

Pentru Albertus, *EN* are, aparent, tot atât de multă autoritate ca şi tradiţia patristică şi, prin urmare, reprezintă o sursă îndreptăţită de cunoaştere a problemelor legate de credinţă. În acelaşi mod, Thomas Chobham, un scriitor de la începutul secolului al XIII-lea, în lucrarea sa intitulată *Summa de arte praedicandi*, citează *EN* ca fiind un martor independent al învierii parţiale a trupurilor, la vremea învierii din mormânt a lui Hristos. El consideră acel eveniment ca o prefigurare a viitoarei învieri generale: „Patet etiam per doctrinam evangelicam, quod corpora nostra resurgent, quia Dominus post resurrectionem corpus suum ostendit palpabile, et multa corpora sancorum que dormierant resurrexerunt cum Domino. Et in Evangelio Nazareorum [adică *EN*][124] legitur qui illi fuerint et quomodo cum Iudeis disputaverint"[125] („Învăţăturile Evangheliilor fac de asemenea clar faptul că trupurile noastre se vor ridica, pentru că Domnul, după Înviere, şi-a arătat trupul Său palpabil, şi multe trupuri ale sfinţilor care dormeau s-au ridicat împreună cu Domnul. Şi citim în Evanghelia care se cheamă a nazarinenilor [adică *EN*] cine au fost ei şi cum s-au luptat ei cu iudeii").

Utilizarea de către Thomas a *EN* pentru a-şi întări argumentul său eshatologic, în esenţă, în contextul pastoral al *Summa*, este caracteristică

uşurinţei cu care apocrifa a intrat în instruirea teologică populară. Pe lângă reafirmarea învierii trupurilor, una dintre cele mai extinse influenţe ale *EN* asupra instruirii medievale a constat în popularizarea ideii că Hristos i s-a arătat lui Iosif din Arimateea, care în credinţa populară a devenit prima (sau a doua, după vizita pe care a făcut-o, aşa cum spune apocrifa, mamei Sale) apariţie a lui Hristos. Larg răspândita şi respectata lucrare *Elucidarium* a propagat acea credinţă, făcând apel direct la *EN*: „D. – Quotiens apparuit? M. – Duodecies. Primo die octies: primo Joseph ab Arimathia in carcere in quo positus erat eo quod eum sepelierat, ut scripta Nicodemi declarant”[126] („D. – De câte ori S-a arătat? M. – De douăsprezece ori. În prima zi, de opt ori: mai întâi lui Iosif din Arimateea, în temniţă, unde fusese închis pentru că Îl înmormântase pe El, aşa cum mărturisesc scrierile lui Nicodim”).

Arătarea lui Hristos în faţa lui Iosif, menţionată de Grigorie de Tours pe baza aceleiaşi autorităţi apocrife, a fost citată în mod frecvent pe parcursul evului mediu, deşi unii teologi, ca Hugh de St. Cher, aveau puternice rezerve cu privire la autenticitatea ei[127].

3.2 Literatura evlavioasă

Stabilirea vieţii lui Hristos ca bază pentru anul liturgic, dar şi creşterea interesului teologic (apărut în secolele al XI-lea şi al XII-lea) în ceea ce priveşte umanitatea lui Hristos, au transformat evenimentele vieţii Sale pământeşti în puncte centrale de evlavie. Din secolul al XII-lea, această armonie a Evangheliilor a început să absoarbă elemente extra-biblice,– legendare şi apocrife, extinzând-şi orizontul şi modificând genul[128]. În căutarea lor pentru detalii emoţionale, autorii „vieţilor” lui Hristos, şi în special relatarea pătimirilor, şi-au îndreptat frecvent atenţia către *EN*. Pseudo-evanghelia a avut multe de oferit: a intensificat – prin numirea lor – realitatea anumitor personaje menţionate în Evangheliile canonice, înfrumuseţând relatările Evangheliilor, adăugând noi minuni şi dezvoltând ceea ce în textele canonice abia era menţionat. Venerabila sa vârstă, împreună cu „patronajul” lui Nicodim şi, ocazional, cu al altor autorităţi

bisericeşti, au făcut-o, în ciuda statutului său necanonic, o sursă atractivă şi de încredere.

În secolele al XIV-lea şi al XV-lea, *EN* a devenit, în mod direct sau prin rezumatele sale – o sursă standard pentru relatarea pătimirilor. A fost citată în mod frecvent, parafrazată, sau doar menţionată, pentru a satisface nevoia de autoritate. De exemplu, *Tractatus de gestis Domini Salvatoris*, păstrat într-un manuscris din secolul al XV-lea: Londra, BL MS. Royal 7 B. XII, dar alcătuit probabil mai devreme de către un autor englez[129], se apropie de apocrifă în mod liber. Se ocupă de viaţa lui Hristos şi de diferite probleme legate de aceasta, integrând fragmente din *Disputatio Judaei cum Christiano* a lui Giolbert Crispin (†1117) şi materiale legate de Cruce şi de trupul şi sângele lui Hristos. Cartea a VII-a, fols. 98r-118r, descrisă la lista de cuprins de la fol. 11r ca tratând „de descensione Domini ad inferos, de nobili eius triumpho illic exacto" („despre pogorârea Domnului la iad, despre marele Său triumf săvârşit aici") conţine fragmente consistente din *DI*. Acestea au fost probabil selectate dintr-o versiune a *EN* care includea pasajele de „legitimare" din Grigore de Tours şi pseudo-Augustin, cu privire la Iosif şi, respectiv, la iad.

Autorul începe tratatul său chiar cu aceste fragmente, urmate de o însufleţită susţinere a credibilităţii şi demnităţii *EN*: „Nemo vituperandum censeat quod hic in subsequenti volumine verba Nichodemi evangelistarii dictis interserantur licet a quibusdam iniuste inter apocriphancium noncupentur consorcia, cum symbolum et alia autentica scripta sanctorum patrum alicubi verbo ad verbum ipsius consonent tractatui; nec scripta eius in decretis vel alibi prohibita legantur (fol. 10r)" („Nimeni nu ar trebui să considere condamnabil faptul că aici, în lucrarea ce urmează, cuvintele evanghelistului Nicodim sunt intercalate printre ziceri, chiar dacă este posibil ca unii să le consemneze în mod nedrept printre apocrife, de vreme ce Crezul şi alte scrieri autentice ale Sfinţilor Părinţi sunt de acord, în anumite locuri cuvânt cu cuvânt, cu tratatul său; nici scrierile lui nu vor fi găsite ca fiind interzise, în decretale, sau în altă parte").

În timp ce compilatorul tratatului menţionat a lucrat direct cu un manuscris al *EN*, alţi scriitori s-au sprijinit pe surse intermediare ce au filtrat şi colorat substanţa Evangheliei apocrife. Cu toate că face apel la autoritatea lui Nicodim, autorul lucrării *Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica*, de la începutul secolului al XIII-lea, care este un lung poem narativ important pentru moştenirea sa lăsată în limbile Europei Centrale, în mod sigur nu a utilizat *EN* însăşi. Cele patru cărţi ale *Vita rhythmica* oferă o relatare detaliată a vieţii Fecioarei şi a Fiului ei, luată dintr-o multitudine de surse, dintre care multe sunt identificate în prologuri la cărţi individuale şi în glose marginale. Poetul, conştient de faptul că unele din sursele sale sunt apocrife, le apără credibilitatea (vv. 1478-1505; 3632-53; 6062-71). Totuşi, de vreme ce intenţia sa declarată este aceea de a se ruga Fecioarei şi lui Hristos, şi nu aceea de a judeca veridicitatea sau falsitatea surselor sale (vv. 43-46; 8002-7), el insistă pe lângă cititorii săi, ca aceştia să-i corecteze greşelile, acolo unde consideră de cuviinţă (vv. 39-46; 1514-17; 3654-61; 6080-87; 7994-8001; 8008-13).

Poemul face aluzie la *EN* de câteva ori, în capitolele referitoare la pătimire şi Înviere, dar apocrifa în sine joacă un rol minor în întreaga construcţie narativă. Poetul nu o ia în considerare în ceea ce priveşte relatările legate de procesul din faţa lui Pilat şi răstignirea, şi nu menţionează numele Veronicăi, şi nici numele lui Longinus, Dismas sau Gestas. Poetul face referire la *EN* numai în capitolul intitulat *De signis que fiebant in passione Domini* (vv. 5808-911; „Despre semnele care s-au petrecut la pătimirea Domnului”), un fel de gând ulterior legat de semnele extraordinare asociate cu pătimirea, luate în parte din *Historia Scholastica* a lui Petru Comestor[130]. În acel capitol, el face mai întâi aluzie la iminenta tânguire a iadului şi la aşteptarea triumfătoare a patriarhilor cu privire la mântuirea lor (vv. 5838-45), şi apoi relatează, într-un curios mod denaturat, episodul steagurilor care s-au înclinat în faţa lui Hristos (vv. 5848-67), sprijinindu-se în cele din urmă pe *EN* 1.5. El explică faptul că steagurile fuseseră făcute de iudei, iar la sărbători erau purtate de ei în jurul Templului lui Solomon. În aceste circumstanţe s-au plecat steagurile în faţa lui Hristos:

„Sed cum circa templum hec portantur, cum ligatus/Jesus coram preside stabat flagellatus,/Tunc versus locum in quo Jesus stetit simul illa/Inclinabant baiulis invitis se vexilla. (vv. 5854-57)” („Iar când acestea erau purtate în jurul Templului, când Iisus era legat şi biciuit înaintea guvernatorului, atunci, în locul în care stătea Iisus, toate steagurile s-au aplecat, împotriva voinţei celor care le purtau”).

Explicaţia relatării primare cu privire la steaguri contrastează cu *EN*, unde steagurile, care sunt de fapt însemnele imperiale, sunt ţinute de „viri pagani” („bărbaţi păgâni”; *EN* A şi C) sau „viri gentili” („bărbaţi neevrei”; *EN* B). O relatare separată a tânguirii iadului, intitulată „De gaudio sanctorum quum Jesus veni ad infernum” („Despre bucuria sfinţilor atunci când Iisus a venit în iad”), comprimată în douăzeci de rânduri (vv. 6042-61), oferă puţin mai mult decât o schiţă de episod. În capitolele ulterioare, *Vita rhythmica* menţionează scrisoarea lui Pilat către Roma, cu privire la evenimentele din Ierrusalim (vv. 6126-29) şi arătarea lui Hristos în faţa lui Iosif din Arimateea (vv. 6142-45).

Toate aceste ecouri tematice ale pseudo-evangheliei, cu excepţia scrisorii lui Pilat, sunt însoţite în manuscrisele acestei *Vita* de note pe margine (vv. 5838, 5848, 6042, 6142), identificând în mod explicit *EN* ca sursă. Cu toate că sursa nu este întotdeauna obligatorie, *EN* se poate afla de fapt în spatele poemului. Totuşi, în câteva locuri, unele adnotări arată spre *EN* ca fiind textul de bază, aceste adnotări fiind ataşate de fragmentele ce relatează evenimente fără un echivalent corespunzător în versiunile cunoscute ale apocrifei. O asemenea adnotare apare la v. 4774, la începutul capitolului, descriind cum iudeii l-au mituit pe Pilat pentru a-l condamna pe Iisus. O altă adnotare, cea de la v. 5114, este aşezată lângă un pasaj care opune râsul batjocoritor al chinuitorilor, întristării celor care îl urmau pe Hristos. O altă adnotare apare la v. 6430, începând o expunere despre modul în care s-au bucurat puterile îngereşti la Înălţarea lui Hristos[131].

Neclaritatea şi denaturările în ecourile autentice ale *EN*, absenţa numelor de persoană popularizate de ea, şi adnotările inexacte aşezate greşit, sugerează faptul că autorul (sau cel care a făcut adnotările, dacă este

o altă persoană decât autorul) nu era foarte familiar cu apocrifa, iar ecourile apocrife din *Vita rhythmica* nu şi-au avut originea direct în *EN*, ci fie într-o compilaţie intermediară, fie într-o amintire incompletă.

Interesant, în mod special, este legătura dintre *EN* şi tradiţia meditării afective la umanitatea suferindă a lui Hristos, care a început să se dezvolte în viaţa şi literatura religioasă începând cu secolul al XI-lea. Practica evlavioasă a reflecţiei legate de Hristos şi Maica Sa era răspândită în evul mediu târziu prin texte încărcate emoţional, ca *Planctus Mariae* (începând cu „Quis dabit...”), atribuită de obicei lui Bernard de Clairvaux, dar probabil scrisă de Olgerius de Tridino, şi *Dialogus beatae Mariae et Anselmi de passione Domini* [132], cât şi prin mult mai extinsa *Meditationes vitae Christi* a lui pseudo-Bonaventura[133], şi în mod egal a cuprinzătoarei *Vita Jesu Christi* a lui Ludolph de Saxonia. Diferite aşa cum sunt aceste texte în apropierea lor de evlavia populară, toate trădează prezenţa *EN* în literatura medievală legată de evlavia emoţională.

Atât *Planctus*, cât şi *Dialogus*, prezintă, ca răspuns la cererea evlaviei vorbitorului medieval, relatarea Fecioarei cu privire la pătimirea lui Hristos, şi a propriei compasiuni faţă de suferinţele Lui. Ambele sunt redate într-un dialog direct şi creează un efect dramatic imediat, cuvintele pătrunzătoare ale Fecioarei ajungând la cititor cu întreaga forţă emoţională. Acest mod dramatic de prezentare este similar cu drama din *EN*, care îi permite cititorului să creeze un efect similar prezenţei şi experienţei evenimentelor povestite. Probabil că această similitudine formală şi bogăţie de detalii utilă pentru meditaţia la pătimirea, moartea şi Învierea lui Hristos, a atras *EN* în colecţiile medievale de texte. Începând din secolul al XIII-lea, *EN* nu numai că apare în aceleaşi manuscrise împreună cu *Planctus* şi *Dialogus*, dar în mod frecvent este învecinată acestora. Frecvenţa apariţiei sale în compania celor două texte sugerează un aranjament deliberat, mai degrabă decât o coincidenţă. *EN* însoţeşte *Planctus* în cel puţin optsprezece manuscrise, în paisprezece dintre ele precedând sau urmând direct după *Planctus*. Este alături de *Dialogus* în zece, iar în altele cinci separată de acesta prin texte intercalate[134]. Mai mult, într-un număr de manuscrise, *EN* nu numai că este

aşezată lângă unul din cele două texte contemplative, ci e plasată chiar în mijlocul colecţiei. În Londra, BL MS. Cotton Vesp. E. I, de exemplu, urmează după meditaţia la pătimiri atribuită lui Bernard însă este, în schimb, urmată de *Planctus* şi de alte contemplări[135].

Meditationes vitae Christi şi *Vita Jesu Christi*, două dintre cele mai influente tratate afective asupra vieţii lui Hristos, de la sfârşitul evului mediu, arată ce detalii din *EN* au fost utilizate în contemplări şi cum au fost acestea integrate textelor contemplative. Autorul *Meditationes* explică în prologul său faptul că nu s-a scris tot ceea ce este vrednic de contemplat la Hristos, iar el relatează, potrivit imaginaţiei evlavioase, ceea ce se poate crede că s-ar fi întâmplat[136]. Această explicaţie este, de fapt, o apologie în favoarea utilizării materialului apocrif şi extra-canonic în contemplaţie. Deşi autorul nu o citează în mod repetat, el preia unele detalii direct sau indirect din *EN*. De exemplu, el cunoaşte numele lui Longinus (cap. 80), îl determină pe Hristos să-i conducă pe patriarhi către paradisul pământesc şi să se întâlnească acolo cu Enoh şi Ilie (cap. 85) şi relatează, pe scurt, arătarea lui Hristos înaintea lui Iosif (cap. 89), indiscutabil pe baza autorităţii *EN* (cap. 96): „Quomodo autem apparuit Joseph, dicitur in Evangelio Nicodemi" („Dar modul în care Hristos i-a apărut lui Iosif este relatat în Evanghelia lui Nicodim")[137].

În a sa *Vita*, Ludolph de Saxonia se sprijină deseori pe *Meditationes*, extrăgând din această lucrare din plin. Pasajele sale legate de tânguirea iadului (pt. 2, cap. 68)[138], cu ecouri din *EN*, sunt copiate direct din lucrarea lui pseudo-Bonaventura. Totuşi, el face referire strictă de cel puţin trei ori la *EN*, pe care o cunoştea probabil din unele texte intermediare, cum ar fi *Legenda aurea*. De fapt, cea mai timpurie aluzie la apocrifă apare la pt. 2, capitolul 61.11[139], ce informează cu privire la răspunsurile lui Hristos către Pilat legate de adevăr (*EN* 3.2), care este posibil să fi fost preluate din *Legenda*, capitolul 53[140], numai cu schimbarea titlului în *Evangelium Nazaraeorum*. Cea de-a doua aluzie, de această dată la *Evangelium Nicodemi*, la pt. 2, capitolul 62.27[141], relatează sentinţa lui Pilat împotriva lui Hristos (*EN* 9.5). În cele din urmă, relatarea arătării lui Hristos în faţa lui

Iosif din Arimateea şi eliberarea lui din închisoare sunt asociate din nou: „ut lgitur in Evangelium Nazaraeorum” (pt. 2, cap. 75; „precum poate fi citit în Evanghelia Nazarinenilor”)[142]. Este introdusă în acelaşi mod ca şi în *Meditationes*, dar oferă mai multe detalii legate de întemniţarea lui Iosif.

3.3 Texte şi practici liturgice

Este dificil de stabilit extinderea influenţei *EN* asupra cultului comun. Faptul că apocrifa a interacţionat în anumite moduri cu practicile liturgice şi cu datinile, este un lucru sigur, dar natura precisă a acestor interacţiuni scapă definirii, căci o dovadă textuală fără echivoc nu există, în special pentru primul mileniu. *EN* nu ar fi prima sau singura apocrifă care să interacţioneze cu textele şi practicile liturgice. Şi alte apocrife au inspirat sau consolidat diferite forme de cinstire şi ritual. Astfel, de exemplu, sărbătoarea liturgică a vieţii Fecioarei Maria (Naşterea Maicii Domnului sau Intrarea în Biserică a Maicii Domnului) este îndatorată, în mare măsură lucrării *Protoevangelium Jacobi*, precum este şi cultul Sf. Ioachim şi Ana, părinţii Maicii Domnului. Prăznuirea Adormirii Maicii Domnului a fost influenţată de *Transitus Mariae*, iar odihna din ziua Duminicii este posibil să se datoreze, în parte, şi scrisorii primite din cer [143].

Mai mult, textele apocrife au fost adaptate ocazional contextelor liturgice şi chiar folosite în cultul public, aşa cum este ilustrat de o Evanghelie apocrifă a copilăriei lui Iisus, păstrată în manuscrisul Hereford din secolul al XIII-lea[144], care a fost integrat slujbei Neprihănitei Zămisliri, din 8 decembrie [în Biserica Romano-Catolică]. Chiar şi mai frecvent, apocrifele au fost adaptate drept omilii, ca acelea bazate pe *Pseudo-Matei* şi *Transitus Mariae*, din cazania carolingiană de la Saint-Père, Chartres[145]. Prin urmare, afilierea liturgică a *EN* nu ar fi nici unică, nici neaşteptată.

Relaţia dintre *EN* şi liturgică poate fi extinsă în timp chiar până la perioada de alcătuire. Caracterul său dramatic şi folosirea pe scară largă a discursului direct reprezintă o reminiscenţă a prăznuirilor legate de pătimirea şi Învierea lui Hristos [146]. În mod special *DI* pare să-şi aibă rădăcinile, atât din punct de vedere tematic, cât şi retoric, în liturgica

„dramatică”. Nu numai că dezvoltă tema populară de catabasis, dar întrebările sale contradictorii imită imnurile hristologice[147], iar recitarea repetată a Psalmului 23 se aseamănă cu prăznuirile timpurii ale pătimirii şi Înălţării[148]. Dovada în sprijinul trecutului liturgic al *EN* este, prin urmare, sugestivă şi totuşi, indiscutabil întâmplătoare. Astfel că reprezintă, cu excepţia literaturii omiletice, dovada pentru influenţa reciprocă ulterioară a *EN*, cel puţin până la apogeul evului mediu.

Este tentant, dar probabil mult prea convenabil, să relatez toate evocările liturgice medievale ale pogorârii lui Hristos la iad din *EN*. Trebuie amintit faptul că tema creştină a catabasis-ului, cu multele sale dezvoltări medievale, probabil este anterioară textului în limba latină al *DI* şi, în mod sigur, a circulat separat şi dincolo de apocrifă[149]. Astfel, de exemplu, când o scrisoare atribuită lui Gherman († 516) traduce fragmente din Liturghie, prăznuind biruinţa lui Hristos asupra lumii de dedesubt şi eliberarea sfinţilor, legăturile ei cu *EN* sunt subtile. Cântarea „Aius” de dinainte de citirea Sfintei Evanghelii, explică autorul scrisorii, este cântat „in specie angelorum ante faciem Christi ad portas inferi clamantium: Tollite portas principes vestras...” („întru vederea îngerilor înaintea feţei lui Hristos, strigând către porţile infernului: Ridicaţi, căpetenii, porţile voastre...”), iar „Sanctus” este intonat „in specie sanctorum, qui redeunte Domino Jesu Christo de inferis canticum laudis Dominum sequent[e]s cantaverunt” („întru vederea sfinţilor care, urmându-L pe Domnul Iisus Hristos la plecarea din iad, au cântat o cântare de laudă Domnului”)[150]. În ciuda aluziei la Psalmul 23, o evidenţă textuală concretă a influenţei *EN* lipseşte aici, şi în vreme ce este posibil ca autorul să nu fi cunoscut *EN*, scrisoarea nu demonstrează în mod convingător această cunoaştere .

Totuşi, unele practici liturgice, care este posibil să fi apărut în mod independent de *EN*, par să se fi dezvoltat într-o relaţie aproape simbiotică cu aceasta, în evul mediu târziu. Ceremonia de intrare din ritualul [Bisericii Romano-Catolice] de sfinţire a unei biserici, ritual alcătuit în jurul anului 750[151], este posibil să fi fost sau nu îndatorat *EN* pentru originea sa, dar elaborările sale ulterioare şi vitalitatea se datorează probabil pseudo-

evangheliei. Astfel este ceremonia care implică bătutul în uşa bisericii, ca şi când ar fi la porţile iadului, începând cu recitarea antifonului alcătuit din Psalmul 23. În formele sale medievale târzii, ritualul prevede o înconjurare a bisericii de trei ori, citindu-se psalmul de către episcop afară, şi de diacon în interiorul bisericii, de fiecare dată când procesiunea ajungea în dreptul uşii.

A celaşi model de ritual, care evocă pogorârea la iad a lui Hristos, biruinţa Sa asupra diavolului, şi eliberarea sfinţilor, a fost adoptată şi de alte „liturgici". În a sa *Ecclesiale*, Alexandru de Villa Dei († 1250) descrie procesiunea din Duminica Floriilor, care cuprinde şi bătutul de trei ori în uşa bisericii şi cântarea antifonului Psalmului 23[152]. Mult mai important, aceleaşi elemente ceremoniale, cu adăugarea antifonului „Cum rex gloriae", au alcătuit baza unor slujbe pascale elaborate, cum ar fi piesa Paştele Latin din Klosterneuburg sau piesa dramatică *Elevatio Crucis* din Barking şi Bamberg[153]. Aceste slujbe pascale din evul mediu târziu pot datora, dacă nu obârşia lor, cel puţin popularitatea lor de durată, viziunii imaginative a coborârii în iad din *EN*. În acelaşi timp, aceste forme de ritual aprobate de Biserică este posibil să fi ajutat la consacrarea şi la legitimarea textului a cărui viziune asupra coborârii în iad, ei au adoptat-o.

O relaţie similară, benefică reciproc, este posibil să fi rezultat între *EN* şi cinstirea anumitor sfinţi din Noul Testament. Capitolul 7 al apocrifei este posibil să fi contribuit la răspândirea cultului Sf. Veronica, prin apariţia numelui ei, şi prin urmare oferindu-i o identitate femeii cu pânza îmbibată de sânge (menţionată la Mt. 9, 20-22; Mc. 5, 25-29; Lc. 8, 43-44)[154]. Numele lui Longinus [155], oşteanul care a împuns cu suliţa coasta lui Iisus (*EN* 10.1; In. 19, 34) şi apropierea sa de centurionul care a mărturisit dumnezeirea lui Hristos (Mt. 27, 54; Mc. 15, 39; Lc. 23, 47) este posibil să fi consolidat cinstirea lui. Dismas, tâlharul cel bun, este îndatorat *EN* pentru cinstirea de care s-a bucurat în evul mediu[156] şi, împreună cu „colegul" său cel rău, Gestas, în superstiţia medievală[157]. Faptul că *EN* a reprezentat una dintre principalele surse pentru legenda mărturisirii lui Dismas este un lucru cert care rezultă din *Catalogus sanctorum*, bk. 3, capitolul 288, o colecţie

binecunoscută din secolul al XV-lea, ce cuprinde informaţii hagiografice, alcătuită de Petru de Natalibus, care rezumă capitolul 26 al *EN* cu privire la întâlnirea din rai, dintre sfinţi şi tâlharul cel bun[158]. Odată ce tradiţia sfinţeniei acestor personaje (sau, în cazul lui Gestas, a răutăţii) s-a înrădăcinat adânc în conştiinţa populară, ei probabil că au început să promoveze apocrifa faţă de care erau îndatoraţi.

Caracterul precis al influenţei *EN*, dificil de stabilit respectând prescripţiile liturgice, este în acelaşi mod evaziv faţă de arta poetică a sărbătorii pascale. Cu toate că o asemenea artă poetică exploatează tema pogorârii lui Hristos la iad, cadrul poetic de referinţă, motivele şi dialectul sunt mai degrabă biblice, patristice şi clasice decât apocrife. Aluziile la tânguirea iadului sunt de obicei mult prea scurte şi mult prea generale pentru a permite identificarea unor surse sau modele textuale specifice. Acesta este cazul nu numai al imnurilor lui Prudentius, Sidonius Apollinaris, Sedulius şi Venantius Fortunatus dar, de asemenea, al multor secvenţe târzii[159]. Îmi este cunoscut numai un singur scurt *abecedarius* (18 rânduri), şi anume lucrarea unui anonim din secolul al VIII-lea intitulată „Versum de contentione Zabuli cum Averno”, care se pare că este inspirată din *EN*[160].

Poemul conţine un dialog între iad şi Satana, o puternică altercaţie între cele două personaje, altercaţie ce apare în capitolul 20 din *EN*[161]. Disputa începe cu Satana care se laudă că Puternicul lumii [adică Iisus] nu a avut nicio putere să scape de puterea iadului („Potentes quos seculi/Ad te, Infer, iam adduxi, te non valent effugere”). Dar iadul îi aminteşte că un Atotputernic şi tare în războaie („potens et fortis in bello”) l-a eliberat pe Lazăr din sălaşul iadului („Abstractus de sede mea Lazarus, quem adduxisti”). Iadul se teme de acel războinic, dar Satana susţine că îi cunoaşte numele, şi anume Iisus („Ego scio, quis est ille, Iesus enim dicitur”), şi îşi mărturiseşte intenţia de a-L aduce pe Acesta în iad. Înfricoşat, iadul îl avertizează pe Satana că Iisus îl va birui şi îl va înlănţui. Din cauza scurtimii lui, poemul oferă numai esenţa altercaţiei prezentate în capitolul 20 a *EN*, dar include cel puţin un detaliu semnificativ: o trimitere

la ridicarea lui Lazăr, care conduce în ambele versiuni la identificarea numelui lui Iisus şi la avertismentul final al iadului către Satana.

Cu toate acestea, mult mai tipic, chiar şi poemele mai lungi dedicate biruinţei pascale a lui Hristos în lumea de dedesubt prezintă numai o similitudine superficială cu *EN*. Lucrarea „Triumphus Christi heroicus", tipărită alături de lucrările lui Juvencus, de către editorul Patrologiei Latina [162], conţine o relatare a coborârii în iad cu contururi narative şi discursuri de Pluto, Adam, David şi Hristos deloc asemănătoare cu cele din *EN*. Şi totuşi, puţine trăsături ale poemului pot fi fără niciun echivoc ancorate în apocrifă. Dacă poetul s-a inspirat din *DI*, el a ales să reproducă numai liniile generale. Două poeme pe acelaşi subiect sunt cele ale lui John Scotus Eriugena, „Emicat ex Erebo..." şi „Postquam nostra salus...", ambele păstrând linia biblică şi clasică[163]. La fel sunt şi fragmentele legate de „descensus", din vedenia lui Ansellus Scholasticus din secolul al X-lea[164]. Toţi cei trei poeţi se pare că au creat în tradiţia generală o tânguire a iadului aşa cum este prezentată în *EN*, dar nu cu însuşi textul apocrif .

Chiar şi poeţii din evul mediu târziu şi din perioada Renaşterii, ale căror cunoştinţe legate de *EN* pot fi cu siguranţă luate în considerare, au un înalt grad de licenţă poetică atunci când vorbesc despre tânguirea iadului şi nu urmează întotdeauna *EN*. În timp ce lucrarea „Sapphicon de inferorum vestatione et triumpho Christi" a lui Paulus Crosnensis Ruthenus[165], tipărită pentru prima dată în 1513, asemenea lucrării „Triumphus" a lui pseudo-Juvencus, are unele similitudini cu *EN*. Legătura dintre lucrarea „Carmen heroicum de solemnitat paschali..."[166] din anul 1489, a lui Erasmus şi *EN* este mult mai subtilă, cu toate că Erasmus a fost în mod sigur familiar cu apocrifa, pe care o menţionează în al său colocviu „Peregrinatio religionis ergo"[167].

Faptul că *EN* nu este sursa imediată sau uşor de recunoscut a poemelor menţionate anterior nu diminuează semnificaţia sa ca text crucial al concepţiei medievale de catabasis. Fără acesta, este posibil ca ideea de pogorâre să nu fi evoluat într-o legendă dramatică, coerentă a tânguirii iadului. Totuşi, influenţa *EN* a fost, de cele mai multe ori, indirectă,

dispersată şi neclară, prin surse intermediare, dar consolidată, de asemenea, şi prin tradiţii paralele şi consonante, transmise prin scrierile Părinţilor. Răspândirea simultană şi întărirea au oferit foarte multe toroane tematice sau narative ale *EN*.

Un exemplu al răspândirii motivelor asociate cu *EN*, prin intermediul altor texte, este reprezentat de cariera literară a lui pseudo-Augustin, prin al său „Cuvânt 160”, o scriere care împarte cu *EN* 22-24 nu numai anumite teme, ci şi expresii. Înainte de secolul al XI-lea, o versiune a „Cuvântului”, dezvoltată cu pasaje din cuvântările pascale ale lui Eusebius „Gallicanus”[168] a fost, în mod aparent, mult mai influentă decât *EN*. Aceasta răsună în câteva imnuri liturgice timpurii, în versuri şi în proză. Un „abecedarius” de la sfârşitul secolului al VII-lea sau al VIII-lea, din Italia sau Gallia, spune: „Audite omnes canticum mirabile...”[169], şi include două discursuri derivate din ea. Unul dintre ele (strofele 3-9), prin „tortores mali” („chinuri rele”) este modelat pe fragmentele de la Eusebiu, integrate în „Cuvânt”. Celălalt, prin „turbae beatae” („mulţimi binecuvântate”), este o reminiscenţă, chiar şi la nivel lexical, a discursului sfinţilor din paragraful al IV-lea al cuvântării lui pseudo-Augustin[170].

Enunţări similare ale tânguirii iadului şi ale pledoariilor sfinte, toate cu ecouri în „Cuvânt”, apar, de asemenea, în trei secvenţe din secolele X-XIII, de la Limoges: „O, beata et venerabilis virgo Maria alma...”, „Cantat omnis turba...” şi „Clara gaudia, festa paschalia...”[171]. Mai departe, „Cuvântul” a fost citat în mod extensiv de autorul Liturghiei din secolul al IX-lea, ce apare în „The Book of Cerne”, în care sfinţii pledează pentru izbăvire cu vorbele lui pseudo-Augustin [172]. Răspândit pe scară largă în a doua jumătate a primului mileniu, „Cuvântul” a rămas în uzul liturgic până în secolul al XII-lea, când a fost adaptat ca lectură în cadrul utreniei pascale la mănăstirea din Prüfening[173].

Legătura *EN* cu literatura omiletică a fost, probabil, mult mai puternică decât legătura cu oricare altă formă de cult public şi, în consecinţă, mult mai uşor de documentat. P redicatorii medievali şi-au apropiat textul apocrif pe diferite căi: l-au adaptat în întregime la scopurile omiletice specifice, sau

au transformat numai porţiuni din el, de obicei relatarea lui Iosif şi tânguirea iadului, în omilii sau l-au exploatat pentru detalii colorate şi dramatice.

Una dintre cele mai timpurii adaptări omiletice ale întregii *EN* este păstrată, împreună cu o cazanie carolingiană, în Grenoble, Bibl. mun. MS. 470, fols. 18r-26v, saec. XII. În acest manuscris, *EN* are ca introducere un rezumat al Creaţiei şi căderea omului şi se încheie cu o relatare a Judecăţi de Apoi. Ca şi în *Palestra,* prologul pregăteşte terenul pentru evenimentele centrale ale răscumpărării relatate în *EN*, iar epilogul adaugă completarea finală la sfârşitul vremurilor. Astfel elaborată, omilia prezintă scheletul istoriei sacre aşa cum s-a dezvăluit pe sine şi cum se va dezvălui pe sine în timp.

Unii alcătuitori de omilii au adaptat numai fragmente din *EN*, în special acelea care relatează episoadele care nu sunt descrise în detaliu în Evangheliile canonice. Franciscus Woitsdorf (†1463), un predicator german din evul mediu târziu, inserează istoria lui Iosif din Arimateea (*EN* 12-17) în ale sale *Sermones de tempore*, păstrate în cel puţin trei manuscrise[174]. Când nu este încorporat textual, acelaşi fragment din *EN* a servit drept sursă sau model pentru relatările omiletice mult mai independente ale întemniţării şi eliberării miraculoase a lui Iosif, în vreme ce continuarea sa apocrifă (*EN* 17-27) a inspirat predici legate de tânguirea iadului[175].

Previzibil, *EN* este des încorporată în mijlocul colecţiilor de cuvântări dintr-un manuscris. Versiunile de tip B şi-au atras locul şi utilitatea de omilie prin fraza de deschidere faţă de audienţă: „Audistis, fratres karissimi...” („Aţi auzit, preaiubiţi fraţi...”). Într-una dintre cele mai vechi copii de acest tip (Padova, Biblioteca Antoniana 473 Scaff. XXI, fols. 138v-47v, saec. XI-XII), *EN*, intitulată semnificativ *Sermo de passione,* este inserată, împreună cu apocrifa *Visio Pauli,* printre diverse cuvântări. O altă copie a *EN* B dintr-un manuscris de secol XII, probabil din Spania, şi anume Londra, BL MS. Addit. 29630, începe o serie de cuvântări, şi termenul „Cuvântări” scris între ghilimele la începutul textului este propriul

titlu. Dar textele de tip A apar de asemenea în compania altor cuvântări, poate chiar mult mai frecvent[176].

4.4. Concluzii

EN şi-a atins culmea popularităţii pe măsură ce evul mediu a început să decadă şi noi atitudini religioase să iasă la iveală. Chiar şi pe măsură ce unii copişti erau dispuşi să o trateze cu respectul acordat de obicei marilor autorităţi patristice şi să o aşeze alături de textele canonice, alţii au început să vorbească cu voce tare împotriva ei. Sursa principală a apelului său de durată, imaginarul, naraţiunea mitificată a tânguirii iadului, a devenit ţinta criticii îndârjite şi a atacurilor de ridiculizare[177]. Puţinii critici care au ajuns până la Reginald Pecock († 1460) au negat pedeapsa apostolică pentru credinţa în coborârea lui Hristos în iad[178]. Cei mai mulţi, asemenea autorului anonim al tratatului în limba engleză *Speculum devotorum*, au acceptat coborârea în iad ca pe un act de credinţă, dar au respins ceea ce *EN* sugerează în legătură cu natura evenimentului, deoarece „nu este autentic şi, de asemenea, pentru că autorul nu este real aşa cum spun şi alţi învăţaţi". Autorul nu va pune „asemenea lucruri aici din cauza greşelilor oamenilor neştiutori"[179].

Aşa cum redefinirile teologice ale coborârii lui Hristos în iad au devenit mult mai înrădăcinate în lucrările unor autori ca Pico della Mirandola, Nicholaus Cusanus şi alţii, *EN* a pierdut mult din teren şi sprijin. În disputele aprinse ce au avut loc pe parcursul secolului al XVI-lea, în Europa, cu privire la natura coborârii în iad, *EN* a suportat dispreţul şi oprobiul. În al său discurs împotriva lui Richard Smith, un teolog de la Oxford, Christopher Carlile batjocoreşte relatarea legendară a tânguirii iadului, pe care cel dintâi se presupune că o susţinea, şi pe *EN* împreună cu aceasta. El râde de oponentul său, astfel: „Falsa Evanghelie atribuită lui Nicodim mărturiseşte tot atât de multe absurdităţi ca şi tine. Felul în care discută acei Orcus şi Pluto, cum ar putea ei să-l ţină pe Hristos în afara împărăţiei lor, ar fi tot o născocire precum sunt şi visurile Brigittei şi multe

dintre [născocirile] oamenilor şcoliţi ca voi. Lucruri care sunt şi plictisitoare a le repeta, prosteşte a le scrie, ridicole pentru cei înţelepţi, imposibil de a fi crezute, dureroase pentru cei simpli, şi dând naştere la o mie de absurdităţi”[180].

Până în 1582, când a fost publicată batjocura lui Carlile faţă de Smith şi faţă de *EN*, apocrifa, împreună cu alte lucrări legendare, deja fuseseră condamnate de Biserica Romano-Catolică, care dorea să se scape pe sine de superstiţii, prin acţiunile Conciliului de la Trento. Presiunile din afară şi din interior de a se reforma au determinat-o, în cele din urmă, să pună *EN* la Index. *EN* a fost condamnată în mod oficial prin intermediul Indexului de la Louvain din 1558, ca fiind parte a „Orthodoxographa theologiae sacrosanctae ac syncerioris fidei Doctores numero LXXVI...”, editată pentru prima dată de Johann Basilius Herold în 1555, şi reeditată de Johann Jakob Grynaeus, în 1569[181]. În Indexul de la Trento din 1564 şi în Idexul de la Liege din 1569, *EN* este nominalizată cu propriul nume[182]. *EN* nu şi-a mai revenit niciodată în faţa acestor atacuri asupra reputaţiei ei, şi niciodată nu şi-a mai recâştigat prestigiul şi popularitatea de altădată.

Zbigniew Izydorczyc

1 Din moment ce acest studiu se concentrează, în primul rând, pe tradiţiile textuale, el nu dezbate moştenirea iconografică a *EN*.

2 Toate manuscrisele care conţin *EN* şi la care se face referire în acest studiu sunt listate şi descrise pe scurt în Zbigniew Izydorczyk, „Manuscripts of the *Evangelium Nicodemi*. A Census”, „Subsidia Mediaevalia”, vol. 21, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto, 1993. Munca de evaluare şi clasificare a manuscriselor este încă în derulare şi va continua vreme de câţiva ani până la finalizare. Prin urmare, studiul de faţă prezintă numai o vedere preliminară a materialului.

3 Marek Starowieyski, „Ewangelie apokryficzne”, „Znak” 29 (1977): 527.

4 Manuscrisul a fost prelucrat de Guy Philippart, „Fragments palimpsest latins du Vindobonensis 563 (Ve siècle?). Evangile selon S. Matthieu. Evangile de l’enfance selon Thomas. Evangile de Nicodeme”, „Analecta Bollandiana”, 90, 1972, 391-411; şi Myriam Despineux, „Uner Version latine palimpseste du Ve siècle de l’Evangile de Nicodeme (Vienne, ÖNB MS 563)”, „Scriptorium”, 42, 1988, 176-183.

5 Tertullian, „Q. S. Fl. Tertulliani Apologeticum”, ed. E. Dekkers, în „Quinti Septimi Florentis Tertulliani Opera”, pt. 1, „Opera catholica. Adversus Marcionem”, CC SL, vol. 1, Turnhout, Brepols, 1954, 94-95, 127.

6 Paulus Orosius, „Pauli Orosii Historiarum adversum paganos libri VII”, ed. Carolus Zangenmeister, CSEL, vol. 5 (Vienna, apud C. Geroldi Filium Bibliopolam Academiae, 1882), 441.
7 Eusebius of Caesarea, „Die Kirchengeschichte. Die latinische Übersetzung des Rufinus”, ed. Eduard Scwarts and Theodor Mommsen, 3 pts, „Eusebius Werke”, vol. 2, GCS, vol. 9 (Leipzig, J. C. Hinrichs, 1903-1909), 1:111.
8 Ibid. 1:72, 80; 2:810, 814.
9 Ibid. 2:813.
10 Jean-Daniel Dubois, „Les Actes de Pilate au quatrième siècle”, „Apocrypha – Le Champ des apocryphes” 2, „La fable apocryphe” 2, 1991, 88-93.
11 Gregory of Tours, „Gregorii episcopi Turonensis Libri historiarum X”, 2d ed., ed. Bruno Krusch and Wilhelmus Levison, MGH, Script. rer. Mer., vol. 1, pt. 1 (1951, repr., Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1965), 17-18. Acest pasaj despre Iosif a fos copiat ca prefaţă la *EN* într-una dintre tradiţiile de manuscris; vezi subcapitolul 1.3.7 al acestui studiu.
12 Gregory of Tours, „Libri historiarum X”, 19. Autenticitatea acestui pasaj, în mod clar inspirat de *EN*, a fost contestată de G. C. O ’Ceallaigh, „Dating the Commentaries of Nicodemus”, „Harvard Theological Review”, 56, 1963, 23, n. 11, unde susţine că acest pasaj este de fapt o interpolare târzie.
13 Numele nu este scris citeţ în manuscris; cf. Philippart, „Les Fragments”, 175, n. 13.
14 O ’Ceallaigh, „Dating the Commentaries”, 49-50.
15 Constantinus de Tischendorf, ed., „Evangelia apocrypha”, 2d rev. ed. (Leipzig, H. Mendelsshon, 1876), 333-388.
16 Despineux, „Une Version latine”, 180.
17 Zbigniew Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi”*, „Manuscripta”, 33, 1989, 169-191.
18 Ernst von Dobschütz, „Nicodemus, Gospel of” în „A Dictionary of Bible”, ed. James Hastings (New York, C. Scribner’s Sons, 1919), 3: 545.
19 Martorul său „Ambr.”, Milano, Biblioteca Ambrosiana MS. O. 35 Sup., saec. XIV.
20 Pentru un rezumat al acestei versiuni H. C. Kim, „The Gospel of Nicodemus. Gesta Salvatoris”, Toronto Medieval Latin Texts, vol. 2 (Toronto, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1973), vezi Introducerea. Voi cita *EN* după capitol şi numărul paragrafului.
21 Pentru o dezbatere mult mai detaliată a celor două subgrupe dar şi lista cu primele manuscrise pe care se sprijină, vezi Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi”*, 178-180.
22 Cf. Johann Carl Thilo, ed., „Codex Apocryphus Novi Testamenti”, vol. 1 (Leipzig, F. C. G. Vogel, 1832), cxix-cxx; Tischendorf, „Evangelia apocrypha”, lxviii etc.
23 Textul revizuit grec al *DI* apare numai în versiunile modificate târzii ale *Faptelor,* influenţate în mod aparent de textul latin. Vezi Dobschütz, „Nicodemus, Gospel of”, 545 etc.
24 Deşi textele cunoscute din limba greacă ale *Vita* nu conţin această prorocire, apariţia sa într-o traducere georgiană, bazată în mod aparent pe aceeaşi revizuire din limba greacă, sugerează faptul că trebuie să fi fost prezentă într-o versiune timpurie din limba greacă.
25 Prorocirea din versiunea greacă a *DI,* parte a *Faptelor lui Pilat* B, este mult mai târzie decât corespondentul său din limba latină şi, în mod aparent, derivat.
26 Pentru o dezbatere detaliată asupra relaţiei dintre diversele versiuni ale *EN* şi ale *Vita Adae et Evae* vezi Nagel, „La vie greque”, 1: 159-175.
27 „Cuvântul” a fost editat de D. Ozimic, „Der pseudo-augustinische Sermo CLX...”, Dissertationen der Universitat Graz, no. 47 (Graz, 1979), 17-36 etc.
28 Pentru sursele din limba greacă vezi MacCulloch, „The Harrowing of Hell”, 77-80 şi J. Kroll, „Got tund Holle. Der Mythos vom Descensuskampfe” (Leipzig, B. G. Teubner, 1932), 50-57.
29 D. N. Dumville, „Liturgical Drama and Panegyric Responsory from the Eight Century? A Re-examination of the Origin and Contents of the Ninth-Century Section of the Book of Cerne”,

„Journal of Theological Studies”, 23, 1972, 374-406.
30 Cuvântul lui pseudo-Epifanie include o serie de întrebări retorice, dar diferă de acelea din „Cuvânt” şi din *DI*.
31 Şaptesprezece manuscrise sunt listate la Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi”*, 181. La acea listă ar trebui adăugat Praga, Statni knihovna MS. IX. F. 4, saec. XII-XIV.
32 Gounelle, „Recherches sur le manuscrit”, 44-45
33 Manuscrisele sunt date de Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi”*, 183. La acea listă ar trebui adăgat şi Lisabona, Biblioteca Nacional MS. Alcobaca, CCLXXXV/419, saec. XII/2.
34 Imaginea este reprodusă în John Williams, „Early Spanish Manuscript Illumination” (New York, G. Braziller, 1977), imaginea 29. Despre codex-ul Gerona se vobeşte la Beatus de Liebana, „Beati in Apocalypsin libri duodecim. Codex Gerundensis” (Madrid, Edilan, 1975).
35 Pasaje idiosincratice apar, de asemenea, în capitolele 5.1, 11.2 şi 19.1.
36 Această redactare a *EN* nu a fost editată. Pentru o listă cu manuscrisele în care apare, vezi Izydorczyc, „The Latin Source of an Old French Gospel of Nicodemus”, „Revue d’histoire des textes”, 25, 1995, 265-279.
37 David J. G. Lewis, ed., „A Short Latin Gospel of Nicodemus Written in Ireland”, „Peritia”, 5, 1986, 262-275.
38 Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi”*, 171-172.
39 Ibid., 179-181.
40 Mauritius Geerard, „Clavis apocryphorum Novi Testamenti”, Corpus Christianorum, Series Apocryphorum (Turnhout, Brepols, 1992), no. 64. Această scrisoare a fost publicată ca parte a *EN* de către Thylo, „Codex apocryphus”, 796-800 etc.
41 Richard Adalbert Lipsius şi Maximilian Bonnet, „Acta apostolorum apocrypha”, pt. 1 (1891, repr., Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1959), 134-139.
42 Cf. Thilo, „Codex apocryphus”, 796-797.
43 Matei de Paris, „Matthaei Parisiensis, monachi Sancti Albani, Chronica majora”, vol. 1, „De la Creaţie la anul 1066 d. Hr.”, ed. Henry Richards Luard, Rer. Brit. M. A. Script., vol. 57 (Londra, Longman, 1872), 95-96.
44 De exemplu, în Berlin, Staatsbibliothek Preussischer Kultuibesitz (SBPK) MS. Theol. lat. fol. 241, fol 136ra, saec XV; Bordeaux, Bibl. mun. MS. 111, fol. 284ra, saec. XIV etc.
45 Comentariul din *codex Halensis*, acum Halle/Saale, Archiv der Franckeschen Siftung MS. P 7, saec. XV, legat de independenţa *EP* faţă de *EN*, citat de Thilo, „Codex apocryphus”, 796, este mai degrabă atipic pentru perioada medievală.
46 Geerard, „Clavis”, nr. 69. *Cura* a fost studiată şi editată de Ernst von Dobschütz, „Christusbilder. Untersuchungen zur cristlichen Legende”, „Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altcristlicher Literatur”, vol. 18, N. F ., vol. 2 (Leipzig, J. C. Hinrichs, 1899), 209-214, 157** -203** etc. În două manuscrise aparent apropiate: Praga, Statni knihovna MS. XIV. E. 10, fols. 59ra-61rb, saec. XIV/1 şi Vatican, Bibl. Apost. MS. Reg. lat. 648, fols. 48r ff, saec. XII, este adăugat după *Cura* un alt text numit *De Nerone et Domitiano* (începe „Nero fecit primam persecutionem”).
47 În acest manuscris, aşa cum se întâmlă şi cu unele de mai târziu, *Cura* apare ca o lucrare independentă, fără a avea vreo legătură cu *EN*. A fost publicată de Mansi. Despre datarea şi localizarea *Cura* vezi Dobschütz, „Christusbilder”, 213-214.
48 Dobschütz, „Christusbilder”, 200-203.
49 Numărul lor din *Cura* este mărit din cauza confuziei făcute cu cei doisprezece drepţi ai iudeilor, care au vorbit înaintea lui Pilat .
50 Lipsius şi Bonnet, „Acta apostolorum apocrypha”, 133-139.

51 *Editio princeps* a fost retipărită cu împărţirea modernă în paragrafe de Achim Masser şi Max Siller, eds., „Das Evangelium Nicodemi in spatmittelalterlicher deutscher Prosa. Texte", Germanische Bibliothek, 4th Series, Texte un Commentar (Heidelberg, C. Winter, 1987), 448-467.
52 Geerard, „Clavis", no. 70. Acest text a fost editat de Tischendorf, „Evangelia apocrypha", 471-486 etc.
53 În cel puţin un manuscris, Paris, BN MS. lat. 18201, saec. XII-XIII, *Vindicta* este prezentată ca *Liber secundus* (fol. 122rb) a *EN*.
54 Acest apendice la *EN* a fost denumit şi editat de Ernst von Dobschütz, „a Collection of Old Latin Bible Quotations. *Somnium Neronis*", „Journal of Theological Studies", 16, 1915, 1-27 etc.
55 Lipsius şi Bonnet, „Acta apostolorum apocrypha", 139.
56 Eusebiu de Cezareea, „Die Kirchengeschichte", 214-221.
57 Dobschütz, „A Colection", 8.
58 Speyer, „Neue Pilatus-Apokryphen", 57.
59 În trei manuscrise: Cambridge, St. John's College MS. K. 23 (229), fol. 76v, saec XII; CCCC MS. 320, fol. 113v, saec. XII; Londra, BL MS. Royal 10 A. VIII, fol. 149v, saec. XIII, *Somnium* apare numai împreună cu *EP*.
60 Cf. Aachen, Stadtarchiv MS. KK Regulierherren Nr. 9, saec. XV, fol. 91ra, „Explicit passio Domini" („Aici se încheie pătimirea Domnului") etc.
61 Schönbach, analiză la *Evangelium apocrypha*, 181-182.
62 Textul din acest manuscris a fost editat de Hans Ferd. Massmann, „Der keiser und der kunige buoch oder die sogenannte Kaiserchronik", „Gedicht des zwolfen Jahrhunderts", pt. 3 (Quedlinburg, G. Basse), 579-580, 605-606.
63 Graz, Universitatsbibliothek MS. 628, fol. 122rb-vb, saec. XV/1, şi Praga, Statni knihovna MS. III. D. 13, fols. 24vb-25ra, saec. XIV.
64 A celaşi poate fi şi cazul celui de al IV-lea manuscris, Berlin, SBPK MS. Theol. lat. fol. 533, saec. XV in., pe care nu am avut ocazia să-l consult.
65 Josephus, „Jewish wars", 2, 448-459.
66 Hegesippus, „Hegesippi qui dicitur Historiae libri V", ed. Vincentius Ussani, CSEL, vol. 66 (Vienna, Hoelder-Pichler-Tempsky, 1932), 390-391.
67 Hegesippus, „Historiae libri V", 391-395.
68 Josephus, „Jewish wars", 2, 469-479.
69 E. M. Thomson, „Apocryphal Legends", „Journal of the British Archaeological Association", 37, 1881, 241-243.
70 Îi datorez lui Robert Miller, Brasenose College, Oxford informaţiile legate de o parte din acele manuscrise.
71 „Post egressionem...", editat de J. R. Mosley, „A New Text of the Story of the Cross", „Jurnal of Theological Studeis", 31, 1930, 117-127.
72 A celaşi tipar apare în Paris, BN MS. lat. 6755, saec. XIII/2 şi, fără *De imperatoribus*, în Oxford, Bodl. Lib. MS. Rawl. D: 1236, saec. XIII.
73 Acestea sunt: Londra, BL MS. Harley 4725, saec. XIV; Paris, BN MSS. lat. 1722, saec. XII-XIII şi lat. 3338, saec. XIII-XIV (acest manuscris introduce *Cura* între *EP* şi *De imperatoribus* şi adaugă la sfârşit *De destructione*); Winchester, Cathedral Library MS. 7, saec. XIII.
74 Titlul se schimbă cu „Conversio Tiberii" la fol. 389v, unde începe *Cura*.
75 Celelalte manuscrise sunt Ceske Budejovice, Statni vedecka knihovna MSS. 1 VB 28, saec. XV/2 (Cura se încheie pe fol. 93v: „Explicit Ewangelium Nyodemi cum aliis narracionibus..."-„Aici se sfârşeşte Evanghelia lui Nicodim împreună cu celelalte istorisiri") şi 1 VB 58, saec XV; Klosterneuburg, Stiftsbibliothek MS. 495, saec. XV in. şi manuscrisul utilizat de Thomson, „Apocryphal legends".

76 În forma în care însoţeşte de obicei apocrifa, acest pasaj a fost tipărit din Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 556, fol. 1r, saec. XIII in, de David C. Fowler, „The Middle English Gospel of Nicodemus in Winchester MS. 33”, „Leeds Studies in English”, n.s., 19, 1988, 79-81.
77 Eusebius „Gallicanus”, „Collectio homiliarum”, 1: 141-150; cf. 2: 881-886.
78 Ambele texte preced titlul în CCCC MSS. 288, fol. 38r-v, saec. XIII, şi 441, pp. 392-393, saec. XIII; Edinburgh, National Library of Scotland MS. Adv. 18.5.18, 204r-205r, saec. XIII; Londra, BL MSS. Addit. 17003, fols. 66v-68r, saec XV etc.
79 Începe cu „Sceptritenentis arat sollers mea Clyo palestram...”; Hans Walther, „Carmina medii aevi posterioris Latina”, vol. 1, „Initia carminum ac versuum medii aevi posterioris Latinorum...” (Gottingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1969), no. 17323.
80 Karl Langosch, „Uberliefenmgsgeschichte der mittellateinischen Literatur”, în „Geschichte der Textuberlieferung der antiken und mittelalterlichen Literatur”, vol. 2 (Zurich, Atlantis, 1964); Willi BEINE, „Palestra”, în „Die deutsche Literatur des Mittelalters: Verfasserlexikon”, 2nd rev. ed., ed. Kurt Ruh, vol. 7 (Berlin, Walter de Gruyter, 1989), 275-276.
81 Manuscrisul menţionat de Beine, „Palestra”, 275, este Wroclaw, Biblioteka Uniwersytecka MS. I O 23, fols. 72v-91r, saec. XV/1, din Biblioteca cisterciană de la Rudy, lângă Raciborz, Polonia.
82 Acestea erau: Lat. XVII, Fol. 29, fols. 103v-24r scris în 1451 de Maternus, un monah cistercian de la Koprzywnica, Polonia; Lat. XVII, Qu. 18, fols. 1-44, saec. XV ce a aparţinut lui „Iohannes de Slupzca Clericus Gneznensis diocesis publicus”, care a scris porţiuni din acest manuscris dar nu *Palestra:* şi lat. XVII Qu. 140, fols. 137-179, de la mănăstirea benedictină din Lysiec din Munţii Swietokrzyskie, fragmente din care, incluzând *Palestra*, au fos copiate în 1451 de Stanislaus de Cracovia.
83 Aleksander Bruckner, „Sredniowieczna poezya”, 325-326; idem, „Sredniowieczna poezya...Czesc druga”, 49.
84 Bruckner, „Sredniowieczna poezya...Czesc druga”, 6-28.
85 Am îndreptat punctuaţia, însă am păstrat intacte ortografia şi gramatica.
86 Graz, Universitatsbibliotheck MS. 1259, fol. 32r, se citeşte „fama insonuit”.
87 Vincent de Beauvais, „Speculum historiale”, 1264 (repr., Graz, Akademische Druk-u, Verlagsanstalt, 1965); Jacobus a Voragine, „Jacobi a Voragine Legenda aurea vulgo Historia Lombardica dicta”, ed. Th. Graesse, 1890 (repr., Osnabruck, O. Zeller, 1969).
88 Vincent de Beauvais, „Speculum historiale”, 236, 238, 242-244.
89 Jacobus a Voragine, „Legenda aurea”, 226, 241-244, 302-303.
90 Cf. Augsburg, Universitatsbibliotheck Cod. II 1.2^{0}.163, fols. 241v-242v, saec. XV; Berlin, SBPK MS. Theol. lat. qu. 57, fols 92vb-93va, saec. XV; şi Oxford, Bodl. Lib. MS. Ashm. 1289, fol. 72rb-vb, saec XIV in.
91 M .-C. Duchenne, Gregory G. Guzman, and J. B. Voorbij, „Une Liste des manuscrits du Speculum historiale de Vincent de Beauvais”, „Scriptorium”, 41, 1987, 286-94 etc.
92 Unele dintre aceste manuscrise sunt, de exemplu: Berkeley, University of California, Bancroft Library MS. UCB 20, saec. XII; Paris, BN MSS. lat. 1652, saec. XV, lat. 5556, saec. XIV şi lat. 5559A, saec. XIV/1; şi Vaican, Bibl. Apost. Vatic. MS. Vat. lat. 5094, saec. XII.
93 Ernst von Dobschütz, ed., „Das Decretum Gelasianum de libris recipiendis et nom recipiendis, Texte und Untersuchungen”, vol. 38, no. 3 (Leipzig: J. C. Hinrichs, 1912), 320.
94 Marek Starowiesky, ed., „Apokcryfy Nowego Testamentu”, vol. 1, „Ewangelie Apokryficzne”, pt. 1 (Lublin, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1986), 63.
95 Dobschütz, „Das Decretum Gelasianum”, 298.
96 În manuscrisele târzii, înscrierile indicative ale gradului de conştientizare a copiştilor sau cititorilor, în legătură cu statutul lucrării apocrife, sunt oarecum obişnuite.

97 Durham Cathedral, „Catalogues of the Library of Durham Cathedral”, Publications of the Surtees Society, vol. 7 (Londra, J. B. Nichols and Sons, 1838), 119.
98 Manuscrisele aflate în discuţie sunt: CCCC MS. 288, saec. XIII; Oxford, Merton College MS. 13, saec. XIV ex.-XV; Paris, BN MS. lat. 3338, saec. XIII ex.-XIV in.; şi Vatican, Bibl. Apost. Vatic. MS. Vat. lat. 4578, saec. XIV.
99 Ludolph de Saxonia, „Vita Jesu Christi”, ed. L. M. Rigollot (Paris, Victor Palme, 1878), 4: 205 etc.
100 Geerard, „Clavis”, no. 10. Erich Klostermann, „Apocrypha”, vol. 2, „Evangelien”, 3rd ed., Kleine Texte fur Vorlesungen und Ubungen, vol. 8 (Berlin, W. de Gruyter, 1929), 4-12 etc.
101 Acea atribuire apare în patru manscrise, toate aflate în legătură cu Insulele Britanice: Roma, Biblioteca Alessandrina MS. 120, saec. XIV; Cambridge, St. John’s College MS. B. 20, saec. XII; Cambridge, Trinity College MS. B. 5.19, saec. XIII in.; şi Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 428, saec. XIII/1.
102 Paris, Bibliotheque Mazarine MS. 1730, saec. XIV.
103 Literatura pe acest subiect este foarte bogată. Pentru un studiu util asupra vederilor patristice, cu citări din autorii consacraţi, vezi Stephanus Szekely, „Bibliotheca apocrypha. Introductio historico-critica in libros apocryphos utriusque testamenti cum explicatione argumenti et doctrinae” (Freiburg, i. Br., B. Herder, 1913), 1-9 etc.
104 Bemaldus Presbyter Constantiensis, „De excommunicatis vitandis, de reconciliatione lapsorum et de fontibus iuris ecclesiastici”, ed. Fridericus Thaner, în „Libelli de lite imperatorum et pontificum saeculis XI. et XII. Conscripti”, vol. 2, MGH (Hannover, Impensis Bibliopoli Hahniani, 1892), 124.
105 Johannes Balbus, „Catholicon” (1460; repr., Famborough, Hunts.: Gregg International Publishers, 1971), s.v. „apocrifus”.
106 Carolus Du Fresne Du Cange, „Glossarium mediae et infimae latinitatis”, ed. Lipoid Favre, vol. 1 (1883-87; repr. [10 vols, in 5], Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1954), s.v. „apocrypha”, atribuie această definiţie lui Johannes de Janua.
107 Hrotsvitha de Gandersheim, „Hrotsvithae Opera”, ed. H. Homeyer (Munich: F. Schoningh, 1970), 37.
108 A. Vogtlin, ed., „Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica”, Bibliothek des Litterarischen Vereins, vol. 180 (Tubingen: Gedruckt fur den Litterarischen Verein in Stuttgart, 1888) etc.
109 O explicaţie la „Vita rhythmica” spune: „Beatus Jeronimus testatur quod multi scripserunt ewangelia, sicut est Ewangelium Nazareorum, Ewangelium Thome, Ewangelium Mathei, Ewangelium Bartholomei, Ewangelium Nichodemi, Ewcingeliimi Hebreorum, sicut ipse beatus Jeronimus transtulit, Ewangelium Petri, quod scribitur secundum Marcum. Tamen ad confirmationem fidei sufficiunt quatuor ewcingelia, que tenet ecclesia” („Fericitul Ieronim mărturiseşte că multe evanghelii scrise, cum ar fi Evanghelia Nazarinenilor, Evanghelia lui Toma, Evanghelia lui Matei, Evanghelia lui Bartolomeu, Evanghelia după Evrei, pe care a tradus-o însuşi Fericitul Ieronim. Evanghelia lui Petru, care este scrisă, potrivit lui Marcu. Dar, pentru întărirea credinţei, cele patru Evnaghelii aceeaptate de Biserică sunt de ajuns”); vezi Papke, „Das Marienleben”, 137-38.
110 John Wiclif, „De veritate Sacrae Scripturae”, ed. Rudolf Buddensieg, Wyclif Society (London, Trubner, 1905), 1:237.
111 „Hucusque in praedicta hystoria apocrypha legitur, quae utrum recitanda sit, lectoris arbitrio relinquatur” (cap. 45; „Atât se găseşte în sus numita istorie a apocrifei, şi poate fi lăsat la latitudinea cititorului dacă să o citească sau nu”); cf. cap. 53 şi 67 (Jacobus a Voragine, „Legernda aurea”, 185, 234, 301).
112 Richard Landes, „A Libellus from St. Martial of Limoges Written in the Time of Ademar of Chabannes (998-1034)”, „Scriptorium”, 37 (1983): 190 n. 48, şi 204.

113 Frank Scott Haydon, ed., „Eulogium (historiarum sive temporis): Chronicon ab orbe condito usque ad annum Domini M. CCC. LXVI a monacho quodam Malmesburiensi exaratum”, vol. 1, Rer. Brit. M. A. Script., vol. 9 (London: Longman, Brown, Green, Longmans, and Roberts, 1858).
114 John of Glastonbury, „The Chronicle of Glastonbury Abbey: An Edition, Translation and Study of John of Glastonbury's *Cronica sive Antiquitates Glastoniensis Ecclesie*”, ed. James P. Carley, trad. David Townsend (Bury St. Edmunds, Suffolk: Boydell Press, 1985), 46; cf. Carl Horstman, ed. „Nova legenda Angliae: As Collected by John of Tynemouth, John Capgrave, and Others, and First Printed, with New Lives, by Wynkyn de Worde.. .” (Oxford: Clarendon Press, 1901), 2:78-80.
115 Este demn de menţionat faptul că *EN* apare în şase manuscrise alături de „Historia regum Britanniae” a lui Geoffrey of Monmouth; vezi Julia C. Crick, „Dissemination and Reception in the Later Middle Ages”, The Historia Regum Britanniae of Geoffrey of Monmouth, vol. 4 (Cambridge: D. S. Brewer, 1991), 45-46, şi idem, „A Summary Catalogue of Manuscripts”, The Historia Regum Britanniae of Geoffrey of Monmouth, vol. 3 (Cambridge: D. S. Brewer, 1989), 272.
116 Brno, Statni vedecka knihovna MS. Mk 79, saec. XV in.; Munich, BSB Clm 11403, saec. XV/2 şi Clm 28168, saec. XIV.
117 Gdansk, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk MS. 1956, saec. XV; Klosterneuburg, Stiftsbibliothek MS. 151, saec. XV in.; Munich, BSB Clm 22353, saec. XV; şi Trier, Bibliothek des Bischoflichen Priesterseminars MS. 114, saec. XVI in. Câteva manuscrise care cuprind traduceri vernaculare ale *EN*, în special din zonele vorbitoare de limbă germană, urmează.
118 În *EN* A, iadul pare că-i reproşează lui Satana pentru eliberarea universală din iad, „et totius mundi noxios, impios et iniustos perdidisti” (cap. 23.2; „şi i-ai pierdut pe cei vinovaţi, şi pe cei răi şi pe cei nedrepţi”). Cu toate acestea, chiar în paragraful următor, Hristos se adresează numai cu „sanctes mei omen” (cap. 26.1; „toţi sfinţii Mei”).
119 Jacques Le Goff, „The Birth of Purgatory”, trans. Arthur Goldhammer (Chicago, University of Chicago Press, 1984), 44-45.
120 Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi”*, 181.
121 Albert cel Mare, „De resurrectione”, ed. Wilhelmus Kubel, în „Sancti doctoris ecclesiae Alberti Magni. .. Opera omnia”, vol. 26 (Munster in Westfalen: Aschendorff, 1958), 262.
122 Ibid., 263.
123 Ibid., 270.
124 Despre utilizarea titlului de *Evangelium Nazaraeorum* vezi mai sus.
125 Thomas de Chobham, „Summa”, 110.
126 Yves Lefevre, ed., „L 'Elucidarium et les lucidaires” (Pairis: E. de Boccard, 1954), 391. Cf. Werner de St. Blasius, „Sermo de resurrectione Domini”, PL 157: 927D.
127 Vezi, de exemplu, comentariul său la Lc. 23.50: „Unde tradunt quidam, sed non est autenticum, Dominum primo apparuisse Joseph incarcerato, quia solus de discipulis erat incarceratus pro eo, licet hoc in Evangelio non legatur” („De aici şi un raport, cu toate că nu este autentic, care spune că Domnul i-a apărut mai întâi în temniţă lui Iosif, pentru că el era singurul dintre ucenici care fusese întemniţat pentru El, deşi acest lucru nu se poate citi în Evanghelie”), „Hugonis de Sancto Charo S. Romanx Ecclesix tituli S. Sabinx primi cardinalis Ordinis Prxdicatorum, tomus sextus in Evangelia secundum Mattlweum, Lucam, Marcum, & Joannem.. .” (Venice: N. Pezzana, 1732), fol. 271va.
128 Elizabeth Salter, „Nicholas Love's *Myrrour of the Blessed Lyf of]esu Christ*”, Analecta Cartusiana, vol. 10 (Salzburg: Institut fur englische Sprache und Literatur, Universitat Salzburg, 1974), 59-60.
129 George F. Warner and Julius P. Gilson, „British Museum. Catalogue of Westem Manuscripts in the Old Royal and King 's Collections”, vol. 1 (London: Printed for the Trustees, 1921), 170, sugerează că „O istorie a războaielor lui Baldovin [al IV-lea?], regele Ierusalimului, relatată pe baza

autorităţii unui martor ocular (cartea xii, cap. 56), pare că fixează data alcăturii undeva spre sfârşitul secolului al XII-lea".
130 Achim Masser, „Bibel, Apokryphen und Legenden. Geburt und Kindheit Jesu in der religiosen Epik des deutschen Mittelalters" (Berlin: E. Schmidt, 1969), 52-53.
131 Asemenea referinţe inexacte la *EN* nu sunt neobişnuite în lucrările legate de pătimiri. Tratatul în proză needitat, intitulat „Historia passionis Iesu Christi" din Freiburg im Breisgau, Universitatsbibliothek MS. 178b, saec. XV, menţionează *EN* de două ori: odată incorect, susţinând că *EN* conţine o conversaţie între Irod şi Hristos (fol. 6r; „In ewangelio Nycodemi dicitur quod Herodes quesiuit a Christo, *Es tu ne puer iste*") [„Se spune în Evanghelia lui Nicodim că Irod l-a întrebat pe Hristos: *Nu eşti Tu acel copil*"], iar a doua oară mult mai precis, în contextul discuţiei dintre Pilat şi iudei, în legătură cu nevinovăţia lui Iisus (fol. 7v).
132 Cel mai recent, *Planctus* a fost editat de C. W. Marx, „The *Quis dabit* of Oglerius of Tridino, Monk and Abbot of Locedio", „Journal of Medieval Latin", 4 (1994): 118-29; pentru *Dialogus*, vezi Oskar Schade, „Interrogatio sancti Anshelmi de passione Domini" (Konigsberg: Typis academicis Dalkcowskianis, 1870), şi PL 159: 271-90.
133 Pseudo-Bonaventura, „Meditationes vitae Christi", în „S. R. E. Cardinalis S. B onaventurae. .. Opera omnia", ed. A. C. Peltier, vol. 12 (Paris: L. Vives, 1868), 509-630.
134 Pentru manuscrisele în care apare *Planctus*, vezi Izydorczyc, „Manuscript"s, nr. 18, 24, 53, 61, 63, 65, 109, 167, 181, 209, 227, 239, 250, 279, 294, 313, 380 şi 404 (cf. 41, 151); pentru cele cu *Dialogus*, vezi nr. 2, 86, 114, 116, 123, 138, 186, 236, 244, 262, 308, 339, 350, 403 şi 421.
135 Alte manuscrise care au EN încorporat în contexte meditative includ: Paris, BN MS. lat. 3628, saec. XV); Hanovra, Niedersachsische Landesbibliothek MS. I 247, saec. XIV; şi Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 555, saec. XV in.
136 Pseudo-Bonaventura, „Meditationes", 511.
137 Ibid., 608, 613, 619, 623.
138 Ludolph de Saxonia, „Vita Jesu Christi", 169-70.
139 Ibid., 58.
140 Jacobus a Voragine, „Legenda aurea", 226.
141 Ludolph de Saxonia, „Vita Jesu Christi", 84.
142 Ibid., 205.
143 Edina Bozoky, „Les Apocryphes bibliques", în „Le Moyen Age et la Bible", ed. Pierre Riche şi Guy Lobrischon (Paris: Beauchesne, 1984), 433-34.
144 M. R. James, ed., „Latin Infancy Gospels: A New Text, with a Parallel Version from Irish" (Cambridge, At the University Press, 1927).
145 Henri Barre, „Les Homeliaires carolingiens de I 'ecole d'Auxerre", Studi e testi, vol. 225 (Vatican, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1962), 22, 24.
146 Jean-Daniel Dubois, „La Representation de la Passion dans la liturgie du Vendredi Saint: Les Actes de Pilate et la liturgie ancienne de Jerusalem", în „Liturgie et anthropologie. Conferences St-Serge, XXVIe semaine d'etudes liturgiques", ed. A. M. Triacca şi A. Pistoia (Roma, C. L. V .-Edizioni Liturgiche, 1990), 77-89.
147 Kroll, „Gott und Holle", 24-28.
148 Allen Cabanis, „The Harrowing of Hell, Psalm 24, and Pliny the Younger: A Note", „Vigiliae Christianae" 7 (1953), 71; A. Cooper, „Ps 24:7-10: Mythology and Exegesis", „Journal of Biblical Literature", 102 (1983), 56 etc.
149 Cf. Kroll, „Gott und Holle"; MacCulloch, „The Harrowing of Hell"; J. Monnier, „La Descente aux enfers, etude de pensée religieuse, d'art et de litterature" (Paris: Fischbacher, 1904).
150 PL 72:91B-C .

151 Michel Andrieu, „Les *Ordines Romani* du haut moyen Age”, vol. 4, „Les Textes (suite) (*Ordines* XXXV-XLIX) (Louvain, „Specilegium Sacrum Lovaniense”, 1956), 339-49.
152 Alexander de Villa Dei, „Ecclesiale”, ed. L. R. Lind (Lawrence, University of Kansas Press, 1958), vv. 603-22.
153 Karl Young, „The Drama of the Medieval Church” (1933; repr., Oxford, Clarendon Press, 1967), 1:164-66, 172-75, 425; Karl W. Ch. Schmidt, „Die Darstellung von Christi Hollenfahrt in den deutschen und der ihnen verwandten Spielen des Mittelalters” (Marburg, H. Bauer, 1915), 24-25.
154 BHL 8549.
155 BHL 4965; despre numele lui Longinus vezi Konrad Burdach, „Der Gral. Forschungen uber seinen Ursprung und seinen Zusammenhang mit der Longinuslegende” (1938; repr., Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1974), 224-32.
156 Vezi „Oratio de sancto Disma bona” în Londra, BL MS. Addit. 34069, fol. 303, saec. XV, din Hildesheim. Cultul Sf. Dismas a înflorit în Spania; vezi B. de Gaiffier, recenzie la „Gesammelte Aufsatze zur Kulturgeschichte Spaniens”, vols. 9 şi 10 (Munster in Westfalen, Aschendorff, 1954 şi 1955), „Analecta Bollandiana”, 74 (1956), 274.
157 Numele celor doi tâlhari erau folosite în incantaţii şi purtate ca amulete. Spre exemplu, următoarele rânduri se presupunea că te apără de hoţi: „Imparibus meritis pendent tria corpora ramis,/ Dismas & Gesmas, medio Divina potestas./ Alta petit Dismas, infelix infima Gesmas,/ Nos & res nostras conservet summa Potestas,/ Hos versus dicas ne tu furto tua perdas” (Cu merite inegale, trei trupuri atârnau de ramuri/Dismas şi Gesmas şi puterea dumnezeiască în mijloc/Dismas a căutat cele înalte, nefericitul Gesmas la cele de jos,/Fie ca puterile cele înalte să ne păzească pe noi şi cele ale noastre, rostesc aceste versuri ca nu cumva să-ţi pierzi cele ale tale hoţilor”), citat după Johannes Albertus Fabricius, ed., „Codici apocryphi Novi Testamenti, pars tertia nunc primum edita”, 2d rev. ed. (Hamburg, C. Herold, 1743), 472; vezi, de asemenea: Walther, „Carmina medii aevi”, nr. 4582 şi 8774, şi Jurgen Stohlman, „Nachtrage zu Hans Walther, *Initio carminum ac versuum medii aevi* (IV)”, „Mittellateinische Jahrbuch”, 12 (1977), 301, nr. 4582. O versiune a acestor versuri însoţeşte un descântec englez din Oxford, Bodl. Lib. MS. Ashm. 1378, pp. 61-62, saec. XV. Scurte versuri legate de Dismas şi Gestas apar, de asemenea, în Oxford, Bodl. Lib. MS. Rawl. C. 485, fol. 124; Oxford, Balliol College MS. 288, fol. 278v; şi Londra, BL MS. Arundel 346, fol. 24v, saec. XV.
158 Petrus de Natalibus, „Catalogus sanctorum et gestorum eorum ex diversis voluminibus collectus” (Lyon, J. Sacon, 1519), fol. 65rb. Petrus pomeneşte de EN şi în legenda Sf. Adam, în care el relatează despre vizita lui Set din rai (bk. 3, cap. 2 [fol. 35rb]).
159 Ruth Ellis Messenger, „The Descent Theme in Medieval Latin Hymns”, „Transactions and Proceedings ofthe American Philological Association”, 67, 1936, 126-47.
160 Editat de Paulus von Winterfeld, „Poetae Latini aevi Carolini”, vol. 4, pt. 1, MGH (Berlin, apud Weidmannos, 1904), 636-37; cf. Franz Brunholzl, „Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters”, vol. 1, „Von Cassiodor bis zum Ausklang der karolingischen Erneurung” (Munich, W. Fink, 1975), 154. A supravieţuit în trei manuscrise din secolul al IX-lea: Paris, BN MSS. lat. 1153 (sursa pentru ediţia lui Winterfeld); lat. 13377 (Dieter Schaller şi Ewald Konsgen, „Initia carminum Latinorum saeculo undecimo antiquiorum” [Gottingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1977], nr. 1335); şi lat. 17655 (Hans Walther, „Das Streitgedicht in der lateinischen Literatur des Mittelalters”, introducere şi note de Paul Gerhard Schmidt [1920; repr., Hildesheim: Georg Ohns, 1984], 88).
161 Pasajele relevante ale EN sunt tipărite în aparatul critic al ediţiei lui Winterfeld.
162 PL 19, 385-88.
163 Ludovicus Traube, ed., „Poetae Latini aevi Carolini”, vol. 3, MGH (Berlin, apud Weidmannos, 1896), 536, 543-44; Schaller and Konsgen, „Initio carminum”, nr. 1977, 4387 şi 12269.
164 [E delestand Pontas] Du Meril, ed.. „Poesies populaires latines anterieures au douzième siècle” (Paris, Brockhaus et Avenarius, 1843), 200-17; Walther, „Carmina medii aevi”, nr. 9091.

165 Paulus Crosnensis Ruthenus, „Pauli Crosnensis Rutheni Carmina”, ed. Maria Cytowska (Varşovia, Partstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1962), 172-79.
166 Desiderius Erasmus, „The Poems of Desiderius Erasmus”, ed. C. Reedijk (Leiden, E. J. Brill, 1956), 190-201.
167 Desiderius Erasmus, „Opera omnia Desiderii Erasmi Roterdami”, vol. 1, pt. 3, Colloquia, ed. L .-E. Halkin, F. Bierlaire, and R. Hoven (Amsterdam, North-Holland, 1972), 470-94.
168 Eusebius „Gallicanus”, „Collectio homiliarum”, 1:141-50, 2:87S-79.
169 Editat de Karolus S trecker, „Poetae Latini aevi Carolini”, vol. 4, pt. 2, MGH (Berlin, apud Weidmannos, 1923), 565-69; cf. Schaller şi Konsgen, „Initia carminum”, nr. 1352.
170 PL 39, 2061.
171 Editat de Guido Maria Dreves, „Prosarium Lemovicense. Die Prosen der Abtei St. Martial zu Limoges aus Troparien des 10., 11. und 12. Jahrhunderts” (Leipzig, Fues's Verlag [R. Reisland], 1899), 65-66, 59 şi 66-67. Pentru ultima, vezi de asemenea Schaller şi Konsgen, „Initia carminum”, nr. 2337.
172 Dumville, „Liturgical Drama”, 374-406.
173 Karl Young, „The Harrowing of Hell in Liturgical Drama”, „Transactions of the Wisconsin Academy of Sciences, Arts, and Letters”, 16, nr. 2, 1909, 934-46. În afara cadrului liturgic, „Cuvântul” a fost utilizat de Jacobus a Voragine în „Legenda aurea”, cap. 54, p. 242; i-a fost cunoscut şi lui Toma d'Aquino, care îl citează, în contextul dezbaterilor asupra pogorârii lui Hristos în iad, în lucrarea sa „Summa theologiae” 3a, q. 52, ad 5 (vol. 54, ed. Richard T. A. Murphy, 166).
174 Kremsmunster, Stiftsbibliothek MS. 311, saec. XV şi Wroclaw, Biblioteka Uniwersytecka MSS. I F 215, saec. XV şi I F 725, saec. XV/2.
175 Despre Iosif vezi, de exemplu, Honorius Augustodunensis, „De paschali die”, în lucrarea sa „Speculum ecclesiae” (PL 172, 932D-33A); despre tânguire vezi Bruno Segniensis, „In die resurrectionis”, în „Maxima bibliotheca veterum patrum”, vol. 6 (Lyon, Apud Anissonios, 1677), 754, şi omilia în Cambridge, St. John's College MS. C. 12, fol. 141va.
176 Sunt întâlnite, de exemplu, în manuscrise omiletice de tipul; Kremsmünster, Stiftsbiliothek MSS. 3, saec. XV/1 şi 170, saec. XV in.; Londra, BL MS. Addit. 17003, saec. XV şi Oxford, Bodl. MS. 406, saec. XIII.
177 Dewey D. Wallace, Jr., „Puritan and Anglican: The Interpretation of Christ's Descent into Hell in Elizabethan Theology”, „Archiv fur Reformationsgeschichte”, 69, 1978, 248-87.
178 H. T. Riley, ed., „Registra quorundam abbatum S. Albani, qui saeculo XV^{mo} fluorere”, vol. 1, „Registrum abbatiae Johannis Whethamstede”, Rer. Brit. M. A. Script., vol. 28, pt. 6 (Londra, Longman, 1872), 281, 285.
179 James Hogg, ed., „The Speculum devotorum of an Anonymous Car-thusian of Sheen”, „Analecta Cartusiema”, vol. 13 (Salzburg, Institut fur englische Sprache und Literatur, Universitat Salzburg, 1974), 312.
180 Christopher Carlile, „A Discourse, Concerning two divine Positions, The first effectually concluding, that the souls of the faithfull fathers, deceased before Christ, went immediately to heaven. The Second sufficientlye setting forth unto vs Christians, what we are to conceive, touching the descension of our Saviour Christ into hell: Publiquely disputed at a Commencement in Cambridge, Anno Domini 1552. Purposefuly written at the first by way of confutation, against a Booke of Richard Smith of Oxford, D. Of Divinity.. .” (Londra, Roger Ward, 1582), fols. 52v-53r.
181 Cf. J. M. de Bujanda, ed. „Index de I 'Université de Louvain 1546, 1550, 1558”, (Sherbrooke, Quebec, Centre d'etudes de la renaissance, 1986), 339-40.
182 Franz Heinrich Rreusch, ed., „Die Indices librorum prohibitorum des sechzehnten Jahrhunderts” (1886, repr., Nieuwkoop, B. de Graaf, 1961), 272, 287.

EVANGELIUM NICODEMI

PRAEFATIO

Ego Anania Hebraeus, qui eram legis doctor de Hebraeis, in divinis Scripturis perscrutans, divinitates Legis Scripturarum Domini nostri Jesu Christi in fide praesumens, dignatus sacri baptismatis, atque perquirens quae gesta sunt per illud tempus, quae apposuerunt Judaei sub Pontio praeside Pilato; haec inveniens gesta litteris Hebraeis conscripta a Nicodemo, quae ego interpretatus litteris Graecis ad cognitionem omnium nominis Domini nostri Jesu Christi cultorum, sub imperio Flavii Theodosii, anno decimo octavo, et Valentiniano Augusto. Omnes autem, qui legitis et transfertis in aliis codicibus
Graecis seu Latinis, oro ut dignemini intercedere pro me peccatore, ut propitius mihi fiat Deus, et dimittat omnia peccata, in quibus peccavi. Pax sit is ista legentibus, sanitas audientibus.

EXPLICIT PRAEFATIO

Factum est in anno XVIIII imperii Tiberii Caesaris, imperatoris Roman orum, et Herodis filii Herodis imperatoris Galilaeae, anno XVIIII principatus ejus, VIII Calendas Apriles, quod est XXV die mensis Martii, consulatu Rufini et Rubellionis, anno quarto ducentesimae secundae Olympiadis, sub principatu sacerdotum Judaeorum Joseph et Caiphae. Et quanta post crucem et passionem Domini historiatus est Nicodemus acta a principibus sacerdotum et reliquis Judaeis. Mandavit ipse Nicodemus litteris Hebraicis.

CAPUT I

Annas et Caiphas et Summas, Dathan, Gamaliel, Judas, Levi, Nephthalim, Alexander et Syrus et reliqui Judaeorum venerunt ad Pilatum adversus Jesum, accusantes eum de multis actionibus malis et dicentes: „I stum novimus Joseph fabri filium de Maria natum, et dicit se esse Filium Dei et regem. Non solum hoc, sed et sabbatum violat et paternam legem

nostram vult dissolvere”. Dicit Pilatus: „Quae sunt, quae agit et vult dissolvere?”. Dicunt ei Judaei: „Legem habemus in sabbato non curare aliquem, iste autem claudos et surdos, curvos et paralyticos, coecos et leprosos et daemoniacos curavit in sabbato de malis actibus”. Dicit eis Pilatus: „Quare malarum actionum?”. Dicunt ei: „Maleficus est et in principe daemoniorum Beelzebub ejicit daemonia, et omnia ei subjecta sunt. Pilatus dicit: „Istud non est in spiritu immundo ejicere daemonia, sed in Dei virtute”. Dicunt Judaei Pilato: „Rogamus magnitudinem tuam, ut eum jubeas adstare ante tuum tribunal et audiri eum”. Advocans autem Pilatus cursorem dicit ei: „Cum moderatione modo adducatur Jesus”. Exiens vero cursor et agnoscens eum adoravit, et fasciale involutorium, quod ferebat in manu sua, expandit in terra dicens: „Domine, super hoc ambulans ingredere quia praeses te vocat”. Videntes autem Judaei, quod fecit cursor, exclamaverunt ad Pilatum dicentes: „Quare non sub voce praeconis jussisti eum introire, sed per cursorem?” Cursor enim videns eum adoravit illum, et fasciale, quod tenebat in manu, expandit ante eum in terra, et dixit ei: «Domine, clamat te praeses»”. Advocans autem Pilatus cursorem dicit: „Quare hoc fecisti?”. Dicit ei cursor: „Quando me misisti de Jerosolyma ad Alexandrum, vidi Jesum sedentem super asinum, et pueri Hebraeorum clamabant «Ossana filio David », ramos tenentes in manibus suis. Alii autem sternebant vestimenta sua (in via) dicentes: «Salva igitur, qui es in celsis, benedictus qui venit in nomine Domini»”. Clamaverunt Judaei dicentes adversus cursorem: „Pueri quidem Hebraeorum Hebraice clamabant; unde tibi, quum sis Graecus, Hebraica?”. Dicit eis cursor: „Interrogavi quendam Judaeorum et dixi ei: «Quid est quod clamabant Hebraice?» et ille mihi discernit”. Dicit eis Pilatus: „Quomodo autem clamant Hebraice?”. Et dicunt ei: „Osanna”. Et Pilatus: „Quomodo interpretatur?”. Dicunt ei: „O, Domine salvum fac, seu O Domine salva igitur”. Dicit eis Pilatus: „Vos autem attestamini voces, quas pueri dixerunt; quid (ergo) peccavit cursor?”. Et tacuerunt. Dicit cursori praeses: „Exi, et quovis (ordine) introduc eum”. Exiens vero cursor fecit sicut et priori schemate, et dicit ad eum (Jesum): „Domine, ingredere, quoniam vocat te

praeses”. Ingresso autem Jesu et signiferis ferentibus signa, curvata sunt capita signorum ex se et adoraverunt Jesum. Videntes autem Judaei signa signorum, quomodo curvata sunt capita ipsorum et adoraverunt Jesum, magis clamabant adversus signiferos. Pilatus vero dicit ad Judaeos: „Non laudatis, quomodo ex se curvata sunt capita signorum et adoraverunt Jesum?”. Sed clamantes (clamatis) ad signiferos, quasi ipsi curvaverint et adoraverint. Dicunt Judaei ad Pilatum: „Nos vidimus, quomodo inclinaverunt signiferi et adoraverunt Jesum”. Advocans vero praeses signiferos dicit eis: „Quare sic fecistis?” Dicunt Pilato: „Nos viri pagani sumus et templorum servi, quomodo hahuimus adorare eum? Etenim nos tenentes (tenentibus nobis) signa curvaverunt se et adoraverunt”. Dicit Pilatus ad archisynagogos et seniores plebis ipsorum: „Eligite vos viros potentes et fortes, et ipsi contineant signa, et videamus, si ex se curventur”. Accipientes autem seniores Judaeorum viros duodecim fortissimos (et) potentes, senos et senos fecerunt continere signa, et steterunt ante conspectum praesidis. Dicit Pilatus cursori: „Ejice Jesum foris praetorium, et intromitte eum iterum qualivis ordine”. Et exivit foras paetorium Jesus et cursor. Et advocans Pilatus qui tenebant signa priores, juravit eis per salutem Caesaris, quia: „Si non flectantur signa ingrediente illo, praecidam capita vestra”. Et jussit praeses ingredi Jesum secundo. Et fecit cursor eodem schemate sicut et prius, et multum deprecatus est Jesum, ut superascenderet et ambularet super fasciale suum. Et superambulavit et ingressus est. Ingrediente autem Jesu curvaverunt se signa et adoraverunt eum.

CAPUT II

Videns autem Pilatus, timor apprehendit eum, et coepit exsurgere de sede sua. Cogitante autem eo exsurgere de sede sua, matrona ipsius Pilati nomine Procula misit ad eum dicens: „Nihil tibi et homini isti justo; multa enim passa sum propter eum hac nocte”. (Pilatus autem hoc audiens dixit omnibus Judaeis: „Vos nostis, quia uxor mea pagana est, et multas synaogas vestras aedificavit; ipsa mihi nunciavit Jesum hominem justum esse, et

propter eum multum afflicta est nocte ista”). Respondentes Judaei dixerunt Pilato: „Numquid non diximus tibi, quoniam maleficus est? Ecce somnium misit ipse ad uxorem tuam”. Pilatus vero advocans Jesum dixit: „Non audis, quid istia diversum (te) testantur? et nihil dicis?”. Jesus respondit ei: „Si non haberent potestatem loquendi, non loquerentur; sed quoniam unusquisque habet potestatem oris sui, loqui bona et mala, ipsi videbunt”. Respondentes autem seniores Judaeorum dicunt ad Jesum: „Quid nos vidimus? Primum quod ex fornicatione nasceris: secundo quod generatio tua est in Bethleem et infantum interfectio propter te facta est: tertio quod pater tuus et mater tua Maria fugerunt in Aegyptum, eo quod non haberent fiduciam in populo”. Dicunt quidam de adstantibus benigne ex Judaeis: „Nos non dicimus eum esse ex fornicatione, sed scimus, quod desponsata est Maria Joseph, et non est natus de fornicatione”. Dicit Pilatus ad Judaeos, qui dixerunt eum esse ex fornicatione: „Hic sermo non est verus, quoniam desponsatio facta est, sicut ipsi dicunt ex gente vestra”. Dicunt Pilato Annas et Caiphas: „O mnis multitudo clamat, quod ex fornicatione nascitur et maleficus est. Isti autem proselyti sunt et discipuli ejus”. Advocans vero Pilatus Annam et Caipham dicit eis: „Quid sunt proselyti?” Dicunt ille: „Paganorum filii sunt, et nunc facti sunt Judaei”. Dicunt Lazarus et Asterius et Antonius et Jacobus, Caras, et Samuel, Isaac et Phinees, Crispus et Agrippa, Amnes et Judas: „Nos proselyti non sumus nati, sed filii Judaeorum sumus, et veritatem loquimur: etenim in desponsalia Mariae interfuimus”. Aloquens vero Pilatus duodecim viros, qui haec dixerunt, dixit eis: „Adjuro vos per salutem Caesaris, quod non est natus de fornicatione, si vera dixistis”. Dicunt illi Pilato: „Legem habemus non jurare, quia peccatum est. Ipsi jurent per salutem Caesaris, quoniam non est, sicut diximus, et rei sumus mortis”. Dicunt Annas et Caiphas ad Pilatum: „Duodecim isti credunt, quod non est natus de fornicatione et maleficus, et dicit se esse filium Dei et regem, et nos non credimus”. Jussit ergo Pilatus omnem populum exire foras absque duodecim viris, qui dixerunt, quoniam non est natus de fornicatione: sed et Jesum jussit segregare remote, et dicit eis: „Qua ratione volunt Judaei Jesum occidere?”. Dicunt ei illi: „Zelum

habent, quoniam sabbato curat”. Dixit Pilatus: „De bono opere volunt eum occidere?”. Dicunt illi: „Etiam, domine”.

CAPUT III

Pilatus furore repletus exiit foris praetorium et dicit eis: „Testem habeo solem, quod nec unam culpam inveni in homine isto”. Responderunt Judaei et dixerunt praesidi: „Si non esset maleficus, non tibi eum tradidissemus”. Dixit eis Pilatus: „Tollite eum vos, et secundum legem vestram judidate eum”. Dicunt Judaei Pilato: „Nobis non licet occidere quenquam”. Dicit Pilatus Judaeis: „Vobis dixit: «Deus, non occideris», sed mihi”. Ingressus iterum Pilatus in praetorium vocavit Jesum solum, et dixit ad eum: „Tu es rex Judeorum?”. Et respondens Jesus dixit Pilato: „Ex te hoc dicis, aut alii tibi de me dixerunt?” Respondens Pilatus dixit ad Jesum: „Numquid ego Judaeus sum? Gens tua et principes sacerdotum tradiderunt te mihi; quod fecisti?”. Respondens Jesus dixit: „Regnum meum non est de hoc seculo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei resisterent, et non traditus essem Judaeis, nunc vero regnum meum non est hinc”. Dixit Pilatus: „Ergo rex tu es?”. Respondit Jesus: „Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum et ad hoc veni, ut testimonium perhibeam veritati: et omnis, qui est ex veritate, audit meam vocem”. Dicit ei Pilatus: „Quid est veritas?” Dicit Jesus: „Veritas de coelo est”. Dicit Pilatus: „In terris ergo veritas non est?” Dicit Jesus Pilato: „Intende, veritatem dicentes in terra quomodo judicantur ab his, qui habent potestatem in terris?”.

CAPUT IV

Relinquens Pilatus Jesum intus praetorium, exiit ad Judaeos et dicit eis: „Ego nec unam culpam inveni in eo”. Dicunt ei Judaei: „Iste dixit: «possum templum istud dissolvere et in triduo resuscitare illud»”. Dicit eis Pilatus: „Quale templum?”. Dicunt ei Judaei: „Quod aedificavit Salomon in quadraginta et sex annis fabricatum est; et iste dicit: «dissolvere et aedificare illud in tribus diebus»”. Et iterum dicit eis Pilatus: „Innocens sum

ego a sanguine hominis istius, vos videritis”. Dicunt ei Judaei: „Sanguis ejus super nos et super filios nostros”. Advocans (autem) Pilatus seniores et sacerdotes et Levitas dixit eis secreto: „Nolite facere sic: nihil enim accusantibus eum (vobis) dignum mortis inveni de curatione et violatione sabbati”. Dicunt sacerdotes et Levitae et seniores Pilato: „Super Caesarem si quis blasphemaverit, dignus est morte. Iste (autem) adversus Deum blasphemavit”. Jussit vero praeses Judaeos foras exire de praetorio, et advocans Pilatus Jesum dicit ei: „Quid faciam tibi?”. Dicit Jesus Pilato: „Sicut datum est”. Dicit Pilatus: „Quomodo datum est?”. Dicit Jesus: „Moses et prophetae praecinuerunt de passione ista et de resurrectione mea”. Audientes Judaei dicunt Pilato: „Quid amplius [ab hoc] vis blasphemiam istius audire?”. Dicit eis Pilatus: „Si iste sermo blasphemia est, tollite eum vos (et perducite ad vestram synagogam) et secundum legem vestram judicate”. Dicunt Judaei Pilato: „Nos volumus ut crucifigatur”. Dicit Pilatus: „Non est bonum”. Intuitus vero praeses in populum circumstantem Judaeorum [et] vidit plurimos lacrimantes Judaeorum et dicit: „Non omnis multitudo vult eum mori”. Dicunt seniores ad Pilatum: „Ideoque venimus universa multitudo ut moriatur”. Dicit Pilatus ad Judaeos: „Quid fecit, ut moriatur?”. (Dicunt illi:) „Quia dixit se esse filium Dei et regem”.

CAPUT V

Nicodemus autem quidam vir Judaeus stetit ante praesidem, et dixit: „Rogo, misericors, jube me dicere paucos sermones”. Dixit Pilatus ei: „Dic”. Nicodemus dixit: „Ego dixi senioribus Judaeonim et scribis et sacerdotibus et Levitis et omni multitudini Judaeorum in synagoga, quid quteritis cum homine isto? Homo iste multa signa faciebat et gloriosa, qualia nullus fecit nec facit. Dimittite illum et nolite ei aliquid facere mali: si ex Deo sunt, stabunt signa ista, si vero ex hominibus, solventur. Quia et Moses a Deo in Aegyptum missus fecit signa, quae dixit illi facere Deus ante Pharaonem regem Aegypti. Et erant ibi curantes medici, Jamnes et Mambres, et fecerunt ipsi signa, quae fecit Moses, sed non omnia, et

habuerunt eos Aegyptii sicut deos. Et quoniam signa, quae fecerunt, non erant ex Deo, perierunt ipsi et qui crediderunt eis. Et nunc dimittite hominem istum; non enim est dignus morte". Dicunt Judaei Nicodemo: „Tu discipulus ejus factus es, et verbum pro ipso facis". Dixit ad eos Nicodemus: „Numquid non constituit eum Caesar super dignitatem istam". Erant vero Judaei frementes et stridentes (dentibus suis) super Nicodemum, dicentes ei: „Veritatem ipsius accipias et portionem cum ipso". Dixit Nicodemus: „Amen, accipiam, sicut dixistis".

CAPUT VI

Ex Judaeis quidam alius autem exsiliens rogat praesidem, ut verbum diceret. Dicit praeses: „Quid vis dicere, dic". Qui dixit: „Ego in triginta octo annos jacebam in lecto, et quotidie in periculo et in parturitione dolotum jacui. Veniente autem Jesu multi daemoniaci (et) a diversis infirmitatibus detenti curati sunt ab eo. Et quidam juvenes portaverunt me in lecto, et duxerunt me ad eum. Et videns Jesus misertus est mei et verbum dixit mihi: «Surge, tolle grabatum tuum, et ambula». Et sine mora sanatus sum, et tuli grabatum meum et ambulavi". Dicunt Judaei Pilato: „Interroga eum, qualis fuisset dies, quando curatus est?". Dixit: „Sabbatum". Dicunt Judaei: „Nonne sic docuimus, quia in Sabbato curat et daemonia ejicit?". Et alius quidam Judaeus exsiliens dixit: „Coecus natus sum, vocem audiebam et neminem videbam. Et transeunte Jesu clamavi voce magna: «Miserere mei, fili David!» Et misertus est mei, et posuit manus suas super oculos meos, et vidi statim". Et alius quidam exsiliens dixit: „Curvus eram, et correxit me verbo". Item alius exsiliens dixit: „Leprosus eram, et mundavit me verbo".

CAPUT VII

Et mulier quaedam Veronica nomine dixit: „Sanguine fluens eram ab annis duodecim, et tetigi fimbriam vestimenti ejus, et statim fluxus sanguinis mei stetit". Dicunt Judaei: „Legem habemus, mulierem ad testimonium non venire".

CAPUT VIII

Et alii quidam ex multitudine Judaeorum (viri) et mulieres clamaverunt dicentes: „Iste homo propheta est, daemonia ei subjecta sunt”. Dicit Pilatus ad, illos, qui dixerunt: «Daemonia illi subjecta sunt»: „Quare et doctoribus vestris non sunt subjecta?”. Dicunt Pilato: „Nescimus”. Alii autem dixerunt Pilato: „Quia Lazarum mortuum suscitavit post quatriduum de monumento”. Audiens haec praeses tremefactus dixit ad multitudinem Judaeorum: „Quid vobis prodest effundere sanguinem innocentem?”.

CAPUT IX

Et convocans Pilatus Nicodemum et duodecim viros, qui dixerunt, quoniam non est natus ex fornicatione, dicit ad eos: „Quid faciam, quoniam seditio fit in populo?” Dicunt ei: „Nos nescimus; ipsi videant”. Iterum Pilatus convocans multituduinem dixit eis: „Scitis, quia vobis consuetudo est per diem azymorum ut dimittam vobis unum vinctum. Habeo unum insignem vinctum in carcere homicidam, qui dicitur Barabbas: in Jesu nullam culpam invenio mortis. Quem vultis dimitti vobis?”. Clamaverunt autem omnes dicentes: „Barabbam dimitte nobis”. Dicit eis Pilatus: „Quid ergo faciam de Jesu, qui dicitur Christus?”. Dicunt omnes: „Crucifigatur”. Iterum dixerunt Judaei: „Non es amicus Caesaris, si hunc dimittis, quia dixit se filium Dei esse et regem: ni forte vis hunc esse regem et non Caesarem”. Tunc repletus furore Pilatus dixit ad eos: „Semper gens vestra seditiosa fuit, et qui pro vobis fuerunt, contrarii eis fuistis”. Responderunt Judaei: „Qui sunt pro nobis?” Dicit eis Pilatus: „Deus vester, qui eruit vos de dura servitute Aegyptiorum, et per mare duxit vos sicut per aridam terram, et in eremo cibavit vos manna et coturnice, et eduxit vobis de petra aquam et potavit et legem dedit vobis: et in his omnibus irritastis Deum vestrum, et voluit vos occidere. Et deprecatus est Moyses pro vobis, ut non moreremini. Et nunc dicitis, quia regem odio”. Et exsurgens de tribunali voluit exire foros. Clamaverunt autem omnes Judaei: „Regem scimus Cae-sarem, non Jesum. Nam et magi munera ei obtulerunt sicut regi: et audiens Herodes a

magis, quia rex natus est, voluit occidere eum. Hoc autem cognito pater ejus Joseph tulit eum et matrem ejus, et fugerunt in Aegyptum. Audiens autem Herodes perdidit infantes Judaeorum, qui nati sunt in Bethleem”. Audiens Pilatus verba haec timiut; et facto silentio in populo, qui clamabat, dixit Pilatus: „Ergo hic est, quem quaerebat Herodes?”. Dicunt ei: „Hic est”. Accipiens autem Pilatus aquam lavit manus suas coram populo dicens: „Innocens ego sum a sanguine justi hujus: vos videritis”. Et responderunt Judaei dicentes: „Sanguis ejus super nos et super filios nostros”. Tunc jussit Pilatus adduci illum ante tribunal, ubi sedebat, et prosequutus est his verbis dicens sententiam [Pilatus] adversus Jesum: „Genus tuum non comprobavit te ut regem. Propterea praecipio te primum flagellari secundum statuta piorum principum”. Deinde praecepit allevari eum in crucem in eo loco, ubi tentus est, et duo maligni cum eo, quorum nomina sunt haec: Dismas et Gestas .

CAPUT X

Et exivit Jesus de praetorio, et duo latrones cum eo. Et quum pervenissent ad locum, qui dicitur Golgatha, exspoliaverunt eum vestimento suo, et praecinxerunt eum linteo, et coronam de spinis imponunt super caput ejus, et dant arundinem in manu ejus. Similiter et duos latrones suependerunt cum eo: Dismas a dextris et Gestas a sinistris ejus. Jesus vero dixit: „Pater, parce et dimitte illis: nesciunt enim quid faciunt”. Et diviserunt sibi vestimenta ejus. Et steterunt populi et irridebant eum principes, seniores et judices eorum inter semet ipsos dicentes: „Alios salvos fecit, nunc se ipsum salvet; si Dei filius est, descendat de cruce”. Deludebant eum milites, et accedentes acetum cum felle offerebant ei bibere dicentes: „Si tu es rex Judaeorum, libera temet ipsum”. Accipiens autem Longinus miles lanceam aperuit latus ejus, et exiit de latere ejus sanguis et aqua. Jussit autem praeses pro sententia titulum scribi litteris Hebraicis, Graecis et Latinis, secundum quod dixerunt Judaei: „HIC EST REX JUDAEORUM”. Unus autem ex his latronibus, qui appensi erant, nomine Gestas, dixit ei: „Si tu es Christus, libera te ipsum et nos”.

Respondens autem Dismas conturbavit eum dicens: „Non times nec tu Deum, qui in hoc judicio es? Nos enim juste et digne ea, quae gessimus, recipimus: hic autem nihil mali fecit”. Et postquam conturbavit socium suum, dicit Jesu: „Memento mei, Domine, in regno tuo”. Respondens autem Jesus dixit ad illum: „Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso”.

CAPUT XI

Erat autem quasi hora sexta diei, et tenebrae factae sunt super universam terram usque ad horam nonam. Solo autem obscurante ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum. Et circa horam nonam exclamavit Jesus voce magna dicens: „Hely, Hely, lama zabathani” quod est interpretatum: „Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?”. Et post haec dicit Jesus: „Pater, in manus tuas commendo spiritum”. Videns autem Centurio quae facta sunt, glorificavit Deum dicens, quia: „hic homo justus erat”. Et omnes populi circumstantes, turbati ad spectaculum, considerantes quae facta sunt, percutientes pectora sua revertebantur. Centurio autem retuli praesidi, quas facta sunt. Audiens autem praeses contristatus est nimis, et non manducaverunt neque biberunt in illa die. Convocans autem Pilatus Judaeos dicit eis: „Vidistis quae facta sunt?”. Responderunt praesidi: „Eclipsis facta est solis secundum consuetudinem”. Stabant autem omnes noti ejus a longe, similiter et mulieres, quae sequutae fuerant Jesum a Galilaea, haec videntes. Ecce vir quidam nomine Joseph, agens curiam, vir bonus et justus, (hic non fuit consentiens voluntatibus et accusationibus Judaeorum) ab Arimathia, civitate Judaeorum, et ipse erat exspectans regnum Dei, hic rogavit Pilatum, et petiit corpus Jesu. Et deponens eum de cruce involvit eum in sindone munda, et posuit eum in monumentum suum novum, in quo nullus fuerat positus.

CAPUT XII

Audientes autem Judaei, quia corpus Jesu petierat Joseph, quaerebant eum et illos duodecim viros, qui dixerant, quia non est natus de fornicatione, et Nicodemum et alios multos, qui steterunt coram Pilato et opera ejus bona manifestaverunt. Omnibus autem se occultantibus solus Nicodemus ostendit se illis, quia princeps Judaeorum erat, et dicit eis: „Quomodo ingressi estis synagogam?”. Et responderunt ei: „Et tu quomodo ingressus es synagogam, quia consentiens Christo eras? Pars illius sit tecum in futuro seculo”. Respondit Nicodemus: „Amen, Amen, Amen”. Similiter Joseph ostendit se, et dixit eis: „Quare contristati estis adversum me, quia petii a Pilato corpus Jesu? Ecce in monumento meo posui eum, et involvi in sindone munda, et apposui lapidem magnum ad loostium speluncae. Non bene egistis adversus justum, et non recogitastis, ne eum crucifigeretis, sed et lanceastis eum”. Haec audientes judices apprehenderunt Joseph, et jusserunt eum custodiri ante diem sabbati usque ad unum diem sabbatorum. Et dixerunt ei: „Agnosce, quia hac hora incompetit aliquid agere adversum te, quia sabbatum inlucescit. Scimus autem, quia nec sepultura dignus eris, sed dabimus carnes tuas volatilibus coeli et bestiis terrae”. Respondit Joseph: „Iste sermo similis est Goliae superbo, qui improperavit Deo vivo adversus sanctum David. Dixit autem Deus per prophetam «Mihi vindicta, ego retribuam». Et obstructus corde Pilatus lavit manus suas coram sole dicens: «Mundus sum a sanguine justi hujus, vos videritis», et respondentes dixistis: «Sanguis hujus super nos et super filios nostros». Et nunc timeo, ne quando veniat ira Dei super vos et super filios vestros, sicut dixistis”. Audientes autem Judaei exacerbati sunt animo nimis, et apprehendentes Joseph tenuerunt eum, et incluserunt eum in cubiculo, ubi non erat fenestra. Signaverunt (vero) ostium cubiculi super clavem Annas et Caiphas, custodes (quoque) posuerunt. Et consilium fecerunt cum sacerdotibus et Levitis, ut congregarentur omnes post diem sabbati, et cogitaverunt quali morte occiderent Joseph. Hoc facto congregati jusserunt principes Annas et Caiphas praesentari Joseph. Et quum congregati essent omnes in die sabbati, tollentes signaculum aperuerunt ostium et non invenerunt Joseph in cubiculo, ubi eum posuerunt et incluserunt. Haec audiens omnis

congregatio admirantes obstupuerunt, quia signatam invenerunt clavem cubiculi. Annas et Caiphas abierunt.

CAPUT XIII

Haec omnibus admirantibus ecce quidam de militibus, qui sepulcrum custodiebant, intrans in synagogam dixit: „Quia nobis custodientibus monumentum Jesu facta est terrae motio, et vidimus angelum Dei, quomodo revolvit monumenti lapidem et sedebat super eum. Et adspectus ejus erat sicut fulgur, et vestimentum ejus sicut nix. Et prae timore effecti sumus velut mortui. Et audivimus angelum dicentem mulieribus ad sepulcrum Jesu: «Nolite timere! Scio quod Jesum quaeritis crucifixum; hic surrexit, sicut praedixit. Venite et videte locum, ubi positus erat: et cito euntes dicite discipulis ejus, quia surrexit a mortuis, et praecedet vos in Galilaeam; ibi eum videbitis. Ecce pradixi vobis»”. Et convocantes Judaei omnes milites, qui custodierant monumentum Jesu, dixerunt eis: „Quae sunt mulieres illae, ad quas angelus loquutus est? Quare eas non tenuistis?”. Respondentes milites dixerunt: „Mulieres nescimus quae fuerunt; et nos ut mortui facti sumus prae timore angeli, et quomodo potuissemus apprehendere mulieres illas?”. Dixerunt illis Judaei: „Vivit Dominus, quia non credimus vobis”. Respondentes milites dixerunt Judaeis: „Tanta miracula facientem Jesum vidistis et non eis credidistis, quomodo nobis credituri estis? Bene quidem dixistis: «Vivit Dominus!» Et vere vivit ipse Dominus, quem crucifixistis. Nos audivimus, quia ipsum Joseph, qui sepelivit corpus Jesu, inclusistis in cubiculo super clavem signantes, et aperientes non invenistis eum. Date ergo vos Joseph, quem in cubiculo custodistis et nos dabimus Jesum, quem in sepulcro custodivimus”. Respondentes Judaei dixerunt: „Joseph nos dabimus, date nobis Jesum. Joseph autem in civitate sua Arimathia est”. Respondentes milites dixerunt: „Si Joseph in Arimathia est et Jesus in Galilaea est, sicut audivimus ab angelo dicente mulieribus”. Haec audientes Judaei timuerunt, dicentes ad semet ipsos: „Quando audientes sermones istos, omnes credent in Jesum”. Et congregantes pecuniam multam dederunt militibus dicentes: „Dicite,

quia vobis dormientibus venerunt discipuli Jesu nocte et furati sunt corpus Jesu. Et si hoc auditum fuerit a Pilato praeside, nos satisfaciemus ei pro vobis, et securos vos faciemus”. Milites vero accipientes sic dixerunt, ut a Judaeis, moniti sunt, et diffamatus est omnibus sermo illorum.

CAPUT XIV

Quidam autem sacerdotes, nomine Phinees, et Adda praeceptor et Levites nomine Aggeus, isti tres venerunt de Galilaea in Jerusalem, et dixerunt principibus sacerdotum et omnibus in synagogis, quia „Jesum, quem crucifixistis, vidimus cum undecim discipulis suis loquentem, sedentem in medio eorum in monte Oliveti et dicentem eis: «Euntes per omnem mundum praedicate omnibus gentibus, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Et qui crediderit et baptizatus fuerit, hic salvus erit». Et quum haec loquutus fuisset discipulis suis, vidimus eum ascendentem in coelum”. Et haec audientes principes sacerdotum et seniores et Levitae, dixerunt tribus viris illis: „Date gloriam Deo Israel et date ei confessionem, si vera sunt, quae: vidistis et audistis”. Illi autem respondentes dixerunt: „Vivit Dominus patrum nostrorum, Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob, sicut audivimus loquentem Jesum cum discipulis suis et sicut vidimus eum ascendentem in caelum, veritatem diximus”. [Respondentes tres viri dixerunt:] „Si verba, quae audivimus ab Jesu, et (quod) vidimus eum ascendentem in coelum, si tacemus, peccatum habemus”. Statim exsurgentes principes sacerdotum tenentes legem Domini conjuraverunt eos dicentes: „Jam nemini amplius adnuncietis verba, quae nobis loquuti estis de Jesu”. Et dederunt eis pecuniam multam. Et miserunt cum eis tres viros, ut deducerent eos in regiones suas, ut nullo modo starent in Jerusalem. Congregati ergo sunt omnes Judaei et fecerunt inter se magnam lamentationem dicentes: „Quid hoc signum factum est in Israel?” Annas autem et Caiphas consolantes eos dixerunt: „Numquid militibus, qui custodierunt monumentum Jesu, debemus credere dicentibus nobis, quoniam angelus revolvit lapidem de ostio monumenti? Forsitan haec discipuli ejus dixerunt eis, et dederunt eis pecunias multas, ut haec dicerent

et ut sinerent tolli corpus Jesu. Hoc scitote, quia non est credere alienigenis nullum verbum, quia et a nobis acceperunt pecuniam copiosam, et secundum quod docuimus eos dicere, sic omnibus dixerunt. Aut nobis habuerunt tenere fidem, aut discipulis Jesu”.

CAPUT XV

Exsurgens vero Nicodemus dixit: „Recte loquimini, filii Israel. Vos audistis omnia, quae loquuti sunt tres illi viri jurantes in lege Domini. Qui dixerunt, «Vidimus Jesum loquentem cum discipulis suis super montem Oliveti, et vidimus eum ascendentem in coelum». Et docet nos Scriptura, quod beatus Elias propheta assumtus est, et interrogatus Helisaeus a filiis prophetarum: «Ubi est pater noster Elias?» Dixit eis, quia assumtus est. Et dixerunt filii prophetarum ad eum: «Forsitan spiritus illum rapuit, et posuit illum in montibus Israel. Sed eligamus viros nobiscum, et circumeuntes montes Israel forsitan inveniemus eum». Et deprecati sunt Helisaeum, et ambulavit cum illis tribus diebus, et non invenerunt eum. Et nunc audite me, filii Israel: et mittamus viros in montes Israel ne forte rapuerit spiritus Jesum; et forsitan inveniemus eum, et agemus poenitentiam”. Et placuit omni populo consilium Nicodemi; et miserunt viros, et quaerentes non invenerunt Jesum, et reversi dixerunt: „Circumeuntibus nobis non invenimus Jesum, sed invenimus Joseph in civitate sua Arimathia”. Haec audientes principes et omnes populi gavisi sunt, et glorificarunt Deum Israel, quia inventus est Joseph, quem incluserunt in cubiculo et non invenerunt. Et facientes congregationem magnam dixerunt principes sacerdotum: „Quo ordine possumus adducere Joseph ad nos, et loqui cum eo?”. Et tollentes tomum chartae scripserunt ad Joseph dicentes: „Pax tecum et omnibus, qui tecum sunt. Scimus, quia peccavimus in Deum et in te. Dignare ergo venire ad patres tuos et filios tuos, qui admirati sumus de assumptione tua. Scimus, quia malignum consilium cogitavimus adversum te, et Dominus suscepit te; et ipse Dominus liberavit te de maligno consilio nostro. Pax tibi, domine Joseph, honorabilis ab omni plebe”. Et elegerunt septem viros amicos Joseph, et dixerunt ad eos: „Dum perveneritis ad

Joseph, salutate eum in pace dantes epistolam”. Et pervenientes viri ad Joseph, salutantes eum, pacifice dederunt ei libellum epistolae. Et quum legisset Joseph, dixit: „Benedictus Dominus Deus, qui liberasti Israel, ut non effunderet sanguinem meum! Benedictus Deus, qui protexisti me sub alis tuis!”. Et osculatus est eos Joseph, et suscepit in domum suam. Alia autem die ascendens Joseph asinum suum ambulavit cum illis, et perrexerunt in Jerusalem. Et quumu audissent haec omnes Judaei, occurrerunt ei obviam clamantes et dicentes: „Pax in introitu tuo, pater Joseph!”. Quibus respondens ait: „Pax Domini omni populo!”. Et osculati sunt eum omnes. Et suscepit eum Nicodemus in domum suam, faciens magnam susceptionem. Alia autem die parasceve Annas et Caiphas et Nicodemus dixerunt ad Joseph: „Da confessionem (Deo) Israel, et manifesta nobis omnia, quae interrogatus fueris. Quia contristati sumus eo, quod sepelisti corpus Domini Jesu: includentes te in cubiculo non invenimus te, et admirati sumus nimis, et pavor nos comprehendit, usque dum te suscepimus praesentem. Coram Deo ergo manifesta nobis, quod factum est”. Respondens Joseph dixit: „Quando me reclusistis in die parasceve ad vesperum, dum starem in oratione, die sabbato media nocte suspensa est domus a quatuor angulis. Et vidi Jesum sicut fulgorera lucis, et prae timore cecidi in terram. Jesus autem tenens manum meam elevavit me de terra, rosque perfudit me. Et extergens faciem meam osculatus est me, et dixit mihi: «Noli timere, Joseph, respice in me et vide, quia Ego sum». Et respexi et dixi: «Rabboni Elias!» Et dixit ad me: «Non sum Elias Ego, sed sum Jesus Nazarenus cujus corpus sepelisti». Ego autem dixi ad eum: «Ostende mihi monumentum, ubi posui Te». Jesus vero tenens manum meam deduxit me in locum, ubi sepelivi eum. Et ostendit mihi sindonem et fasciale, in quo caput ejus involvi. Tunc cognovi, quia Jesus est, et adoravi eum, et dixi: «Benedictus, qui venit in nomine Domini!» Jesus vero tenens manum meam duxit me in Arimathiam in domum meam, et dixit mihi: «Pax tibi! Et usque in quadragesimum diem non exeas de domo tua. Ego enim ambulabo ad discipulos meos»”.

CAPUT XVI

Quum haec omnia audissent principes sacerdotum et caeteri sacerdotes et Levitae, stupefacti sunt et veluti mortui ceciderunt super facies suas in terram, et reversi ad se dixerunt: „Quid est hoc signum, quod factum est in Jerusalem? Scimus enim patrem et matrem Jesu”. Quidam Levita dixit: „Ego cognovi, quod pater et mater ejus erant timentes Deum, et cum orationibus semper in templo hostias et holocausta offerentes Deo Israel. Et quando suscepit eum magnus sacerdos Simeon, tenens eum manibus dixit ad eum: «Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace; quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti in conspectu omnium populorum; lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis tuae Israel». Similiter et ipse Simeon benedixit Mariam, matrem Jesu, et dixit ei: «Annuncio tibi de puero isto: hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum et in signum contradictionis. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, dum revelentur multorum cordium cogitationes»”. Tunc dixerunt Judaei: „Mittamus ad illos tres viros, qui dixerunt se vidisse eum cum discipulis ejus in monte Oliveti”. Hoc facto venientes ac interrogati, respondentes uno ore dixerunt: „Vivit Dominus Deus Israel, quia manifeste vidimus Jesum cum discipulis ejus (in monte Oliveti, et) ascendentem in caelum”. Tunc Annas et Caiphas segregarunt eos ab invicem et interrogaverunt eos sigillatim. Qui unanimiter veritatem confitentes dixerunt se vidisse Jesum). Tunc Annas et Caiphas dixerunt: „Lex nostra continet: in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Sed quid dicemus? Quia beatus Enoch complacuit Deo, et translatus est verbo Dei, et beati Moysi sepultura non invenitur, et Heliae prophetae mors non invenitur. Jesus autem traditus est Pilato, flagellatus, sputatus, spinis coronatus, lancea percussus et crucifixus, in ligno mortuus et sepultus est: et corpus ejus pater honorabilis Joseph sepelivit in sepulcro novo, et testificatus est eum vidisse vivum. Et tres viri illi testificati sunt vidisse eum cum discipulis ejus in monte Oliveti ascendentem in coelum”.

CAPUT XVII

Et surgens Joseph dixit ad Annam et Caipham: „Vere et bene admiramini, quoniam audistis, quod visus est Jesus de morte vivus ascendisse in coelum. Vere plus admirandum est, quia non solum resurrexit a mortuis, sed multos alios mortuos de monumentis resuscitavit vivos, et a multis visi sunt in Jerusalem. Et audite me nunc, quia omnes scimus beatum Simeonem, sacerdotem magnum, qui suscepit manibus suis Jesum infantem in templo. Et ipse Simeon habuit duos filios, germanos fratres, et nos omnes in dormitione eorum et in sepultura fuimus. Ambulate ergo et videte monumenta eorum: aperta enim sunt, quia surrexerunt, et ecce sunt in civitate Arimathia, simul viventes in orationibus. Quidam autem audivit eos clamantes ad Deum cum nemine autem loquentes, sed sunt ut mortui silentes. Sed venite, ambulemus ad istos, cum omni honore et moderatione perducamus eos ad nos. Et si adjuraverimus eos, forsitan loquentur nobis de resurrectionis eorum mysterio”. Haec audientes omnea gavisi sunt; et euntes Annas et Caiphas, Nicodemus et Joseph et Gamaliel non invenerunt eos in sepulcro eorum, sed ambulantes in civitatem Arimathia ibi eos invenerunt flexis genibus. Et osculantes eos cum omni veneratione et timore Dei perduxerunt eos Jerusalem in synagogam. Et clausis januis tollentes legem Domini posuerunt in manibus eorum, conjurantes eos per Deum Adonai et Deum Israel, qui per legem et prophetas loquutus est patribus nostris, dicentes: „Si ipsum esse creditis, qui vos a mortuis resuscitavit, dicite nobis, quomodo resurrexistis a mortuis”. Hanc adjurationem audientes Carinus et Leucius contremuerunt corpore, et conturbati corde gemuerunt. Et simul respicientes in coelum fecerunt signaculum crucis digitis suis in linguas suas. Et statim simul loquuti sunt dicentes: „Date nobis singulis tomos chartae, et scribamus, quod vidimius et audivimus”. Et dederunt eis. Et sedentes singuli scripserunt dicentes:

CAPUT XVIII

„Jesu Christe, Domine Deus, mortuorum resurrectio et vita, permitte nobis loqui mysteria per mortem crucis tuae, quia per te conjurati sumum. Tu enim jussisti nemini referre tuae divinae majestatis secreta, quae in inferis fecisti. Nos quum essemus cum omnibus patribus nostris positi in profundo in caligine tenebrarum, subito factus est aureus solis color purpureaque regalis lux illustrans super nos. Statim omnis generis humani pater Adam cum omnibus patriarchis et prophetis exsultaverunt dicentes: «Lux ista auctor luminis sempiterni est, quae nobis promisit transmittere lumen coaeternum». Et exclamavit Jesaias et dixit: «Haec est lux Patris, Filius Dei, sicut praedixi, quum essem in terris vivus: Terra Zabulon el terra Nephthalim trans Jordanem, Galilaea gentium; populus, qui sedet in tenebris, videbit lucem magnam, et qui sunt in regione umbrae mortis, lux fulgebit super eos. Et nunc advenit et illuxit nobis in morte sedentibus». Et quum exsultaremus omnes in lumine, quod superluxit nobis, supervenit nobis genitor noster Simeon et exsultans dixit omnibus: «Glorificate Dominum Jesum Christum, Filium Dei, quia ego eum suscepi infantem natum in manibus meis in templo, et compulsus Spiritu Sancto dixi ad eum confessus: *Quia nunc viderunt oculi mei salutare tuum, quod praeparasti in conspectu omnium populorum, lumen ad revelationem gentium et gloriam populi tui Israel* ». Haec audiens omnis multitudo sanctorum plus exsultavit. Et post haec supervenit quasi eremicola, et interrogatur ab omnibus: «Quis es tu?» Quibus respondens dixit: «Ego sum Joannes, vox et propheta altissimi, praevius ante faciem adventus ejus praeparare vias ejus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum. Et videns eum venientem ad me, compulsus Spirita Sancto confessus dixi: *Ecce Agnus Dei! Ecce qui tollit peccata mundi!* Et baptizavi eum in flumine Jordanis, et vidi Spiritum Sanctum descendentem super eum in specie columbae, et audivi vocem de coelis dicentem: *Hic est Filius Meus dilectus, in quo bene complacui: Ipsum audite!* Et nunc praeivi ante faciem ejus, et descendi annuntiare vobis, quia in proximo est visitare nos ipse Filius Dei oriens ex alto, veniens sedentibus nobis in tenebris et umbra mortis».

CAPUT XIX

Et quum haec audisset protoplastus Adam pater, quia in Jordane baptizatus est Jesus, exclamavit ad filium suum Seth: «Enarra filiis tuis, patriarchis et prophetis, omnia, quae a Michaele archangelo audisti, quando te misi (ad portas paradisi,) ut deprecaretis Deum, quatenus transmitteret tibi angelum suum, ut daret tibi oleum de arbore misericordiae, ut perungeres corpus meum, quum essem infirmus». Tunc Seth appropinquans sanctis patriarchis et prophetis dixit: «Ego Seth quum essem orans Dominum ad portas paradisi, ecce angelus Domini Michael apparuit mihi dicens: *Ego missus sum ad te a Domino, ego sum constitutus super corpus humanum. Tibi dico [enim,] Seth, noli laborare lacrimis orando et deprecando propter oleum ligni misericordiae ut perungas patrem tuum Adam pro dolore corporis sui: quia nullo modo poteris ex eo accipere, nisi in novissimis diebus et temporibus, nisi quando completi fuerint quinque millia et quingenti anni*. *Tunc veniet super terram amantissimus Dei Filius Christus, qui facit resurgere corpus Adae, et conresuscitare corpora mortuorum. Et ipse veniens in Jordane baptizabitur. Quum autem egressus fuerit de aqua Jordanis, tunc de oleo misericordiae suae unget [ex eo] omnes credentes in se; et erit oleum illud misericordiae in generationem (eorum,) qui nascendi sunt ex aqua et Spiritu Sancto in vitam aeternam. [Amen.]* Tunc descendens in terras amantissimus Dei Filius Christus Jesus introducet patrem nostrum Adam in paradisum ad arborem misericordia». Haec autem omnia audientes a Seth patriarchae omnes et prophetae exsultaverunt magna exsultatione.

CAPUT XX

Et quum exsultarent sancti omnes, ecce Satan, princeps et dux mortis, dixit ad inferum: «Praepara temet ipsum suscipere Jesum, qui se gloriatur Christum Filium Dei esse, et est homo timens mortem et dicens: *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Et permulta adversatus est mihi male faciens, et multos, quos ego caecos, claudos, surdos, leprosos et vexatos feci, ipse

verbo sanavit; et quos ad te mortuos perduxi, hoc ipse a te abstraxit». Respondens inferus dixit ad Satan principem: «Quis tam est iste potens, quum sit homo non timens mortem? Omnes enim potentes terrae mea potestate subjecti tenentur, quos tu subjectos perduxisti tua potentia. Si ergo potens es tu, qualis est homo ille Jesus, qui timens mortem potentiae tuae adversatur? Si tantum potens est in humanitate, vere dico tibi, omnipotens est et in divinitate et potentiae ejus potest nemo resistere. Et quum dicit se timere mortem, capere te vult, et vae tibi erit in sempiterna secula». Respondens Satan, princeps tartari, dixit: «Quid dubitasti et timuisti suscipere illum Jesus, adversarium tuum et meum? Ego enim tentavi illum, et populum meum antiquum Judaicum excitavi zelo et ira adversus eum. Lanceam exacui ad percussionem ejus, fel et acetum miscui dare ei poculum, et lignum praeparavi ad crucifigendum eum et aculeos ad configendum, et in proximo est ejus mors, ut perducam eum ad te, subjectum tibi et mihi». Respondens inferus ait: «Tu mihi dixisti, quia ipse est, qui mortuos a me traxit. Multi enim sunt, qui a me hic detenti sunt, qui dum vixerunt in terris, a me mortuos tulerunt, non suis potentiis, sed divinis precibus, et omnipotens Deus eorum abstraxit eos a me. Quis est iste Jesus, qui per verbum suum mortuos a me traxit? Forsitan ipse est, qui Lazarum quatriduanum foetentem et dissolutum, quem ego tenebam mortuum, reddidit vivum per verbum imperii ejus». Respondens Satan, princeps mortis, dixit: «Ipse est ille Jesus». Haec autem audiens inferus dixit ad eum: «Conjuro te per virtutes tuas et meas, ne perducas eum ad me. Ego enim tunc, quando audivi imperium verbi ejus, contremui perterritus pavore, et omnia officia mea impia simul raecum conturbata sunt. Nec ipsum Lazarum tenere potuimus, sed excutiens se ut aquila per omnem agilitatem et celeritatem salivit exiens a nobis; et ipsa terra, quae tenebat Lazari corpus mortale, statim reddidit vivum. Ita nunc ego scio, quia ille homo, qui haec potuit facere, Deus fortis est in imperio, potens in humanitate, et salvator est generis humani. Et si perduxeris illum ad me, omnes qui sunt his crudelitate carceris clausi et in insolutis vinculis peccatorum constricti, solvet et ad vitam divinitate sua perducet in aeternum».

CAPUT XXI

Et quum hec ad invicem loquerentur Satan princeps et iuferus, facta est vox ut tonitruum et spiritualis clamor: «Tollite portas, principes, vestrat; et elevamini portae eternales, et introibit rex gloriae». Haec autem audiens inferus dixit ad Satan principem: «Recede a me, et exi de meis sedibus foras; si potens es praeliator, pugna adversum regem gloris. Sed quid tibi cum illo?» Et ejecit inferus Satan foris de sedibus suis. Et dixit inferus ad sua impia officia: «Claudite portas crudeles aereas, et vectes ferreos supponite, et fortiter resistite, ne captivemur tenentes captivitatem». Haec autem audiens omnis multitudo sanctorum cum voce increpationis dixit ad inferum: «Aperi portas tuas, ut intret rex gloriae». Et exclamavit (divinus ille propheta David) dicens: «Nonne quum essem vivus in terris, praedixi vobis: Confiteantur Domino misericordia ejus, et mirabilia ejus filiis hominum, quia contrivit portas aereas et vectes ferreos confregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum». Et post haec similiter dixit Esaias ad omnes sanctos: «Nonne quum essem in terris vivus, praedixi vobis, Exsurgent mortui, et resurgent qui in monumentis sunt, et exultabunt qui in terris sunt, quoniam ros, qui est a Domino, sanitas est illis». Et sicut iterum dixi: «Ubi est, mors, aculeus tuus? Ubi eit, infere, victoria tua?». Haec autem audientes omnes sancti ab Esaia dixerunt ad inferum: Aperi portas tuas, nunc victus infirmus et impotens eris». Et facta est vox magna ut tonitruum dicens: «Tollite portas, principes, vestras, et elevamini portae infernales, ei introibit rex gloriae». Videns inferus, quia duabus vicibus haec clamaverunt, quasi ignorans dicit: «Quis est rex gloriae?». Respondens David ad inferum ait: «I sta verba clamoris cognosco, quoniam ego eadem per spiritum ejus vaticinatus sum. Et nunc quae supra dixi, dico tibi: Dominus fortis et potens, Dominus potens in bello ipse est rex gloriae. Et ipse Dominus de coelo in terris prospexit, ut audiret gemitum vinculorum et ut solveret filios interemptorum. Et nunc, spurcissime et foetidissime infere, aperi portas tuas, ut intret rex gloriae». Haec dicente David ad inferum supervenit in forma hominis Dominus majestatis, et aeternas tenebras illustravit et

insoluta vincula disrupit; et invictae virtutis auxilium visitavit nos sedentes in profundis tenebris delictorum et in umbra mortis peccatorum.

CAPUT XXII

Haec videns inferus et mors et impia officia eorum cum crudelibus ministris expaverunt in propriis regnis agnitam tanti luminis claritatem, dum Christum repente in suis sedibus viderunt, et exclamaverunt dicentes: «Victi sumus a te! Quis es tu, qui a Domino dirigis ad confusionem nostram? Quis es tu, qui sine exitio corruptionis, incorrupto argumento majestatis, furore condemnas potestatem nostram? Quis es tu tam magnus et parvus, humilis et excelsus, miles et imperator, in forma servi admirabilis praeliator, et rex gloriae mortuus et vivus, quem crux portavit occisum? Qui mortuus jacuisti in sepulcro, vivus ad nos descendisti. Et in tua morte omnis contremuit creatura, et universa sidera commota sunt; et nunc factus es inter mortuos liber et legiones nostras perturbas. Quis es tu, qui illos, qui originali peccato adstricti tenentur, absolvis captivos et in libertatem pristinam revocas? Quis es tu, qui peccatorum tenebris excaecatos divina et splendida luciferaque luce perfundis?». Similiter et omnes legiones daemonum simili perterritae pavore, ex pavida subvertatione una voce clamaverunt dicentes: «Unde es tu, Jesu, tam fortis homo et splendidus in majestate, tam praeclarus sine macula et mundus a crimine? Ille enim mundus terrenus, qui nobis subjectus fuit semper usque nunc, qui nostris usibus tributa persolvebat, nunquam nobis talem mortuum hominem transmisit, nunquam talia munera inferis destinavit. Quis ergo es tu, qui sic intrepidus nostros fines ingressus es, et non solum nostra supplicia non vereris, sed insuper de nostris vinculis omnes auferre conaris? Forsitan tu es ille Jesus, de quo princeps noster Satan dicebat, quod per mortem tuam crucis totius mundi potestatem accepturus esses?». Tunc rex gloriae majestate sua conculcans mortem, et comprehendens Satan principem tradidit inferi potestati, et adtraxit Adam ad suam claritatem.

CAPUT XXIII

Tunc inferus suscipiens Satan principem cum nimia increpatione dixit ad eum: «O, princeps perditionis et dux exterminationis, Beelzebub, derisio angelorum Dei, sputio justorum, quid haec facere voluisti? Regem gloriae crucifigere voluisti, in cujus exitu mortis tanta spolia nobis promisisti? Ignorasti ut insipiens quod egisti. Ecce enim jam iste Jesus suae divinitatis fulgore fugat omnes tenebras mortis, et firma ima carcerum confregit, et ejecit captivos, solvit vinctos. En omnes, qui sub nostris solebant suspirare tormentis, insultant nobis, et deprecationibus eorum expugnantur imperia nostra et regna nostra vincuntur, et nullum jam nos reveretur genus hominum. Insuper et fortiter nobis comminantur, qui nunquam nobis superbi fuerunt mortui, nec aliquando potuerunt leti esse captivi: O, princeps Satan, omnium malorum, impiorum et refugarum pater, quid haec facere voluisti? [Quia] qui a principio usque nunc fuerunt desperati salutem et vitam, modo nullus eorum hic jam solito mugitus auditur, nec ullus eorum personat gemitus, nec in alicujus eorum facie lacrymarum vestigium invenitur. O, princeps Satan, possessor clavium inferorum, illas tuas divitias, quas acquisieras per lignum praevaricationis et paradisi amissionem, [et] nunc per lignum crucis perdidisti, et periit omnis laetitia tua. Dum istum Christum Jesum, regem gloriae, suspendisti, adversum te et adversum me egisti. Amodo cognosce, quanta tormenta aeterna et supplicia infinita passurus eris in mea custodia sempiterna. O, princeps Satan, auctor mortis et origo superbiae, debueras primum istius Jesu causam malam requirere; et in quo nullam culpam cognovisti, quare sine ratione injuste eum crucifigere ausus fuisti, et ad nostram regionem innocentem et justum perduxisti, et totius mundi noxios, impios et injustos perdidisti?». Et quum haec loqueretur inferus ad Satan principem, tunc rex gloriae dixit ad inferum: «Erit Satan princeps sub potestate tua in perpetua secula in loco Adae et filiorum ejus, justorum meorum».

CAPUT XXIV

Et extendens Dominus manum suam dixit: «Venite ad me, sancti mei omnes, qui habetis imaginem et similitudinem meam. Qui per lignum et

diabolum et mortem damnati fuistis, modo videte per lignum damnatum diabolum et mortem». Statim omnes sancti sub manu Domini adunati sunt. Tenens autem Dominus manum dexteram Adae dixit ad eum: «Pax tibi cum omnibus filiis tuis, justis meis». Adam vero genibus Domini advolutus lacrimabili cum obsecratione deprecatus magna voce dixit: «Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Domine Deus, clamavi ad te, et sanasti me, Domine. Eduxisti ab inferis animam meam, salvasti me a descendentibus in lacum. Psallite Domino omnes sancti ejus, et confitemini memoriae sanctitatis ejus. Quoniam ira in indignatione ejus, et vita in voluntate ejus». Similiter et omnes sancti Dei genibus advoluti ad pedes Domini una voce dixerunt: «Advenisti, redemptor mundi; sicut per legem et prophetas tuos praedixisti, factis adimplesti. Redemisti vivos per crucem tuam, et per mortem crucis ad nos descendisti, ut eriperes nos ab inferis et morte per majestatem tuam. Domine, sicut posuisti titulum gloriae tuae in coelo, et erexisti titulum redemtionis crucem tuam in terris, ita pone, Domine, signum in inferno victoriae crucis tuae, ne mors dominetur amplius». Et extendens Dominus manum suam fecit signum crucis super Adam et super omnes sanctos suos, et tenens dexteram Adae ascendit ab inferis; et omnes sancti sequuti sunt eum. Tunc sanctus David fortiter clamavit: «Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit. Salvavit sibi dextra ejus, et brachium sanctum ejus. Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspectum gentium revelavit justitiam suam». Et omnis multitudo sanctorum responderunt dicentes: «Haec est gloria omnibus sanctis ejus. Amen. Alleluja». Et posthaec exclamavit Habacuc propheta dicens: «Existi in salutem populi tui, ad liberandum electos tuos». Et responderunt omnes sancti, dicentes: «Benedictus, qui venit in nomine Domini: Deus Dominus et illuxit nobis. Amen Alleluja». Similiter posthaec et propheta Michaeas exclamavit, dicens: «Quis Deus sicut tu, Domine, auferens iniquitates et transgrediens peccata? Et nunc contines in testimonium iram tuam, quoniam voluntarius misericordiae es. Et ipse averteris et misereris nostri, et absolvis omnes iniquitates nostras; et omnia peccata nostra demersisti in multitudine mortis,

sicut jurasti patribus nostris in diebus pristinis». Et omnes sancti responderunt dicentes: «Hic est Deus noster in aeternum et in seculum seculi et ipse reget nos in secula. Amen. Alleluja». Sic et omnes prophetae de suis praedictis laudibus sacra referentes et omnes sancti: «Amen. Alleluja». Clamantes sequebantur Dominum.

CAPUT XXV

Dominus autem tenens manum Adae tradidit Michaeli archangelo, et omnes sancti sequebantur Michaelem archangelum, et introduxit omnes in paradisi gratiam gloriosam. Et occurrerunt eis obviam duo viri vetusti dierum. Interrogati autem a sanctis: «Qui estis vos, qui nobiscum in inferis mortui nondum fuistis, et in paradiso corpore collocati estis?». Respondens unus ex eis dixit: «Ego sum Enoch, qui verbo Domini translatus sum hic. Iste autem, qui mecum est, Elias Thesbites est, qui curru igneo assumtus est. Hic et usque nunc non gustavimus mortem, sed in adventum Antichristi reservati sumus, divinis signis et prodigiis praeliaturi cum eo, et ab eo occisi in Jerusalem, et post triduum et dimidium diei iterum vivi in nubibus sumus assumendi».

CAPUT XXVI

Et quum haec loquerentur sanctis Enoch et Elias, ecce supervenit alius vir miserrimus, portans humeris suis signum crucis. Videntes eum omnes sancti dixerunt ad eum: «Quis es tu quia visio tua latronis est? Et quid est, quod portas signum in humeris?». Quibus respondens ait: «Vere dixistis, quia latro fui omnia mala faciens super terram. Et Judaei crucifixerunt me cum Jesu, et vidi creaturarum mirabilia, quae facta sunt per crucem Jesu crucifixi, et credidi eum esse creatorem omnium creaturarum et regem omnipotentem, et deprecatus sum eum dicens: *Memor esto mei, Domine, quando veneris in regnum tuum*! Statim suscipiens deprecationem meam dixit mihi: Amen, dico tibi, hodie mecum eris in paradiso!. Et dedit mihi hoc signum crucis dicens: *Hoc portans ambula in paradiso, et si non*

dimiserit te ingredi angelus custos paradisi, ostende illi signum crucis, et dices ad eum, quia Jesus Christus, Filius Dei, qui nunc crucifixus est, transmisit me. Quum hoc fecissem, dixi ad angelum custodem paradisi haec omnia. Qui quum haec a me audivit, statim aperiens introduxit me et collocavit me ad dextram paradisi dicens: *Ecce modicum sustine, et ingredietur omnis generis humani pastor Adam cum omnibus filiis suis sanctis et jusris Christi, Domini crucifixi*». Haec omnia verba latronis audientes omnes patriarchae una voce dixerunt: «Benedictus Dominus omnipotens, Pater aetemorum bonorum et Pater misericordiarum, qui talem gratiam peccatoribus tuis dedisti, et in gratiam paradisi reduxisti et in tua pinguia pascua, quia haec est spiritualis vita certissima. Amen».

CAPUT XXVII

Haec sunt divina et sacra mysteria, quae vidimus et audivimus, ego Karinus et Leucius. Amplius non sumus permissi enarrare caetera mysteria Dei, sicut contestans Michael archangelus dixit nobis: «Euntes cura fratribus vestris in Hierusalem [et] eritis in orationibus clamantes et glorificantes resurectionem Domini Jesu Christi, quos a mortuis resuscitavit secum. Et cum nemine hominum eritis loquentes et sedebitis ut muti, usque dum veniet hora, ut permittat vobis ipse Dominus referre Suae divinitatis mysteria». Nobis autem jussit Michael archangelus ambulare trans Jordanem in locum opimum et pinguem, ubi sunt multi, qui nobiscum resurrexerunt in testimonium resurrectionis Christi Domini: quia tantum tres dies per missi sumus, qui surreximus a mortuis, celebrare in Hierusalem Pascha Dominicum viventibus parentibus nostris in testimonium resurrectionis Christi Domini: et baptizati sumus in sancto Jordanis flumine accipientes singuli stolas albas. Et post tres dies celebrantes Pascha Domini rapti sunt a nubibus omnes, qui nobiscum resurrexerunt: perducti sunt trans Jordanem et jam a nemine visi sunt. Haec sunt quanta nobis jussit Dominus referre vobis. Et date illi laudem et confessionem, et poenitentiam agite, ut misereatur vestri. Pax vobis ab ipso Domino Jesu Christo. Amen”.

Et postquam compleverunt omnia scribentes in singulos tomos chartae, surrexerunt. Karinus autem quod scripsit, dedit in manus Annae et Caiphae et Gamalielis. Similiter et Leucius quod scripsit in tomum chartae, dedit in manus Nicodemi et Joseph. Et subito transfigurati sunt candidati nimis, et non sunt visi amplius. Scriptae autem eorum inventae sunt aequales, nihil majus aut minus vel in litera una. I sta omnia admiranda Karini et Leucii dicta audiens omnis synagoga Judaeorum ad invicem dixerunt: „Vere ista omnia a Domino sunt facta, et benedictus Dominus in secula seculorum. Amen". Et exierunt omnes cum magna sollicitudine, cum timore et tremore, et percusserunt pectora sua, et abierunt unusquisque in propria sua. Haec omnia, quae dicta sunt a Judaeis in synagoga eorum, statim Joseph et Nicodemus annuntiaverunt praesidi, et ipse Pilatus scripsit omnia quae gesta et dicta sunt de Jesu a Judaeis, et posuit omnia verba in codicibus praetorii sui publicis.

CAPUT XXVIII

Posthaec ingressus Pilatus templum Judaeorum congregavit omnes principes sacerdotum et scribas et legis doctores, et ingressus est cum eis in sacrarium templi, et jussit, ut omnes januae clauderentur, et dixit eis: „Auditum habemus, quod quandam magnam bibliothecam habetis in templo isto: propter hoc rogo vos, ut ante nos praesentetur". Et quum deportassent illam bibliothecam magnam a quatuor ministris, auro et gemmis pretiosis ornatam, dixit Pilatus ad omnes: „Adjuro vos per Deum Patrem vestrum, qui fecit ac jussit templum istud aedificari, ne enim mihi taceatis. Vos nostis omnia, quae scripta sunt in ista bibliotheca; sed nunc dicitote, si vos in Scripturis invenistis istum Jesum, quem crucifixistis, esse Filium Dei venturum pro salute generis humani, et in quantis annis temporum debuisset venire, manifestate mihi". Ita conjurati Annas et Caiphas jusserunt exire de sacrario caeteros omnes, qui cum ipsis erant, et ipsi clauserunt omnes januas templi et sacrarii, et dixerunt ad Pilatum: „Conjurati sumus a te, judex, per aedificationem templi istius, veritatem et rationem manifestam tibi facere. Postquam crucifiximus Jesum ignorantes Dei Filium esse,

putantes per aliquod carmen facere eum virtutes, fecimus synagogam magnam ad templum istud. Et conferentes ad invicem signa virtutum, quae fecerat Jesus, multos ex genere nostro testes invenimus, qui dixerunt post passionem mortis vivum se vidisse, et duos testes, quorum corpora Jesus a mortuis resuscitavit, vidimus. Qui multa mirabilia, quae fecit Jesus in mortuis, annuntiaverunt nobis, quae in manibus nostris scripta habemus. Nostraque consuetudo est, quod omni anno ante nostram synagogam aperientes istam sanctam bibliothecam testimonium Dei exquirimus. Et invenimus in libro primo de Septuaginta, ubi loquutus est Michael archangelus ad tertium filium Adae, primi hominis, de quinque millibus et quingentis annis, in quibus venturus esset de coelis dilectissimus Dei Filius Christus: et adhuc consideravimus, quia forsitan iste est Deus Israel, qui dixit ad Moysem: «Fac tibi arcam testamenti in longitudinem cubitorum duorum et semis, in altitudinem cubiti unius et semis, in latitudinem cubiti unius et semis». In his quinque cubitis et semis intelleximus et cognovimus in fabrica arcae Veteris Testamenti, quia in quinque millibus annorum et semis venturus esset Jesus Christus in arca corporis, et sic Scripturae nostrae testantur, ipsum Filium Dei esse et Dominum et Regem Israel. Quia post passionem ejus nos principes sacerdotum admirantes signa, quae propter eum fiebant, aperuimus bibliothecam istam, exquirentes omnes generationes usque ad generationem Joseph et Mariae, matris Jesu, computantes ex semine David esse, invenimus ea, quae fecit Dominus et quando fecit coelum et terram et primum hominem Adam usque ad diluvium, anni duo millia ducenti et duodecim. Et a diluvio usque ad Abraham anni nongenti duodecim. Et ab Abraham usque ad Moyse anni quadringenti triginta. Et de Moyse usque ad David regem anni quingenti decem. Et a David usque ad transmigrationem Babylonis anni quingenti. Et de transmigratione Babylonis usque ad incarnationem Christi anni quadringenti. Et fiunt simul quinque millia et semis; et sic apparet, quod Jesus, quem crucifiximus, Jesus Christus Dei filius est, verus et omnipotens Deus. Amen”.

Et post haec Pilatus scripsit epistolam ad urbem Romam Claudio dicens: PONTIUS PILATUS REGI CLAUDIO SUO SALUTEM!

EVANGHELIA LUI NICODIM

PREFAŢĂ

Eu, Anania iudeul, cel care eram învăţător al Legii iudeilor, căutând prin dumnezeieştile Scripturi, am văzut, prin credinţă, din Legea Scripturilor, dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos; m-am învrednicit de sfinţenia Botezului şi, căutând peste tot despre faptele care s-au petrecut în vremea aceea, [fapte scrise] pe care iudeii le-au dat spre păstrare lui Ponţiu Pilat [183], am descoperit manuscrisul scris cu litere evreieşti de Nicodim [184], pe care eu l-am tălmăcit în greacă, în timpul domniei lui Flaviu Teodosiu[185] şi a lui Valentinian August[186], în anul al optsprezecelea[187], ca să fie cunoscut de toţi cei care cinstesc numele Domnului nostru Iisus Hristos. Toţi cei care îl citiţi şi îl rescrieţi în alte codice, greceşti sau latineşti, vă rog ca să mă învredniciţi de a mijloci pentru mine păcătosul, pentru ca Dumnezeusă-mi fie milostiv şi să-mi ierte toate păcatele pe care le-am săvârşit.

Pacea să fie cu cel care va citi acestea şi sănătate celor care vor asculta!

EXPLICAREA PREFEŢEI

Ne aflăm în anul al nouăsprezecelea al domniei Cezarului Tiberiu [188], împăratul romanilor, şi în anul al nouăsprezecelea al lui Irod [189], fiul lui Irod[190], cârmuitorul Galileei, cu opt zile înainte de calendele lui aprilie, care înseamnă a douăzeci şi cincea zi a lunii martie, în timpul consulatului lui Rufin şi al lui Rubellion, în anul al patrulea al celei de-a două sute doua Olimpiade, în vremea când Iosif şi Caiafa [191] se aflau în fruntea preoţimii iudeilor.

După răstignirea şi pătimirea Domnului, Nicodim a mărturisit cele întâmplate arhiereilor şi celorlalţi iudei. Tot Nicodim a trimis şi scrisori în limba ebraică.

CAPITOLUL I

Anna [192] şi Caiafa şi Semes, Datan, Gamaliel, Iuda, Levi, Neftalim, Alexandru şi Syr şi restul iudeilor au venit la Pilat împotriva lui Iisus, acuzându-l pe El de multe fapte rele, zicând: „Noi ştim că Acesta este fiul tâmplarului Iosif şi că S-a născut din Maria, şi că se numeşte pe Sine Fiul lui Dumnezeuşi Împărat. Nu numai aceasta, ci a încălcat şi Sabatul şi a căutat să distrugă Legea noastră părintească”.

Zis-a Pilat: „Dar ce a făcut şi ce vrea să distrugă?”. Iudeii i-au zis: „Noi avem Lege ca în ziua de Sabat să nu facem nimic, iar Acesta i-a tămăduit prin lucrări necurate, în ziua Sabatului, pe şchiopi şi pe surzi, pe cocoşaţi şi pe paralitici, pe orbi şi pe leproşi şi pe cei posedaţi de duhuri necurate”.

Pilat le-a zis lor: „Ce fel de lucrări necurate?”. Ei au răspuns: „El este un vrăjitor şi prin Beelzebub, stăpânul demonilor, îi scoate pe demoni[193], şi toţi îi sunt supuşi”. Pilat le-a zis: „Această lucrare [scoaterea demonilor] nu stă în puterea duhului necurat a o săvârşi, ci în puterea lui Dumnezeu”. I-au zis iudeii lui Pilat: „Rugăm pe Măria Ta, ca să-i porunceşti [lui Iisus] să stea înaintea judecăţii tale şi să-l auzi pe El”.

Chemându-l Pilat pe mesager, i-a spus: „Să-l aduci pe Iisus cu grijă!”. Ieşind mesagerul şi recunoscându-l pe Iisus, i s-a închinat, iar mantia pe care o ţinea strânsă în mâna sa, a întins-o pe jos, zicând: „Doamne, păşeşte pe mantie, intră, căci te cheamă guvernatorul”.

Văzând iudeii ce a făcut mesagerul, au ridicat glasul la Pilat, zicându-i: „De ce nu i s-a poruncit lui să intre prin glasul unui crainic, ci prin cel al unui mesager? Căci l-am văzut pe mesager când i s-a închinat şi când a întins pe jos mantia pe care o avea în mână şi i-a zis lui: «Doamne, te cheamă guvernatorul»”.

Chemându-l Pilat pe mesager, i-a zis: „De ce ai făcut aceasta?”. I-a spus lui mesagerul: „Când m-ai trimis la Ierusalim, la Alexandru, l-am văzut pe Iisus şezând pe asin, şi pe copiii iudeilor strigând «Osana, Fiul lui David!»[194], ţinând ramuri [de finic] în mâinile lor. Alţii îşi întindeau veşmintele lor în cale, zicând: «Mântuieşte-ne, Tu care eşti între cei de sus, binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului!»”.

Iudeii au ridicat glasul, zicând către mesager: „Dar, dacă fiii iudeilor strigau în ebraică, cum de tu, care ştii greacă, ai înţeles că strigau în ebraică?”. Le-a spus lor mesagerul: „L-am întrebat pe unul dintre evrei şi i-am zis: «Ce strigă în ebraică?», şi el mi-a explicat”. Pilat i-a întrebat [pe iudei]: „Cum strigau în ebraică?”. Ei au răspuns: „Osana!”. Şi Pilat [a întrebat]: „Ce înseamnă aceasta?”. Ei i-au răspuns: „Doamne, mântuieşte-mă sau Doamne, scapă-mă!”. Le-a spus lor Pilat: „Dacă voi mărturisiţi cu propriile voastre glasuri ceea ce copiii au zis, atunci de ce [ziceţi că] mesagerul a păcătuit?”. Iar ei au tăcut. Zis-a guvernatorul către mesager: „Du-te şi adu-l pe El!”. Ieşind, mesagerul ca făcut ca mai înainte, şi i-a zis lui Iisus: „Doamne, mergi căci te cheamă guvernatorul”.

Şi a intrat Iisus, iar signoforii[195], care purtau stindardele, au plecat vârfurile stindardelor în faţa Lui şi s-au închinat lui Iisus. Văzând iudeii că signoforii au plecat vârfurile steagurilor şi i s-au închinat lui Iisus, cu şi mai mare ură au strigat împotriva signoforilor.

Pilat a zis către iudei: „Nu vă miră că s-au plecat capetele signoforilor şi i s-au închinat lui Iisus?”. Dar [iudeii] au strigat la signofori de ce s-au aplecat şi i s-au închinat lui Iisus. Iudeii i-au zis lui Pilat: „Noi am văzut cum signoforii s-au aplecat şi i s-au închinat lui Iisus”. Chemându-i guvernatorul pe signofori, le-a spus: „De ce aţi făcut aceasta?”. I-au zis ei lui Pilat: „Noi suntem păgâni şi slujim templelor, cum puteam să ne închinăm Aceluia? Şi pe când noi ţineam stindardele, acestea s-au aplecat şi i s-au închinat”.

Zis-a Pilat mai marilor sinagogii şi căpeteniilor poporului: „Alegeţi voi bărbaţi vânjoşi şi puternici, ca ei să ţină stindardele şi să vedem dacă se mai înclină”. Încuviinţând bătrânii iudeilor, au ales doisprezece bărbaţi vânjoşi şi puternici, i-au pus şase câte şase să ţină stindardele, şi ei au stat în faţa tribunalului guvernatorului. Pilat i-a spus mesagerului: „Scoate-l pe Iisus din pretoriu şi adu-l iarăşi după aceeaşi rânduială!”. Şi Iisus împreună cu mesagerul au ieşit afară din pretoriu.

Şi chemându-i Pilat pe cei care ţinuseră mai înainte stindardele, a jurat în faţa lor pe sănătatea Cezarului că: „Dacă nu se vor pleca stindardele la

intrarea Aceluia, vă voi tăia capetele”. Şi a poruncit ca Iisus să fie adus iarăşi. Şi a făcut mesagerul acela ca şi mai înainte, şi mult îl ruga pe Iisus ca să treacă şi să calce peste mantia sa. Şi a trecut şi a intrat [la Pilat]. Şi intrând Iisus, s-au plecat stindardele şi i s-au închinat Lui.

CAPITOLUL II

Văzând Pilat aceasta, se înfricoşă şi căută să plece din scaunul său [de la locul de judecată]. Şi pe când cugeta el cum să plece din scaunul său, soţia lui Pilat, pe nume Procula [196], a trimis la el zicându-i: „Nimic să nu faci Omului acestuia drept, căci multe am pătimit din cauza Lui în această noapte!”[197]. (Pilat, auzind aceasta, a zis către toţi iudeii: „Voi ştiţi că soţia mea este păgână, şi că a ridicat multe dintre sinagogile voastre. Ea m-a anunţat acum că Omul Iisus este drept, şi din cauza Lui multe a pătimit în această noapte”). Răspunzând, iudeii i-au zis lui Pilat: „Nu ţi-am spus noi că este vrăjitor? Iată ce vis a trimis soţiei tale”.

Pilat, chemându-l pe Iisus, i-a zis: „Nu auzi ce mărturisesc aceştia şi nu zici nimic?”. Iisus i-a răspuns: „Dacă nu ar fi avut puterea de a vorbi, nu ar fi vorbit. Dar, de vreme ce fiecare are putere asupra gurii sale, poate vorbi bune sau rele. Or să vadă ei!”. Au răspuns bătrânii iudeilor, zicând către Iisus: „Ce-o să vedem? Mai întâi că te-ai născut din preacurvie, apoi că te-ai născut în Betleem şi din pricina ta au fost ucişi pruncii? În al treilea rând, că tatăl tău şi mama ta Maria au fugit în Egipt, pentru că poporul nu avea încredere în ei?”.

Unii dintre iudeii de faţă au zis de bine: „Noi nu spunem că El s-a născut din preacurvie, căci ştim că Maria a fost logodită cu Iosif, şi nu s-a născut din preacurvie”.

Pilat le-a spus iudeilor care ziceau că El s-a născut din preacurvie: „Acest cuvânt nu este adevărat, căci logodna a avut loc, precum zic cei de-un neam cu voi”. Anna şi Caiafa i-au zis lui Pilat: „Toată mulţimea strigă cum că din preacurvie s-a născut şi că este vrăjitor. Aceştia [care îl susţin] sunt prozeliţii şi ucenicii Lui”. Chemându-i Pilat pe Anna şi Caiafa, le-a

spus lor: „Cum adică sunt prozeliţi?”. I-au spus ei: „Sunt fii de păgâni şi acum s-au făcut iudei”.

Au zis Lazăr şi Asterius, Antoniu şi Iacob, Caras şi Samuel, Isaac şi Finea, Crispus şi Agrippa, Amnes şi Iuda: „Noi nu ne-am născut prozeliţi, ci suntem fii de iudei, şi adevăr grăim: am fost de faţă la logodna Mariei!”. Grăindu-le Pilat celor doisprezece bărbaţi, le-a zis lor: „Juraţi pe sănătatea Cezarului că este adevărat că nu s-a născut din preacurvie?”. Ei i-au spus lui Pilat: „Legea noastră nu îngăduie ca noi să jurăm, căci păcat este. Să jure ei pe sănătatea Cezarului, ei care spun că noi minţim, şi poţi să ne ucizi”. Anna şi Caiafa i-au zis lui Pilat: „Aceşti doisprezece cred că [Iisus] nu S-a născut din preacurvie şi răutate, şi zic că este Fiul lui Dumnezeuşi Împărat, iar noi nu credem”.

A poruncit deci Pilat întregului popor să iasă, în afară de cei doisprezece bărbaţi care ziceau că nu s-a născut din preacurvie, iar lui Iisus i-a spus să se îndepărteze la o oarecare distanţă, şi a zis către ei: „De ce vor iudeii să-L ucidă pe Iisus?”. Ei au răspuns: „Îl pizmuiesc pentru că a vindecat în ziua de Sabat”. Zis-a Pilat: „Pentru faptele lui bune vor ei să-L ucidă?”. I-au răspuns aceia: „Da, stăpâne!”.

CAPITOLUL III

Pilat, plin de mânie, a ieşit din pretoriu şi le-a zis lor: „Martor am soarele că nu găsesc nicio vină în Omul Acesta!”[198]. Au răspuns iudeii şi i-au zis guvernatorului: „Dacă nu ar fi fost rău, nu L-am fi dat în mâinile tale”. Pilat le-a răspuns: „Luaţi-l voi şi judecaţi-l după Legea voastră!”. I-au zis iudeii lui Pilat: „Nouă nu ne este îngăduit să ucidem pe nimeni”[199]. Pilat le-a zis iudeilor: „Voi ziceţi: «Doamne nu voi ucide», dar eu [ce să fac]?”.

Iarăşi a intrat Pilat în pretoriu şi l-a chemat pe Iisus singur şi i-a zis: „Eşti Tu Împăratul iudeilor?”[200]. Şi răspunzând Iisus, zis-a către Pilat: „De la tine spui aceasta, sau alţii ţi-au spus-o despre Mine?”[201]. Răspunzând Pilat, a zis lui Iisus: „Oare sunt şi eu iudeu? Neamul Tău şi arhiereii Te-au dat în mâna mea. Ce ai făcut?”[202]. Răspunzând Iisus, a zis: „Împărăţia mea

nu este din veacul acesta. Dacă Împărăţia mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca Eu să nu fiu predat iudeilor. Însă Împărăţia Mea nu este de aici”. Zis-a Pilat: „Aşadar, eşti Tu Împărat?”. Răspuns-a Iisus: „Tu zici că Eu sunt Împărat! Eu pentru aceasta M-am născut şi pentru aceasta am venit [în lume], ca să dau mărturie pentru adevăr, şi tot ce este din adevăr ascultă cuvântul Meu”. Pilat i-a zis: „Ce este adevărul?”[203]. I-a spus Iisus: „Adevărul este din ceruri”. Pilat a răspuns: „Aşadar, pe pământ nu există adevăr?”. Zis-a Iisus lui Pilat: „Priveşte cum cel ce rosteşte adevărul pe pământ va fi judecat de cei ce au puterea pe pământ”.

CAPITOLUL IV

Aducându-l Pilat iarăşi pe Iisus în pretoriu, a ieşit la iudei şi le-a zis: „Eu nu găsesc nicio vină în Acesta!”[204]. Răspuns-au iudeii: „El a zis: «pot să dărâm Templul acesta şi în trei zile să-l ridic [la loc]»[205]”. Zis-a lor Pilat: „Care Templu?”. Răspuns-au iudeii: „Cel pe care Solomon l-a zidit în patru zeci şi şase de ani, iar Acesta zice «îl voi dărâma şi îl voi clădi în trei zile»”. Şi iarăşi, zis-a Pilat către ei: „Nevinovat sunt de sângele dreptului Acestuia. O să vedeţi voi!”[206]. Zis-au iudeii: „Sângele Lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri!”[207].

Chemând iarăşi Pilat pe bătrâni şi pe preoţi şi pe leviţi, le-a zis în taină: „Să nu faceţi aşa: niciuna dintre acuzaţiile voastre cum că [Iisus] a tămăduit [bolnavii] şi a încălcat Sabatul, nu este vrednică de pedeapsa cu moartea”. Zis-au preoţii şi leviţii şi bătrânii lui Pilat: „Oricine va aduce blasfemie împotriva Cezarului este vrednic de moarte. Acesta a adus blasfemie împotriva lui Dumnezeu”[208].

Pilat a porunci gărzii ca să-i scoată pe iudei din pretoriu, şi chemându-l pe Iisus, i-a zis: „Ce voi face cu Tine?”. Zis-a Iisus către Pilat: „Precum îţi este dat”. Zis-a Pilat: „Cum adică precum îmi este dat?”. Zis-a Iisus: „Moise şi proorocii au profeţit despre pătimirea aceasta şi despre Învierea Mea”. Auzind iudeii [care mai erau de faţă], au zis către Pilat: „Cât vrei să mai asculţi blasfemia Acestuia?”. Zis-a lor Pilat: „Dacă acest cuvânt este

blasfemie, atunci luaţi-L voi şi duceţi-L la sinagoga voastră şi judecaţi-L după Legea voastră!”. Zis-au iudeii lui Pilat: „Noi vrem ca să-l răstigneşti!”. Zis-a Pilat: „Nu este bine!”.

Guvernatorul a văzut în mulţime pe unii iudei adunându-se şi i-a văzut pe mai mulţi dintre ei plângând, şi a zis: „Nu toţi din popor vor ca el să moară”. Zis-au bătrânii către Pilat: „Noi, şi toată mulţimea, am venit ca el să moară”. Zis-a Pilat către iudei: „Ce a făcut ca să moară?”. Zis-au ei: „Căci S-a numit pe Sine Fiu al lui Dumnezeuşi Împărat”.

CAPITOLUL V

Însă un anume iudeu, pe nume Nicodim, a stat dinaintea guvernatorului şi a zis: „Rogu-te, milostive, îngăduie-mi să spun câteva cuvinte”. Zis-a Pilat către el: „Spune!”. Zis-a Nicodim: „Eu am grăit, în sinagogă, bătrânilor iudeilor şi scribilor, şi preoţilor şi leviţilor şi tuturor iudeilor [întrebându-i]: ce voiţi să faceţi cu Omul Acesta. Omul Acesta a făcut multe semne slăvite, pe care nimeni nu le-a mai făcut sau le face. Daţi-i drumul şi nu-i faceţi niciun rău. Dacă sunt de la Dumnezeu, semnele acestea vor rămâne, iar dacă sunt de la oameni, vor pieri. Căci şi Moise, trimis de Dumnezeu în Egipt, a făcut înaintea lui Faraon, cârmuitorul Egiptului, semnele pe care i le-a cerut Dumnezeu. Şi erau acolo vracii tămăduitori Iamnes şi Mamvres, care au făcut aceleaşi semne pe care le-a făcut Moise, dar nu pe toate, şi i-a ţinut Egiptul pe aceia ca pe dumnezei[209]. Şi, de vreme ce semnele pe care ei le-au făcut, nu erau de la Dumnezeu, au pierit aceia şi cei care au crezut în ei. Şi acum eliberaţi-L pe Omul Acesta, căci nu este vrednic de moarte”.

Şi au spus iudeii către Nicodim: „Tu te-ai făcut ucenic al Lui şi pentru aceasta grăieşti în apărarea Lui!”. Zis-a Nicodim către ei: „Oare nu l-a aşezat Cezar ul pe el [pe Pilat] în funcţia aceasta?”. Şi iudeii, fremătând şi scrâşnindu-şi dinţii împotriva lui Nicodim, au zis către el: „Să primeşti adevărul Lui şi să ai parte de El!”. Zis-a Nicodim: „Amin! Primesc, precum aţi zis!”.

CAPITOLUL VI

Un anume iudeu, ieşind în faţă, l-a rugat pe guvernator ca [să-i dea voie] să-i spună un cuvânt. Zis-a guvernatorul: „Spune ce ai de spus!”. El a zis: „Vreme de trei zeci şi opt de ani, eu am zăcut într-un pat, şi în fiecare zi eram sfâşiat de durere. Venind Iisus, a tămăduit pe mulţi demonizaţi şi mulţi dintre cei cuprinşi de boli au fost vindecaţi de El. Şi câţiva tineri m-au purtat pe mine pe pat, şi m-au dus la El. Şi, văzându-mă Iisus, I s-a făcut milă de mine şi mi-a zis: «Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă!»[210]. Şi, fără întârziere, m-am tămăduit, şi mi-am luat patul şi am umblat”. Zis-au iudeii lui Pilat: „Întreabă-l pe el ce zi a fost aceea în care s-a tămăduit”. Şi a spus el: „Sâmbăta”. Zis-au iudeii: „Oare noi nu am spus că în ziua de sâmbătă a tămăduit şi a scos pe demoni?”.

Şi un alt iudeu a ieşit în faţă şi a zis: „Eu m-am născut orb, auzeam glasul dar nu vedeam pe nimeni. Şi, trecând Iisus, am strigat cu glas mare: «Fie-ţi milă de mine, Fiu al lui David!»[211]. Şi I s-a făcut milă de mine, şi şi-a pus mâinile Sale peste ochii mei şi pe dată am văzut”. Şi un altul, ieşind în faţă, a zis: „Eram cocoşat şi Acesta m-a îndreptat prin cuvânt”. Un altul, ieşind în faţă, a zis: „Eram lepros şi m-a tămăduit prin cuvânt”.

CAPITOLUL VII

Şi o anume femeie, pe nume Veronica, a zis: „De doisprezece ani aveam o scurgere de sânge şi m-am atins de poala hainei Lui şi s-a oprit curgerea sângelui în ceasul acela”.[212] Zis-au iudeii: „Lege avem ca femeile să nu depună mărturie”.

CAPITOLUL VIII

Şi alţii din mulţimea de iudei, bărbaţi şi femei, au strigat, zicând: „Acest Om este prooroc şi demonii I se supun!”. Zis-a Pilat către cei care strigau: „Demonii I se supun? De ce nu I se supun şi învăţătorii voştri?”. Zis-au ei lui Pilat: „Nu ştim!”. Alţii au zis către Pilat: „Iată că şi Lazăr, care

era mort, a înviat a patra zi din mormânt”[213]. Auzind guvernatorul acestea, s-a înfricoşat şi a zis către mulţimea iudeilor: „Ce vă foloseşte vouă ca să vărsaţi sânge nevinovat?”.

CAPITOLUL IX

Şi i-a chemat Pilat pe Nicodim şi pe cei doisprezece bărbaţi, care ziceau că [Iisus] nu s-a născut din preacurvie, şi i-a întrebat: „Ce să fac, căci se face tulburare în popor?”. Zis-au ei: „Noi nu ştim. Vei vedea!”. Pilat, chemând iarăşi mulţimea, a zis către ea: „Ştiţi că este obiceiul vostru ca în ziua azimilor să vă eliberez vouă pe un vinovat. Îl am în închisoare pe unul care se numeşte Baraba, vinovat de omor. În Iisus nu găsesc nicio vină de moarte. Pe care vreţi să vi-l eliberez?”.[214]

Toţi au strigat, zicând: „Pe Baraba eliberează-l nouă!”. Zis-a lor Pilat: „Aşadar, ce voi face cu Iisus care se cheamă Hristos?”. Zis-au toţi: „Răstigneşte-L!”[215]. Şi iarăşi au zis iudeii: „Dacă Îl eliberezi pe Acesta, care se numeşte pe sine Fiu al lui Dumnezeuşi Împărat, nu eşti prieten al Cezarului. Oricine se face pe sine împărat este împotriva Cezarului. Îl vrei pe acesta ca Împărat iar nu pe Cezar ul?”[216].

Atunci Pilat, plin de mânie, a zis către ei: „Întotdeauna neamul vostru a fost răzvrătit, şi v-aţi împotrivit celor ce v-au ţinut partea”. Răspuns-au iudeii: „Cine ne-a ţinut partea?”. Zis-a lor Pilat: „Dumnezeul vostru, Care v-a scos din aspra robie a egiptenilor, şi prin mare şi pe pământ secetos v-a condus pe voi, şi în pustie v-a hrănit pe voi cu mană şi prepeliţe, şi v-a scos apă din piatră ca să beţi, şi v-a dat vouă Legea. Şi pentru toate acestea, voi l-aţi mâniat pe Dumnezeul vostru, iar El a vrut să vă omoare. Şi s-a rugat Moise pentru voi şi nu v-a omorât. Iar acum ziceţi că eu îl urăsc pe împărat?”.

Şi, sculându-se de la locul de judecată, a vrut să iasă afară. Iar toţi iudeii au strigat: „Noi împărat îl ştim pe Cezar ul, nu pe Iisus! Căci şi magii i-au adus daruri ca unui Împărat şi auzind Irod de la magi că s-a născut un Împărat, a vrut să-l omoare pe El[217]. Aflând despre aceasta Iosif, tatăl Său,

l-a luat pe El şi pe mama Lui şi au fugit în Egipt [218]. Auzind Irod acestea, i-a omorât pe pruncii iudeilor care s-au născut în Betleem”. [219]

Pilat, auzind cuvintele acestea, s-a înfricoşat, şi potolind poporul care striga, le-a zis: „Aşadar, Acesta este Cel pe care îl căuta Irod?”. Zis-au lui: „Acesta este!”. Luând Pilat apă, şi-a spălat mâinile sale în faţa poporului, zicând: „Nevinovat sunt eu de sângele dreptului Acestuia! Voi veţi vedea!”[220]. Şi au răspuns iudeii, zicând: „Sângele Lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri!”.[221]

Atunci Pilat a poruncit ca să-L aducă pe El înaintea scaunului de judecată în care se afla, şi zicând aceste cuvinte către El, [Pilat] a rostit sentinţa împotriva lui Iisus: „Neamul Tău nu Te-a recunoscut ca Împărat. Aşadar, poruncesc ca mai întâi să fii biciuit, după rânduiala pioşilor împăraţi. Apoi, să fii ridicat pe Cruce în locul în care ai fost prins, şi împreună cu Tine [vor fi crucificaţi] doi tâlhari pe nume Dismas şi Gestas.

CAPITOLUL X

Şi Iisus a ieşit din pretoriu, împreună cu cei doi tâlhari. Şi când au ajuns la locul ce se numeşte Golgota, L-au jefuit de hainele Lui şi L-au încins cu o bucată de pânză de in, şi cunună de spini au pus pe capul Lui, şi I-au dat o trestie în mână[222]. La fel şi pe cei doi tâlhari i-au răstignit împreună cu El: Dismas de-a dreapta, iar Gestas de-a stânga Lui. Iisus a zis: „Părinte, iartă şi trece-le acestora [păcatul] căci nu ştiu ce fac!”.[223] Şi [oştenii] au împărţit între ei veşmintele Lui.

Şi a stat poporul şi râdeau de El căpeteniile, bătrânii şi judecătorii acelora, zicând: „Pe alţii i-a mântuit, acum să Se mântuiască pe Sine! Dacă este Fiul lui Dumnezeusă Se pogoare acum de pe Cruce!”.[224] Oştenii Îl batjocoreau şi apropiindu-se, i-au dat Lui oţet cu fiere ca să bea, zicând: „Dacă Tu eşti Împăratul iudeilor, liberează-Te pe Tine!”.[225] Luând oşteanul Longinus suliţa, L-a împuns într-o parte, şi din coasta Lui a ieşit sânge şi apă.

Şi a poruncit guvernatorul ca vin a Lui să fie scrisă cu litere evreieşti, greceşti şi latineşti, precum au zis iudeii: „ACESTA ESTE ÎMPĂRATUL IUDEILOR”.[226]

Şi unul dintre tâlharii care erau răstigniţi împreună cu El, pe nume Gestas, a zis către El: „Dacă Tu eşti Hristos, liberează-Te pe Tine şi pe noi”. Răspunzând Dismas, care se mâniase pe el [pe Gestas], i-a zis: „Nu te temi tu de Dumnezeu, căci şi tu ai aceeaşi osândă? Noi pe drept, căci primim cele cuvenite după faptele noastre. Acesta însă n-a făcut nici un rău”. Şi după ce l-a certat pe însoţitorul său, a zis lui Iisus: „Pomeneşte-mă, Doamne, întru împărăţia Ta!”. Răspunzând, Iisus a zis către el: „Amin grăiesc ţie, astăzi vei fi cu Mine în Rai!”[227]

CAPITOLUL XI

Era aproape ceasul al şaselea din zi, şi întuneric s-a făcut peste tot pământul, până la ceasul al nouălea. Soarele s-a întunecat şi iată, catapeteasma Templului s-a sfâşiat în două, de sus până jos. Şi, cam pe la ceasul al nouălea, Iisus a strigat cu glas mare zicând: „Eli, Eli, lama sabahtani?”, care se tălmăceşte: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce m-ai părăsit?”. Şi după aceasta, Iisus a zis: „Părinte, în mâinile Tale încredinţez duhul Meu!”.

Văzând sutaşul cele ce s-au făcut, a slăvit pe Dumnezeu, zicând că: „Omul Acesta drept a fost! Şi toate mulţimile care veniseră la această privelişte, văzând cele întâmplate, se întorceau bătându-şi pieptul”.[228]

S utaşul a povestit guvernatorului cele ce s-au făcut. Auzind, guvernatorul s-a întristat foarte şi nu a mâncat şi nici nu a băut nimic în ziua aceea. Chemându-i Pilat pe iudei, le-a zis lor: „Vedeţi cele ce s-au făcut?”. Răspuns-au ei guvernatorului: „N-a fost decât o eclipsă de soare obişnuită”.

Într-o parte se aflau toţi prietenii Lui, împreună cu femeile care veniseră după Iisus din Galileea, şi care vedeau acestea. Iar un anume bărbat, pe nume Iosif, membru al Sfatului, bărbat bun şi drept (acesta nu fusese de acord cu cererile şi acuzaţiile iudeilor) din Arimateea, o cetate a

iudeilor, şi care aştepta Împărăţia lui Dumnezeu, l-a rugat pe Pilat ca să-i dea trupul lui Iisus. Şi dându-L jos de pe Cruce, L-a înfăşurat într-o pânză de in curat, şi L-a aşezat în mormântul său [care era] nou, şi în care nimeni nu mai fusese pus înainte[229].

CAPITOLUL XII

Auzind iudeii că trupul lui Iisus a fost cerut de către Iosif, l-au căutat pe el şi pe cei doisprezece bărbaţi, şi pe Nicodim şi pe mulţi alţii care spuneau că [Iisus] nu S-a născut din preacurvie, şi care au ieşit în faţa lui Pilat ca să vorbească despre faptele Lui bune. Toţi stăteau ascunşi, numai Nicodim s-a arătat acelora, căci era unul dintre conducătorii iudeilor, şi le-a zis lor: „Cum aţi îndrăznit să intraţi în sinagogă?". Şi i-au răspuns ei: „Şi cum ai îndrăznit tu să intri în sinagogă, care ai zis că [Iisus] este Hristos? Partea Aceluia să fie cu tine în veacul viitor". Răspuns-a Nicodim: „Amin, Amin, Amin!".

La fel şi Iosif s-a arătat şi a zis lor: „De ce sunteţi împotriva mea pentru că am cerut trupul lui Iisus? Iată, în mormântul meu L-am aşezat pe El şi L-am înfăşurat în pânză curată de in, şi am aşezat o piatră mare la intrarea în peşteră. Rău v-aţi purtat cu Acest drept, şi nu aţi fost mulţumiţi că El a fost răstignit, ci L-aţi mai şi împuns cu suliţa".

Auzind acestea judecătorii [iudeilor], l-au prins pe Iosif şi au poruncit ca să-l închidă cu o zi înainte de Sabat, până a doua zi după Sabat. Şi i-au zis ei: „Ia aminte, căci în ceasul acesta nu putem face nimic împotriva ta, căci începe Sabatul. Află totuşi că nu te vei învrednici de un mormânt, căci vom da trupul tău spre mâncare păsărilor cerului şi fiarelor pământului". Răspuns-a Iosif: „Acest cuvânt seamănă cu cel al uriaşului Goliat, care a adus blasfemie Dumnezeului celui viu şi împotriva Sfântului David. Zis-a Dumnezeuprin proorocul: «A Mea este răzbunarea şi răsplătirea»[230]. Şi s-a împietrit inima lui Pilat şi el şi-a spălat mâinile în faţa soarelui, zicând: «Nevinovat sunt de sângele dreptului Acestuia. Voi veţi vedea!». Şi răspunzându-i [iudeii] i-au zis: «Sângele Lui asupra noastră şi asupra

copiilor noştri!». Şi acum mă tem că mânia lui Dumnezeu va veni asupra voastră şi asupra copiilor noştri, precum aţi zis”.

Auzind, iudeii s-au mâniat în inimile lor, şi prinzându-l pe Iosif, l-au înşfăcat şi l-au închis într-o încăpere ce nu avea nicio fereastră. Au pecetluit uşa încăperii cu semnul lui Anna şi Caiafa, şi au pus paznici. Şi au făcut sfat împreună cu preoţii şi leviţii, ca toţi să se adune după ziua Sabatului şi să hotărască cu ce fel de moarte să-l piardă pe Iosif.

A doua zi, adunându-se căpeteniile, Anna şi Caiafa au poruncit ca să fie adus Iosif. Şi după ce s-au adunat toţi în ziua de după Sabat, rupând pecetea, au deschis uşa şi nu l-au găsit pe Iosif în încăperea în care ei l-au pus şi l-au închis. Auzind acestea, toată adunarea a fost cuprinsă de uimire, căci au găsit pecetea camerei neatinsă. Anna şi Caiafa au amuţit.

CAPITOLUL XIII

Minunându-se toţi de acestea, iată că unii dintre oştenii care păzeau mormântul [în care fusese pus Iisus], intrând în sinagogă, au zis: „Pe când noi păzeam mormântul lui Iisus, s-a făcut un cutremur şi l-am văzut pe îngerul lui Dumnezeucum a dat la o parte piatra mormântului şi cum a şezut deasupra ei. Şi înfăţişarea lui era ca fulgerul, iar îmbrăcămintea lui ca zăpada. Noi, cuprinşi de teamă, am rămas înlemniţi. Şi l-am auzit pe înger zicând femeilor de la mormântul lui Iisus: «Nu vă temeţi! Ştiu că pe Iisus cel răstignit îl căutaţi. A înviat, precum a zis. Veniţi şi vedeţi locul unde a fost pus. Şi ieşind, spuneţi ucenicilor Lui că a înviat din morţi şi că va merge înaintea voastră în Galileea. Acolo îl veţi vedea. Iată, am zis vouă!»”[231].

Şi i-au chemat iudeii pe toţi oştenii care păziseră mormântul lui Iisus şi le-au zis lor: „Cine sunt acele femei către care a vorbit îngerul? Cum de nu le-aţi prins?”. Răspunzând, oştenii au zis: „Nu ştim ce femei au fost, căci noi eram înlemniţi de frica îngerului. Şi cum am fi putut noi să le prindem pe femeile acelea?”. Zis-au lor iudeii: „Să trăiască Domnul, căci noi nu vă credem!”. Răspunzând oştenii, zis-au iudeilor: „Atâtea minuni aţi văzut că a făcut Iisus şi nu aţi crezut, cum o să ne credeţi pe noi? Bine aţi zis: «Să

trăiască Domnul!», căci Domnul, pe care voi L-aţi răstignit, trăieşte cu adevărat. Noi am auzit că pe Iosif, cel care a înmormântat trupul lui Iisus, l-aţi închis într-o cameră, pecetluind şi uşa, iar când aţi deschis-o nu l-aţi mai găsit. Aşadar, daţi-ni-l nouă pe Iosif, cel pe care l-aţi închis voi, şi noi vi-L vom da pe Iisus, pe care L-am păzit în mormânt". Răspunzând iudeii, au zis: „Pe Iosif îl vom da, daţi-ni-L nouă pe Iisus. Iosif se află în Arimateea, cetatea sa". Răspunzând oştenii, au zis: „Dacă Iosif este în Arimateea, atunci şi Iisus este în Galileea, precum am auzit de la înger, zicându-le femeilor".

Auzind acestea, iudeii s-au temut şi au zis unul către altul: „Când se vor afla vorbele acestea, toţi vor crede în Iisus". Şi adunând bani mulţi, le-au dat oştenilor zicând: „Spuneţi că «ucenicii Lui, venind noaptea, au furat trupul lui Iisus, pe când noi dormeam». Şi dacă aceasta se va auzi la guvernatorul Pilat, noi îl vom îndupleca faţă de voi şi vă vom face scăpaţi". Şi primind, oştenii au zis aşa cum au fost învăţaţi de iudei şi s-a răspândit cuvântul acesta între iudei[232].

CAPITOLUL XIV

Un preot pe nume Finea şi Adda învăţătorul şi un levit pe nume Agheu au venit toţi trei din Galileea în Ierusalim şi au zis mai marilor sinagogii şi tuturor celor din sinagogă, că: „Iisus, Cel pe care L-aţi răstignit, L-am văzut vorbind cu cei unsprezece ucenici ai Lui, stând în mijlocul lor pe Muntele Măslinilor, şi zicându-le: «Mergând prin toată lumea, învăţaţi pe toate neamurile, botezându-le pe ele în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Şi cel care va crede şi se va boteza, se va mântui». Şi, după ce a spus acestea către ucenicii Săi, L-am văzut pe El înălţându-Se la ceruri".[233]

Auzind acestea, mai marii singogii şi bătrânii şi leviţii au zis către cei trei bărbaţi: „Slăviţi-l pe Dumnezeul lui Israel şi mărturisiţi că sunt adevărate cele pe care le-aţi văzut şi auzit!". Răspunzând, aceia au zis: „Să trăiască Dumnezeul părinţilor noştri, Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov, căci spunem adevărul cum că L-am auzit pe Iisus vorbind cu ucenicii Săi şi că L-am văzut pe El înălţându-Se la

ceruri!”. [Şi cei trei bărbaţi au mai zis]: „Dacă am tăcea şi nu am mărturisi că L-am auzit pe Iisus şi că L-am văzut pe El înălţându-Se la ceruri, păcat am avea”.

Ridicându-se de îndată mai marii sinagogii şi ţinând [în mâini] Legea lui Dumnezeui-au pus pe aceia să jure, zicându-le: „La nimeni să nu mai spuneţi cuvântul acesta, pe care ni l-aţi spus nouă, despre Iisus”. Şi le-au dat lor bani mulţi. Şi au trimis împreună cu ei trei bărbaţi, ca să-i conducă pe ei în ţinuturile lor, ca să nu mai zăbovească în Ierusalim.

Aşadar, s-au adunat toţi iudeii şi au făcut între ei plângere mare, zicând: „Oare s-a făcut semnul acesta în Israel?”. Anna şi Caiafa, liniştindu-i, le-au zis: „Oare trebuie să dăm crezare vorbelor oştenilor care au păzit mormântul lui Iisus, cum că un înger a dat la o parte piatra de la uşa mormântului? Poate că ucenicii Aceluia le-au zis lor şi le-au dat bani mulţi ca să zică acestea şi ca să-i lase să ia trupul lui Iisus. Să ştiţi aceasta: nu trebuie să credem niciun cuvânt de la cei de alt neam, căci şi de la noi au primit bani mulţi, şi precum i-am învăţat să spună aşa au zis la toată lumea. Sau avem credinţă în noi, sau în ucenicii lui Iisus”.

CAPITOLUL XV

Ridicându-se, Nicodim a zis: „Drept vorbiţi, fii ai lui Israel! Voi aţi auzit toate cele spuse de cei trei bărbaţi care au jurat pe Legea lui Dumnezeu. Ei au zis: «L-am văzut pe Iisus vorbind cu ucenicii lui pe Muntele Măslinilor». Şi pe noi ne învaţă Scriptura că sfântul prooroc Ilie a fost ridicat, iar Elisei a fost întrebat de fiii proorocilor: «Unde este Ilie, părintele nostru?». Zis-a lor, că s-a înălţat. Şi au zis fiii proorocilor către el: «Pesemne l-a răpit vreun duh şi l-a aşezat în munţii lui Israel. Să alegem dar câţiva bărbaţi dintre ai noştri şi să-l căutăm prin munţii lui Israel, poate îl vom găsi». Şi s-a rugat Elisei şi a plecat împreună cu ei vreme de trei zile, şi nu l-au găsit[234]. Şi acum, ascultaţi-mă fii ai lui Israel: să trimitem bărbaţi prin munţii lui Israel, ca nu cumva vreun duh să-L fi răpit pe Iisus şi poate îl vom găsi pe El şi vom face pocăinţă”.

Şi a plăcut întregului popor sfatul lui Nicodim şi au trimis bărbaţi care, căutându-L, nu L-au aflat pe Iisus şi după ce s-au întors au zis: „Căutându-L noi, nu L-am găsit pe Iisus, dar l-am găsit pe Iosif în cetatea sa, Arimateea”. Auzind acestea, mai marii singogii şi întregul popor s-au bucurat şi L-au slăvit pe Dumnezeul lui Israel că Iosif a fost aflat, el cel pe care l-au închis în celulă şi nu l-au mai găsit.

Şi, făcând adunare mare, zis-au mai marii singogii: „Cum am putea să-l aducem pe Iosif la noi şi să vorbim cu el?”. Şi luând o bucată de hârtie, i-au scris lui Iosif zicându-i: „Pacea fie cu tine şi cu toţi cei împreună cu tine! Ştim că am păcătuit în faţa lui Dumnezeuşi a ta. Prin urmare, învredniceşte-te să te întorci la părinţii tăi şi la fiii tăi, care se minunează de luarea ta. Ştim că am luat o hotărâre rea şi am gândit rău împotriva ta, dar Domnul a avut grijă de tine; şi Însuşi Domnul te-a scăpat de hotărârea noastră cea rea. Pace ţie, stăpâne Iosif, cel [care eşti] cinstit de tot poporul”.

Şi au ales şapte bărbaţi prieteni cu Iosif, şi le-au zis lor: „Ajungând la Iosif, salutaţi-l pe el cu pace, dându-i epistola aceasta”. Şi, venind bărbaţii la Iosif, l-au salutat pe el [zicându-i] „Pace ţie!” şi i-au dat epistola. După ce a citit-o, Iosif a zis: „Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu, pentru că a îndreptat pe Israel, ca să nu verse sângele meu!”. Şi Iosif i-a sărutat pe ei şi i-a dus în casa sa. A doua zi, urcându-se Iosif pe asinul său, a mers împreună cu ei şi au pornit spre Ierusalim. Şi când iudeii au auzit acestea, i-au ieşit înainte cu toţii strigând şi zicând: „Pace fie întru intrarea ta, părinte Iosif!”. Răspunzând acestora, le-a zis: „Pacea Domnului să fie cu tot poporul!”. Şi toţi l-au sărutat pe el. Şi Nicodim l-a dus pe el în casa sa, făcându-i o masă mare.

În ziua următoare, vineri, Anna şi Caiafa şi Nicodim i-au zis lui Iosif: „Laudă şi slăveşte pe Dumnezeul lui Israel, şi spune-ne nouă toate cele despre care ai fost întrebat. Căci suntem întristaţi că ai [luat şi ai] înmormântat trupul Domnului Iisus. După ce te-am închis în cămară, noi nu te-am mai găsit, şi tare mult ne-am minunat şi teamă ne-a cuprins până când te-am aflat. Aşadar, în faţa lui Dumnezeu, spune-ne nouă ce s-a întâmplat”.

Răspunzând, Iosif a zis: „După ce voi m-aţi încuiat vineri seara, în vreme ce mă aflam în rugăciune, la miezul nopţii spre ziua de sâmbătă, casa [în care mă aflam] a fost ridicată de patru îngeri. Şi l-am văzut pe Iisus strălucitor precum fulgerul, şi de frică am căzut cu faţa la pământ. Iisus, luându-mă de mână, m-a ridicat de la pământ şi m-a umplut de mireasmă. Şi ştergându-mi faţa, m-a sărutat şi mi-a zis: «Nu te teme, Iosife, priveşte la Mine şi vezi că Eu sunt!». Şi m-am uitat şi am zis: «Învăţătorule Ilie!». Şi El a zis către mine: «Eu nu sunt Ilie, ci Iisus din Nazaret, al Cărui trup L-ai înmormântat». Iar eu am zis către El: «Arată-mi mie mormântul în care Te-am pus pe Tine». Şi Iisus, ţinându-mă de mână, m-a dus în locul unde L-am înmormântat. Şi mi-a arătat mie pânza şi mahrama în care fusese înfăşurat capul lui. Atunci am cunoscut că este Iisus şi m-am închinat Lui şi I-am zis: «Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului!»[235]. Iisus, ţinându-mă de mână, m-a dus în Arimateea la casa mea, şi mi-a zis: «Pace ţie! Şi până în ziua a patruzecea să nu ieşi din casa ta. Eu voi merge la ucenicii Mei»”.

CAPITOLUL XVI

Când mai marii sinagogii şi ceilalţi preoţi şi leviţii au auzit toate acestea, au rămas înmărmuriţi şi s-au făcut ca morţi şi au căzut cu feţele la pământ şi s-au întors către el şi i-au zis: „Ce este semnul acesta care s-a făcut în Ierusalim? Îi cunoaştem pe mama şi pe tatăl Lui Iisus”. Unul dintre leviţi a zis: „Eu ştiu că tatăl şi mama Lui erau temători de Dumnezeu, şi întotdeauna aduceau Dumnezeului lui Israel, la Templu, rugăciuni cu jertfe şi arderi de tot. Şi când L-a luat pe El marele preot Simeon, ţinându-L pe braţe, a zis către El: «Acum liberează pe robul Tău, Doamne, după cuvântul Tău în pace, căci au văzut ochii mei mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor şi slavă poporului Tău, Israel»[236]. La fel, Simeon a binecuvântat-o pe Maria, mama lui Iisus, şi i-a spus: «Îţi zic ţie despre Copilul Acesta: Acesta este pus spre căderea şi

ridicarea multora şi ca semn al împotrivirii. Şi prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile din multe inimi».”[237]

Atunci, zis-au iudeii: „Să trimitem după cei trei bărbaţi care au zis că L-au văzut pe El împreună cu ucenicii Lui pe Muntele Măslinilor”. Şi s-a făcut aceasta, şi venind aceştia i-au întrebat, şi răspunzând, unul a grăit: „Să trăiască Domnul Dumnezeul lui Israel, căci fără îndoială L-am văzut pe Iisus împreună cu ucenicii lui pe Muntele Măslinilor, şi înălţându-Se la ceruri!”.

Atunci Anna şi Caiafa i-au despărţit pe ei, pe fiecare în câte o parte, şi i-au întrebat pe ei separat. Ei mărturisind adevărul laolaltă, au zis că L-au văzut pe Iisus. Atunci zis-au Anna şi Caiafa: „Legea noastră zice: în mărturia a doi sau trei să stea tot cuvântul. Dar ce vom zice noi? Căci binecuvântatul Enoh a plăcut lui Dumnezeuşi a fost mutat după cuvântul lui Dumnezeu, şi mormântul Sfântului Moise nu ne este cunoscut şi moartea nu l-a ajuns pe proorocul Ilie. Iisus a fost dat în mâinile lui Pilat, a fost bătut, scuipat, încununat cu spini, împuns cu suliţa şi răstignit pe lemnul morţii, şi a fost înmormântat. Iar trupul Său a fost înmormântat cu cinste de părintele Iosif în mormânt nou şi acesta a mărturisit că L-a văzut viu. Şi acei trei bărbaţi au mărturisit că L-au văzut pe El împreună cu ucenicii Lui, pe Muntele Măslinilor înălţându-Se la cer”.

CAPITOLUL XVII

Şi ridicându-se, Iosif a zis către Anna şi Caiafa: „Cu adevărat mă mir de cele pe care le-am auzit, cum că Iisus a fost văzut viu şi că S-a înălţat la ceruri. Mai de mirare este, nu numai că a înviat din morţi ci şi că a înviat pe mulţi alţi adormiţi din morminte şi mulţi au fost văzuţi în Ierusalim [238]. Şi acum, ascultaţi la mine, căci toţi îl cunoaştem pe binecuvântatul Simeon, marele preot, care a primit pe Iisus în Templu, în braţele sale. Şi acest Simeon a avut doi fii, fraţi gemeni, şi noi toţi am fost la moartea şi la înmormântarea acelora. Aşadar, mergeţi şi vedeţi mormintele acelora căci sunt deschise, de vreme ce au înviat, şi iată, ei sunt în cetatea Arimateea, vieţuind amândoi în rugăciuni. Cineva i-a auzit pe ei strigând către

Dumnezeucum nimeni nu a mai strigat, deşi ei sunt tăcuţi ca morţii. Dar veniţi, să mergem la ei, şi cu toată cinstea şi blândeţea să-i aducem la noi. Iar dacă îi vom ruga, poate că ne vor spune despre taina învierii lor”.

Auzind acestea, toţi s-au bucurat. Şi mergând Anna şi Caiafa, Nicodim şi Iosif şi Gamaliel nu s-au dus la mormântul acelora, ci mergând în cetatea Arimateea, acolo i-au găsit pe ei îngenuncheaţi [în rugăciune]. Şi sărutându-i pe cu toată cinstea şi teama de Dumnezeu, i-au dus la Ierusalim, în sinagogă. Şi au închis uşile şi luând Legea Domnului au pus-o în mâinile lor, [şi le-au cerut] să roage fierbinte pe Dumnezeu Adonai şi pe Dumnezeul lui Israel, care prin Lege şi prin prooroci a vorbit către părinţii noştri, zicând: „Dacă voi credeţi aceasta, cum că voi aţi înviat din morţi, spuneţi-ne şi nouă cum aţi înviat din morţi”.

Auzind rugămintea aceasta, Carinus şi Leucinus s-au cutremurat şi cu inima tulburată au gemut. În acelaşi timp uitându-se la cer, au făcut semnul crucii cu degetele lor pe limbă. Şi, pe dată, amândoi au început să grăiască, zicând: „Daţi-ne câte o bucată de hârtie ca să scriem cele pe care le-am văzut şi le-am auzit”. Şi le-au dat lor. Şi şezând fiecare, au scris, zicând:

CAPITOLUL XVIII

„Doamne Dumnezeule, Iisuse Hristoase, învierea şi viaţa celor adormiţi, îngăduie-ne să vorbim despre tainele săvârşite prin moartea ta pe cruce, căci prin Tine suntem juraţi. Tu ai poruncit ca nimeni să nu vorbească despre tainele măreţiei Tale dumnezeieşti pe care le-ai săvârşit în iad.

Pe când ne aflam împreună cu toţi părinţii noştri în genune, în bezna întunericului, deodată s-a făcut o lumină ca a soarelui şi o strălucire împărătească de culoarea purpurei a coborât peste noi. Pe dată, părintele neamurilor Adam împreună cu toţi patriarhii şi proorocii s-au bucurat, zicând: «Lumina aceasta este făcătorul luminii veşnice, care nouă ne-a făgăduit că ne va da lumina cea veşnică!». Şi a strigat Isaia, şi a zis: «Acesta este Fiul lui DumnezeuTatăl, precum ne-a zis pe când trăiam pe pământ: *Pământul lui Zabulon şi pământul lui Neftali dincolo de Iordan, Galileea neamurilor. Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare*

şi celor ce şedeau în latura şi în umbra morţii lumină le-a răsărit[239]. Şi acum a venit şi ne-a luminat pe noi cei ce şedeam în moarte».

Şi pe când ne bucuram cu toţii întru lumina ce ne-a luminat, a venit la noi părintele nostru Simeon şi bucurându-se, a zis către toţi: «Slăvit să fie Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, căci eu L-am primit în braţele mele în Templu, pe când era prunc şi mânat de Duhul Sfânt am mărturisit: «Căci acum au văzut ochii mei mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feţei tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor şi lumină poporului Tău, Israel!». Auzind acestea, mulţimea sfinţilor s-a bucurat mai mult.

După aceasta, a venit un străin care a fost întrebat de toţi: «Cine eşti tu?». Răspunzându-le acela, a zis: «Eu sunt Ioan, glasul şi proorocul Celui Preaînalt, Înaintemergătorul venirii Lui, şi cel care am gătit căile Lui, spre a da poporului cunoaşterea mântuirii Lui, spre iertarea păcatelor. Şi văzându-L că vine la mine, mânat de Duhul Sfânt, am mărturisit: *Iată Mielul lui Dumnezeu! Iată-L pe Cel care şterge păcatele lumii!*[240]. Şi L-am botezat pe El în repejunile Iordanului şi am văzut Duhul Sfânt pogorându-Se asupra Lui în chip de porumbel, şi am auzit glas din ceruri zicând: *Acesta este Fiul Meu preaiubit, întru Care bine am voit. De Acesta să ascultaţi!*[241]. Şi acum am venit înaintea feţei Lui şi coborând, vă spun vouă că îndată va veni Însuşi Fiul lui Dumnezeu, Răsăritul cel de sus, venind la noi, cei care ne aflăm întru întuneric şi în umbra morţii».

CAPITOLUL XIX

Şi dacă a auzit acestea, cum că Iisus S-a botezat în Iordan, protopărintele Adam a strigat la Set, fiul său: «Spune fiilor tăi, patriarhilor şi proorocilor şi tuturor, cele pe care le-ai auzit de la arhanghelul Mihail, atunci când te-am trimis la porţile Raiului ca să-l rogi pe Dumnezeusă-ţi trimită ţie pe îngerul Său, ca să-ţi dea untdelemn din pomul milostivirii, ca să ungi trupul meu care era neputincios».

Atunci Set, apropiindu-se de sfinţii patriarhi şi prooroci, a zis: «Eu, Set, pe când mă rugam Domnului la porţile Raiului, iată Mihail, îngerul

Domnului, mi s-a arătat zicând: *Eu am fost trimis la tine de Domnul, am fost numit peste trupul omenesc. Set, îţi zic ţie, nu te mai chinui să verşi lacrimi rugându-te şi cerând untdelemn din pomul milostivirii ca să-l ungi pe părintele tău Adam, pentru durerea trupului său, căci nu vei putea să-l primeşti decât în zilele şi în vremurile de pe urmă, numai atunci când se vor fi împlinit cinci mii cinci sute de ani. Atunci va veni pe pământ Hristos, preaiubitul Fiu al lui Dumnezeu, care a restaurat trupul lui Adam şi a înviat trupurile morţilor. Şi venind, S-a botezat în Iordan. Şi când a ieşit din apa Iordanului, atunci cu untdelemnul milostivirii Sale i-a uns pe toţi cei care au crezut în El. Şi va fi untdelemnul acela undelemn al milostivirii în neamul acelora care se vor naşte din apă şi din Duhul Sfânt, spre viaţa cea veşnică. Amin*. Atunci, pogorându-Se pe pământ Iisus Hristos, preaiubitul Fiu al lui Dumnezeu, L-a dus pe părintele nostru Adam în Rai, la pomul milostivirii». Auzind toate acestea de la Set, toţi patriarhii şi proorocii s-au veselit cu veselie mare.

CAPITOLUL XX

Şi în vreme ce toţi sfinţii se bucurau, iată că Satana, căpetenia şi stăpânul morţii, a zis către iad: «Pregăteşte-te să-L primeşti pe Iisus, care Se făleşte că este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, [să-l primeşti] căci este un Om care se teme de moarte şi zice: *Întristat este sufletul Meu până la moarte*[242]. Şi mi S-a împotrivit făcându-mi multe rele, şi pe mulţi dintre cei pe care eu i-am făcut orbi, şchiopi, surzi, leproşi şi i-am chinuit, El i-a tămăduit prin cuvânt. Iar pe unii pe care eu i-am adus la tine, moarte, El i-a luat de la tine».

Răspunzând, zis-a iadul către stăpânul întunericului: «Atât de puternic să fie Acesta, încât să nu se mai teamă de moarte? Pe toţi puternicii pământului eu îi am în stăpânirea mea, chiar şi pe cei pe care tu i-ai dus la pierzanie prin puterea ta. Aşadar, dacă tu eşti puternic, ce fel de om este acest Iisus, care deşi se teme de moarte, se împotriveşte puterii tale? Dacă există atâta putere la oameni, adevărat îţi zic ţie că Acela este atotputernic, şi nimeni nu poate rezista în faţa dumnezeirii şi puterii Lui. Şi când zice că

se teme de moarte, El vrea să te prindă pe tine [în capcană] şi va fi vai de tine în veacul veacului».

Răspunzând Satana, stăpânul întunericului, a zis: «De ce te-ai îndoit şi te-ai temut să-l primeşti pe Acest Iisus, care este atât vrăjmaşul meu, cât şi al tău? Eu l-am ispitit pe El şi vechiului meu popor evreiesc i-am stârnit pizma şi mânia împotriva Lui. Am ascuţit suliţa spre străpungerea Aceluia, i-am dat să bea fiere amestecată cu oţet şi am pregătit lemnul [Crucii] spre răstignirea Lui şi piroanele spre a fi străpuns. Şi prin moartea Sa apropiată îl voi aduce la tine ca să-l facem supus nouă».

Răspunzând, iadul a zis: «Mi-ai spus că Acesta este Cel care i-a luat pe morţi de la mine. Căci au fost mulţi cei care, în timp ce trăiau pe pământ, au luat morţi de la mine, dar nu prin puterile lor, ci prin rugăciuni către Dumnezeu, şi Atotputernicul Dumnezeu i-a smuls pe ei de la mine. Cine este Acest Iisus care îi smulge pe morţi de la mine? Pesemne El este cel care, prin cuvântul poruncii Sale, l-a readus la viaţă pe Lazăr, pe care îl ţineam mort de patru zile, urât mirositor şi descompus».

Răspunzând Satana, stăpânul morţii, a zis: «Este acelaşi Iisus!». Auzind aceasta, iadul a zis către el: «Te implor pe puterile tale şi ale mele, să nu-L aduci la mine. Căci eu, când am auzit porunca Lui [din vremea aceea], m-am cutremurat şi am fost cuprins de spaimă, şi toţi slujitorii mei s-au tulburat dimpreună cu mine. Şi nu am putut să-l ţinem pe Lazăr, căci s-a scuturat ca un vultur şi a ieşit de la noi cu toată agerimea şi iuţeala [acelei păsări]. Şi pământul care ţinea trupul mort al lui Lazăr pe dată l-a redat viu. Iată de ce eu ştiu că Omul care poate să facă aceasta este Dumnezeutare în cuvânt şi puternic întru cele omeneşti, şi că este Mântuitor al neamului omenesc. Şi dacă Îl vei aduce la mine, toţi cei ce sunt închişi aici cu asprime şi ferecaţi în lanţurile păcatelor vor fi izbăviţi şi vor fi duşi de El la viaţa cea veşnică».

CAPITOLUL XXI

Şi pe când se certau prinţul Satana şi iadul, s-a auzit un glas ca de tunet şi un strigăt dumnezeiesc: «Ridicaţi căpetenii porţile voastre şi ridicaţi-vă

porţi ale iadului, ca să intre Împăratul slavei!»[243]. Auzind acestea, iadul a zis către prinţul Satana: «Pleacă de la mine şi ieşi dintru cele ale mele. Dacă eşti puternic, mergi la război şi luptă împotriva Împăratului slavei. Dar ce îţi este ţie cu Acela?». Şi l-a scos iadul pe Satana afară dintru cele ale sale. Şi a grăit iadul către slugile lui cele nelegiuite: «Închideţi porţile cele de aramă şi aşezaţi drugii de fier ca să reziste, ca prinzându-L să-L ţinem aici!».

Auzind acestea, mulţimea sfinţilor a început să certe iadul: «Deschide porţile tale ca să intre Împăratul slavei!». Proorocul David a zis: «Oare pe când trăiam pe pământ nu am proorocit vouă: *Să ne mărturisim Domnului pentru milele Lui, pentru minunile Lui, pe care le-a făcut fiilor oamenilor, căci a zdrobit porţile cele de aramă şi a rupt drugii cei de fier. I-a primit pe acei de pe calea nedreptăţilor lor?*»[244]. Şi după aceasta, tot aşa şi Isaia a zis către toţi sfinţii: «Oare pe când trăiam pe pământ nu am proorocit vouă: *Îi voi ridica pe cei adormiţi şi îi voi ridica pe cei care sunt în morminte, şi îi voi ferici pe cei care sunt pe pământ, deoarece roua care este de la Dumnezeutămăduire este acelora*?».[245] Şi iarăşi a zis: «Unde îţi este moarte boldul tău? Unde îţi este iadule, biruinţa ta?».

Auzind cele spuse de Isaia, toţi sfinţii au grăit către iad: «Deschide porţile tale! Acum vei fi biruit şi făcut neputincios!». Şi s-a făcut glas mare ca de tunet, zicând: «Ridicaţi căpetenii porţile voastre şi ridicaţi-vă porţi ale iadului, ca să intre Împăratul slavei!». Văzând iadul că de două ori s-a auzit acest strigăt, a zis ca şi cum nu ar fi priceput: «Cine este Împăratul slavei?». Răspunzând David, a zis către iad: «Eu ştiu cuvintele acestui strigăt, căci eu, prin Duhul Lui, am proorocit aceleaşi. Acum, ceea ce eu am zis mai înainte, îţi zic şi ţie: *Domnul Cel tare şi puternic, Domnul Cel tare în război, Acesta este Împăratul slavei!*[246]. Şi: *Că a privit din înălţimea cea sfântă a Lui, Domnul din cer pe pământ a privit, ca să audă suspinul celor ferecaţi, să dezlege pe fiii celor omorâţi*[247]. Şi acum, iadule prea întinat şi urât mirositor, deschide porţile tale ca să intre Împăratul slavei!».

Zicând David acestea către iad, Domnul slavei a venit în chip omenesc şi întunericul cel veşnic s-a luminat şi s-au rupt lanţurile cele de nedezlegat.

Şi ajutorul puterii Sale veşnice a venit la noi, care ne aflam întru întunericul cel mai de jos al fărădelegilor noastre, şi în umbra morţii păcatelor noastre.

CAPITOLUL XXII

Văzând acestea, iadul şi moartea şi slugile [lor] cele întinate s-au spăimântat la vederea strălucirii unei asemenea mari lumini în împărăţia lor. Şi îndată ce L-au văzut pe Hristos pe tărâmul lor, au strigat, zicând: «Am fost biruiţi de Tine! Cine eşti Tu, cel trimis de Domnul spre tulburarea noastră? Cine eşti Tu, care fără stricăciunea morţii şi cu dovada nestricăciunii slavei, ai condamnat cu mânie puterea noastră? Cine eşti Tu, atât de mare şi atât de mic, atât de smerit şi atât de înălţat, atât slugă cât şi Împărat, un luptător măreţ în chip de rob, Împărat al slavei, mort şi înviat, Care ai purtat Crucea şi ai fost ucis? Tu, Care ai zăcut mort în mormânt, Te-ai pogorât la noi viu, şi de moartea Ta s-a cutremurat toată făptura şi toate stelele s-au cutremurat. Şi acum s-a făcut izbăvire între cei morţi şi ai tulburat legiunile noastre. Cine eşti Tu, care pe aceia pe care păcatul originar i-a ţinut legaţi, Tu i-ai iertat şi ai dat iarăşi libertate celor de demult? Cine eşti Tu, care ai vărsat peste cei orbiţi de întunericul păcatelor o lumină dumnezeiască şi strălucitoare?».

În chip asemănător, toate legiunile demonilor s-au înfricoşat şi, de spaimă să nu fie date pierzaniei, au strigat într-un glas, zicând: «De unde vii Tu, Iisuse, un Om atât de puternic şi atât de măreţ întru slavă, atât de strălucit, fără de pată şi curat de orice păcat? Căci lumea pământească ce ne-a fost tot timpul supusă până acum, şi care ne plătea tribut după obicei, nu a trimis nicicând la noi un mort asemeni Ţie şi nicicând nu a trimis iadului un asemenea dar. Aşadar, cine eşti Tu, Cel care ai intrat fără de frică în lăcaşurile noastre, şi nu numai că ai venit să ne pedepseşti, ci şi încerci să-i iei de la noi pe toţi cei înlănţuiţi? Poate că Tu eşti Acel Iisus despre care ne-a vorbit Satana, stăpânul nostru, care prin moartea Ta pe cruce ai primit toată puterea lumii?».

Atunci, Împăratul slavei, zdrobind moartea cu slava Sa şi prinzându-l pe stăpânul Satana, a despuiat iadul de toată puterea lui şi l-a tras pe Adam

la lumina Sa.

CAPITOLUL XXIII

Atunci, iadul primindu-l pe prinţul Satana, l-a certat zicându-i: «O, Stăpân al pierzaniei şi domn al distrugerii, Beelzebub, batjocura îngerilor lui Dumnezeu, tină a celor drepţi, ce ai vrut să faci cu Acesta? Ai vrut să-L răstigneşti pe Împăratul slavei, şi prin moartea lui să ne făgăduieşti multe prăzi? Asemeni unui smintit, nu ai ştiut ce ai făcut. Iată, acum Acest Iisus a izgonit cu fulgerul dumnezeirii Sale tot întunericul morţii, şi a zdrobit tăria celor mai dinăuntru temniţe, i-a scos afară pe captivi şi i-a eliberat pe cei legaţi. Iată, toţi cei care obişnuiau să suspine din pricina chinurilor, ne insultă pe noi, şi prin rugăciunile lor sunt biruite stăpâniile noastre şi este biruită împărăţia noastră; de acum înainte neamul omenesc nu se va mai întoarce nicicând la noi. Mai mult chiar, morţii care nu obişnuiau nicicând să se mândrească [acum] ne-au biruit, iar prinşii care nicicând n-ar fi putut să se veselească, ne ameninţă. O, stăpâne Satana, părinte al tuturor răutăţilor, întinăciunilor şi renegaţilor, pentru ce ai vrut să faci acestea? Căci cei care, de la început şi până astăzi, erau fără nădejde de mântuire sau de viaţă, acum nu se mai aud tânguindu-se ca de obicei, niciunul nu se mai aude jelindu-se, nici pe faţa vreunuia nu este vreo urmă de lacrimă. O, stăpâne Satana, păstrător al cheilor iadului, avuţiile tale, pe care le-ai obţinut prin lemnul păcatului şi pierderea Raiului, acum le-ai pierdut prin lemnul Crucii şi toată bucuria ta a pierit. Când L-ai atârnat [pe lemn] pe Acest Iisus Hristos, tu L-ai stârnit împotriva ta şi a mea. De acum înainte vei şti ce chinuri nesfârşite şi câte pedepse veşnice vei îndura [fiind] în grija mea pe vecie. O, stăpâne Satana, făcător al morţii şi izvor al trufiei, tu ar fi trebuit mai întâi să cauţi relele în Acest Iisus, dar în El nu ai găsit niciun păcat. De ce ai vrut să-L răstigneşti, fără o judecată dreaptă, şi să-L aduci nevinovat şi nepătat în lumea noastră, ca astfel să-i pierzi pe toţi răufăcătorii, nelegiuiţii şi nedrepţii lumii?».

Şi, pe când iadul grăia acestea către prinţul Satana, Împăratul slavei a zis către iad: «Prinţul Satana va fi sub puterea ta în veacul veacului în locul

lui Adam şi al fiilor lui, care sunt drepţii Mei!».

CAPITOLUL XXIV

Şi, întinzând Domnul mâna Sa, a zis: «Veniţi la Mine toţi sfinţii Mei, care aveţi chipul şi asemănarea Mea! Voi, care aţi fost condamnaţi prin lemn de către diavol şi de către moarte, priviţi cum diavolul şi moartea sunt condamnaţi prin lemn».

Pe dată toţi sfinţii s-au adunat laolaltă sub mâna Domnului. Ţinând Domnul pe Adam de mâna sa cea dreaptă, a zis către el: «Pace ţie, împreună cu toţi fiii tăi, drepţii Mei!». Adam a căzut înlăcrimat la picioarele Domnului şi rugându-se, a zis cu glas mare: «Te slăvesc pe Tine, Doamne, căci m-ai primit pe mine, şi nu i-ai lăsat pe vrăjmaşii mei să izbândească asupra mea! O, Doamne, Dumnezeule, am strigat către Tine şi Tu m-ai mântuit pe mine, Doamne! Ai scos din iad duhul meu şi am fost izbăvit de la căderea în adânc. *Cântaţi Domnului cei cuvioşi ai Lui şi lăudaţi pomenirea sfinţeniei Lui! Că iuţime este întru mânia Lui şi viaţă întru voia Lui*»[248].

În chip asemănător toţi sfinţii au căzut în genunchi la picioarele Domnului, şi au zis într-un glas: «Ai venit, Răscumpărător al lumii, precum ai proorocit prin Lege şi prin proorocii Tăi şi le-ai plinit prin fapte. I-ai răscumpărat pe cei vii prin Crucea Ta şi prin moartea pe Cruce Te-ai pogorât la noi, ca să ne scoţi pe noi din iad şi din moarte prin slava Ta. Doamne, precum ai pus cinstea slavei Tale în cer şi ai ridicat cinstea răscumpărării pe pământ prin Crucea Ta, tot aşa, aşază Doamne în iad semnul biruinţei Crucii Tale, pentru ca moartea să nu mai stăpânească aici!».

Şi, întinzându-şi Domnul mâna Sa, a făcut semnul Crucii peste Adam şi peste toţi sfinţii Săi, şi prinzând dreapta lui Adam a ieşit din iad şi toţi sfinţii L-au urmat. Atunci, binecuvântatul David a strigat cu tărie: «*Cântaţi Domnului cântare nouă, căci a făcut minuni! Mântuitu-l-a pe el dreapta Lui şi braţul cel sfânt al Lui! Cunoscută a făcut Domnul mântuirea Sa; înaintea neamurilor a descoperit dreptatea Sa!*»[249]. Şi toată mulţimea sfinţilor a

răspuns, zicând: «*Slava aceasta este a tuturor cuvioşilor Săi!*[250] Amin. Aliluia».

După acestea, proorocul Avacum a strigat, zicând: «*Ieşit-ai spre mântuirea poporului Tău, ca să izbăveşti pe aleşii Tăi*»[251]. Şi au răspuns toţi sfinţii, zicând: «*Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Domnul Dumnezeu este lumina noastră!*[252] Amin. Aliluia». Apoi, în acelaşi fel, şi proorocul Miheia a strigat, zicând: «Care Dumnezeu este ca Tine, Doamne, care iartă fărădelegea şi trece cu vederea păcatele? Şi acum Tu, deşi păstrezi mânia ta ca mărturie că eşti îndurător, întoarce-Te spre noi şi milostiveşte-Te de noi, căci ai iertat toate fărădelegile noastre şi ai cufundat toate păcatele noastre în adâncul mării, precum ai jurat părinţilor noştri în zilele în zilele de odinioară»[253]. Şi toţi sfinţii au răspuns, zicând: «*Acesta este Dumnezeu, Dumnezeul nostru în veac şi în veacul veacului; El ne va paşte pe noi în veci!*[254] Amin. Aliluia». Astfel, toţi proorocii şi toţi sfinţii, i-au adus laude sfinte ca mai înainte şi L-au urmat pe Domnul, strigând: «Amin. Aliluia».

CAPITOLUL XXV

Domnul, ţinând mâna lui Adam, l-a dat [pe acesta] arhanghelului Mihail, şi toţi sfinţii l-au urmat pe arhanghelul Mihail şi el i-a dus pe toţi în frumuseţea slavei Raiului. Şi s-au întâlnit în calea lor cu doi bărbaţi bătrâni de zile. Şi au fost întrebaţi de sfinţi: «Cine sunteţi voi, căci nu aţi fost morţi împreună cu noi în iad, şi v-aţi aflat împreună în trup în Rai?». Răspunzând, unul dintre ei a zis: «Eu sunt Enoh, care am fost mutat aici prin cuvântul Domnului. Acesta, care se află împreună cu mine, este Ilie Tesviteanul, care s-a înălţat cu carul de foc [255]. Şi până în ziua aceasta noi nu am gustat moartea, ci am fost scutiţi până la venirea lui Antihrist, ca să luptăm împotriva lui prin dumnezeieştile semne şi minuni, şi să fim omorâţi de către el în Ierusalim, iar după trei zile şi jumătate, înviaţi din nou, să mergem pe nori».

CAPITOLUL XXVI

Şi pe când Sfinţii Enoh şi Ilie grăiau acestea, iată că a venit un alt bărbat, jalnic la înfăţişare, purtând pe umerii săi semnul crucii. Văzându-l, toţi sfinţii i-au zis: «Cine eşti tu, căci înfăţişarea ta este ca a unui tâlhar? Şi cum se face că porţi semnul pe umeri?». Răspunzând, el a zis: «Adevăr aţi grăit, căci tâlhar am fost, făcând toate răutăţile pe pământ. Şi iudeii m-au răstignit împreună cu Iisus şi am văzut lucrurile minunate care s-au făcut prin răstignirea pe cruce a lui Iisus şi am crezut că El este făcătorul tuturor făpturilor şi Împărat atotputernic, şi m-am rugat Lui, zicând: *Pomeneşte-mă Doamne, când vei veni întru Împărăţia Ta!*[256]. Pe dată, primindu-mi rugăciunea, a zis către mine: *Amin, zic ţie, astăzi vei fi cu Mine în Rai!*[257]. Şi mi-a dat mie acest semn al crucii, zicându-mi: *Mergi în Rai purtându-l, şi dacă îngerul care păzeşte Raiul nu te va lăsa să intri, arată-i lui semnul crucii şi spune-i că Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care acum se răstigneşte m-a trimis pe mine*. Iar când am făcut aceasta, am grăit către îngerul care păzea Raiul toate cele rostite [de Iisus]. Când a auzit, numaidecât dându-mi drumul, m-a adus şi m-a aşezat de-a dreapta Raiului, zicându-mi: iată, mai aşteaptă puţin, căci vei intra cu împreună cu Adam, păstorul întregului neam omenesc, cu fiii săi, cu sfinţii şi drepţii lui Hristos, Domnul răstignit».

Auzind cuvintele tâlharului, toţi patriarhii au grăit într-un glas: «Binecuvântat fie Domnul Atotputernic, Părintele veşnicelor bunătăţi şi Părintele milostivirilor, care a dat un aşa mare har păcătoşilor Săi şi i-a dus în frumuseţea Raiului şi la a Sa masă îmbelşugată, căci aceasta este în mod sigur viaţa creştinească! Amin».

CAPITOLUL XXVII

Acestea sunt dumnezeieştile şi sfintele taine pe care noi, Carinus şi Leucius le-am văzut şi auzit. Noi nu avem îngăduinţa să spunem mai multe despre celelalte taine ale lui Dumnezeu, precum ne-a poruncit nouă arhanghelul Mihail, mărturisind: «Mergând, duceţi-vă la fraţii voştri din

Ierusalim şi staţi în rugăciune, mărturisind şi slăvind învierea Domnului Iisus Hristos, căci i-a înviat pe cei adormiţi împreună cu Sine. Şi cu niciun om nu veţi vorbi şi nu veţi sta, ci [veţi rămâne] tăcuţi, până când va veni ceasul în care Însuşi Domnul vă va îngădui să vorbiţi despre tainele Sale cele dumnezeieşti».

Arhanghelul Mihail ne-a poruncit să mergem dincolo de Iordan, într-un loc bogat şi mănos, unde se află mulţi dintre cei care au înviat împreună cu noi, spre mărturia învierii Domnului Hristos. Căci sunt trei zile de când am înviat din morţi, şi am prăznuit în Ierusalim Paştele Domnului împreună cu părinţii noştri spre mărturia învierii Domnului Hristos; şi am fost botezaţi în sfântul râu Iordan, primind numai câte o cămaşă albă. Şi după trei zile, prăznuind Paştele Domnului, toţi cei care au înviat împreună cu noi au fost răpiţi în nori şi au fost duşi dincolo de Iordan, şi până acum nu au mai fost văzuţi de nimeni. Acestea sunt cele pe care Domnul ne-a poruncit ca să vi le spunem vouă. Şi lăudaţi-L pe el şi slăviţi-L, şi pocăiţi-vă ca El să se milostivească de voi. Pace vouă, de la Însuşi Domnul Iisus Hristos. Amin”.

Şi după ce au terminat, scriindu-le pe toate în câteva cărţi, s-au înălţat [la cer]. Carinus a dat în mâinile lui Anna şi Caiafa şi Gamaliel cele pe care le-a scris. La fel şi Leucius a dat în mâinile lui Nicodim şi Iosif cele pe care le-a scris în carte. Şi pe dată ei s-au preschimbat într-un alb strălucitor şi nu au mai putut fi văzuţi. Cele scrise de ei au fost găsite ca fiind la fel, [nedeosebindu-se] nici măcar cu o literă.

Minunându-se de vorbele lui Carinus şi ale lui Leucius, întreaga sinagogă a iudeilor a zis: „Cu adevărat, toate acestea s-au făcut de către Domnul şi binecuvântat fie Domnul în vecii vecilor. Amin”. Şi au ieşit toţi cu mare tulburare, cu teamă şi cutremur, şi şi-au lovit pieptul, şi a mers fiecare întru ale sale.

Toate acestea, care s-au spus de iudei în sinagoga lor, au fost pe dată povestite guvernatorului de Iosif şi Nicodim, şi însuşi Pilat a scris toate cele ce s-au făcut şi rostit de Iisus către iudei, şi el a aşezat toate cuvintele în actele publice ale instituţiei pretoratului său.

CAPITOLUL XXVIII

Apoi, Pilat i-a adunat la templul iudeilor pe toţi mai marii sinagogii şi pe scribi şi pe învăţătorii Legii şi a intrat împreună cu ei în Sfânta Templului şi a poruncit ca să fie închise toate uşile, şi le-a zis lor: „Am auzit că aveţi o mare colecţie de cărţi în acest Templu, şi de aceea vă cer să le deschideţi înaintea noastră".

Şi, în vreme ce colecţia aceea de cărţi a fost adusă de patru slujitori, [aceasta fiind] împodobită cu aur şi pietre preţioase, zis-a Pilat către toţi: „Vă implor pe Dumnezeu, Părintele vostru, care a făcut şi a poruncit ca să fie ridicat acest Templu, să nu ascundeţi nimic faţă de mine. Voi cunoaşteţi toate cele ce scrise în această colecţie; spuneţi-mi aşadar dacă L-aţi găsit în Scripturi pe acest Iisus - pe Care voi l-aţi răstignit ca fiind Fiul lui Dumnezeu - care ar fi trebuit să vină pentru mântuirea neamului omenesc, şi în ce vreme ar fi trebuit să vină!".

Rugaţi astfel, Anna şi Caiafa au poruncit ca toţi ceilalţi care se aflau acolo să iasă din Sfânta [Sfintelor], şi au închis toate uşile Templului şi ale Sfintei, şi au grăit către Pilat: „Conjuraţi fiind de tine, o judecătorule, pe zidirea acestui Templu, îţi vom arăta ţie adevărul şi faptele întocmai. După ce l-am răstignit pe Iisus, neştiind că este Fiul lui Dumnezeu, ci socotind noi că prin vreo vrăjitorie săvârşeşte minunile lui, am făcut o mare adunare în acest Templu. Şi vorbind noi despre semnele minunilor pe care le făcuse Iisus, am găsit mulţi martori din neamul nostru, care au spus că după pătimirea morţii El a fost văzut viu, şi am văzut doi martori, ale căror trupuri le-a înviat Iisus din morţi. Aceştia ne-au spus nouă multele minuni pe care le-a făcut Iisus morţilor, şi pe care le avem scrise în mâinile noastre. Şi este datina noastră ca în fiecare an să deschidem această sfântă colecţie [de cărţi] înaintea întregii sinagogi, şi să căutăm [în ea] mărturia lui Dumnezeu. Şi am descoperit în prima carte a Septuagintei[258], unde arhanghelul Mihail grăieşte către al treilea fiul al primului om, Adam, [zicând] că după cinci mii cinci sute de ani, ar trebui să vină din ceruri Hristos, preaiubitul Fiul al lui Dumnezeu. De aceea noi am socotit că

Acesta este pesemne Dumnezeul lui Israel, Care a grăit către Moise: «*Să-ţi faci ţie Chivot al mărturiei lung de doi coţi şi jumătate, larg de un cot şi jumătate şi înalt de un cot şi jumătate*»[259]. Căci prin aceşti cinci coţi şi jumătate noi am înţeles şi am cunoscut, din alcătuirea Chivotului Vechiului Legământ, că în cinci mii de ani şi jumătate va trebui să vină Iisus Hristos în chivotul trupului şi, precum dă mărturie Sfânta Scriptură, El este Însuşi Fiul lui Dumnezeu şi Domn şi Împărat al lui Israel. Iar după pătimirea Lui, noi, mai marii sinagogii, privind cu uimire la semnele care s-au făcut din pricina Lui, am deschis această colecţie de cărţi, căutând toate neamurile până la neamul lui Iosif şi Maria, mama lui Iisus, şi am văzut că ea este din sămânţa lui David; şi am descoperit că din ziua când Domnul a făcut cerul şi pământul şi pe Adam, primul om, până la potop, sunt două mii două sute doisprezece ani. Şi de la potop până la Avraam sunt nouă sute doisprezece ani. Şi de la Avraam până la Moise sunt patru sute trei zeci de ani. Şi de la Moise până la regele David sunt cinci sute zece ani. Şi de la David până la strămutarea în Babilon sunt cinci sute de ani. Şi de la strămutarea în Babilon până la întrupare a lui Hristos sunt patru sute de ani. Şi s-au făcut pe dată cinci mii cinci sute de ani[260]. Şi astfel se face că, Iisus Hristos, Cel pe care L-am răstignit, este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu adevărat şi atotputernic. Amin".

Şi după acestea, Pilat a scris o epistolă către Claudiu, din oraşul Roma, zicând: „Ponţiu Pilat Împăratului Claudiu, salutări"![261]

Sfârşit

183 Procurator roman în Iudeea (26-36 d. Hr.). Este cunoscut în Evanghelii prin rolul pe care îl joacă în procesul lui Iisus şi pentru faptul că L-a condamnat la pedeapsa răstignirii pe cruce.
184 Nicodim făcea parte din gruparea fariseilor, o grupare ce tindea spre un formalism exagerat al respectării ritualului iudaic, având chiar o poziţie dominantă. Convorbirea avută cu Mântuitorul (Ioan

III, 1-21) l-a determinat pe Nicodim să creadă în El şi chiar să-l apere în faţa celorlalţi iudei. De asemenea, Nicodim va pregăti, împreună cu Iosif din Arimateea, trupul lui Iisus spre a fi înmormântat.
185 Flaviu Theodosie I „cel Mare”, împărat roman (379-395). După moartea lui Graţian, survenită în anul 383, Teodosie rămâne unic conducător al Imperiului. A emis decretul care impunea Ortodoxia ca unică religie a Imperiului (380) şi a convocat Sinodul II Ecumenic ce a avut loc la Constantinopole (381).
186 Împărat roman în Apus (375-392). A fost influenţat de Sfântul Ambrozie în direcţia respectării tradiţiei ortodoxe, intrând astfel în conflict cu Justina, mama sa, care era ariană.
187 Anul 393/397.
188 Împărat roman (14-37 d.Hr.) din dinastia Iulia-Claudia. Fidel urmaş al lui Augustus, continuă politica de pace a acestuia, se ocupă în mod special de justiţie, finanţe şi administrarea provinciilor.
189 Tetrarh al Galileei (4 î.Hr.-39 d.Hr.). Cunoscut din Evanghelii ca fiind cel care a poruncit tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul. De asemenea, după ce a fost prins, Iisus a fost dus mai întâi la Pilat care, l-a trimis la Irod. Vezi şi *Lc*. XXIII, 1-12.
190 Rege al Israelui (37-4 î.Hr.), instalat pe tron de triumvirul Marc Antoniu. Mare constructor, reface Templul din Ierusalim. Evangheliile îi atribuie uciderea pruncilor din Betleem, acţiune destinată să-l facă să dispară pe Iisus .
191 Mare Preot şi căpetenie a bătrânilor lui Israel. Este cel care îl judecă pe Iisus în Sanhedrin. Vezi şi *Mt*. XXVI, 57-68.
192 Fost mare preot, Anna este unul din personajele influente, atât din punct de vedere politic cât şi religios, în cadrul societăţii iudaice din vremea lui Iisus. După ce este prins, Iisus va fi dus mai întâi în faţa lui Anna, care era şi socrul lui Caiafa, aşa cum ne spun Evangheliile. Vezi şi *In*. XVIII, 12-14.
193 Cf. *Mt*. XII, 24.
194 Mt. XI, 9
195 Într-o legiune romană, signoforul era purtătorul steagului legiunii respective
196 Acest nume s-a păstrat pe calea tradiţiei orale, din moment ce nu există nicio menţiune după care acesta ar fi fost numele real al soţiei lui Pilat. Evanghelia după Matei o menţionează cu o singură ocazie, dar fără a-i da numele. Vezi Mt. XXVII, 19.
197 Cf. Mt. XXVII, 19.
198 cf. *Lc*. XXIII, 14.
199 cf. *In*. XVIII, 31.
200 *In*. XVIII, 33.
201 *In*. XVIII, 34.
202 cf. *In*. XVIII, 35.
203 *In*. XVIII, 36-38.
204 *Lc*. XXII, 4.
205 *Mt. XXVI, 61*.
206 *Mt. XXVII, 24.*
207 Mt. XXVII, 25.
208 cf. In. XIX, 12.
209 *cf. Iş. VII, 10-12.*
210 In. V, 8.
211 Lc. XVIII, 38.
212 cf. Lc. VIII, 43-48.
213 cf. In. XI, 1-45.
214 cf. Mt. XXVII, 17
215 cf. Mt. XXVII, 22.

216 cf. In. XIX, 12.
217 cf. Mt. II, 1-11.
218 *cf. Mt. II, 13-19.*
219 *cf. Mt. II, 16.*
220 Mt. XXVII, 24.
221 Mt. XXVII, 25.
222 *cf. Mt. XXVII, 29.*
223 cf. Lc. XXIII, 34.
224 Mt. XXVII, 42
225 cf. Mt. XXVII, 48.
226 cf. Lc. XXIII, 38.
227 cf. Lc. XXIII, 39-43.
228 cf. Lc. XXIII, 44-47.
229 cf. Mt. XXVII, 57-60.
230 cf. Dt. XXXII, 35
231 cf. Mt. XXVIII, 1-10.
232 cf. *Mt*. XXVIII, 11-15.
233 cf. *Mt*. XXVIII, 16-20; *Lc*. XXIV, 50-53.
234 Vezi *4 Rg*.
235 *Lc*. XIII, 35.
236 cf. *Lc*. II, 28-32.
237 cf. *Lc*. II*, 34-35.*
238 Cf. *Mt*. XXVII, 52-53.
239 Mt. IV, 14-16.
240 *cf. In. I, 29.*
241 cf. *Mt*. XVII, 5.
242 *Mc*. XIV, 34.
243 *Ps*. XXIII, 7.
244 cf. *Ps*. CVI, 8-20.
245 cf. *Is*. XXVI, 19.
246 cf. *Ps*. XXIII, 8.
247 cf. *Ps*. CI, 20-21.
248 *Ps. XXIX, 4-5.*
249 *Ps*. XCVII, 1-3.
250 *Ps*. CXLIX, 9.
251 cf. *Avc*. III, 13.
252 cf. *Ps*. LXXXIX, 19
253 Parafrază după *Mi*. VII, 18-20: „Cine este Dumnezeu ca Tine, Care ierţi fărădelegea şi treci cu vederea păcatele restului moştenirii Tale? Mânia Lui nu ţine totdeauna, căci El iubeşte îndurarea. Şi milostiveşte-Te iarăşi spre noi şi fărădelegile noastre calcă-le în picioare! Aruncă în adâncul mării toate păcatele noastre Păstrează credincioşia făgăduită lui Iacob şi îndurarea pe care ai arătat-o lui Avraam, precum ai jurat către părinţii noştri în zilele de odinioară".
254 *Ps*. XLVII, 13.
255 *cf*. 4 Rg. II, 11.
256 *Lc*. XXIII, 42.
257 cf. *Lc*. XXIII, 43.
258 *Septuaginta*. Reprezintă traducerea în limba greacă, atât a celor cinci cărţi ale lui Moise (Pentateuhul), cât şi a celorlalte cărţi ale Vechiului Testament. Această traducere s-a efectuat în

perioada cuprinsă între sec. III-II î.Hr.
259 cf. *Iş*. XXV, 10.
260 Până la cei 5.500 de ani, mai lipsesc la numărătoare 536 de ani.
261 Vezi textul acestei scrisori în Anexa 2.

Anexa 1
Evanghelia după Ioan
cap. 3, 1-21

1. Şi era un om dintre farisei, care se numea Nicodim şi care era fruntaş al iudeilor.
2. Acesta a venit noaptea la Iisus şi I-a zis: Rabi, ştim că de la Dumnezeu ai venit învăţător; că nimeni nu poate face aceste minuni, pe care le faci Tu, dacă nu este Dumnezeu cu el.
3. Răspuns-a Iisus şi i-a zis: Adevărat, adevărat zic ţie: De nu se va naşte cineva de sus, nu va putea să vadă împărăţia lui Dumnezeu.
4. Iar Nicodim a zis către El: Cum poate omul să se nască, fiind bătrân? Oare, poate să intre a doua oară în pântecele mamei sale şi să se nască?
5. Iisus a răspuns: Adevărat, adevărat zic ţie: De nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu.
6. Ce este născut din trup, trup este; şi ce este născut din Duh, duh este.
7. Nu te mira că ţi-am zis: Trebuie să vă naşteţi de sus.
8. Vântul suflă unde voieşte şi tu auzi glasul lui, dar nu ştii de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul.
9. A răspuns Nicodim şi i-a zis: Cum pot să fie acestea?
10. Iisus a răspuns şi i-a zis: Tu eşti învăţătorul lui Israel şi nu cunoşti acestea?
11. Adevărat, adevărat zic ţie, că noi ceea ce ştim vorbim şi ce am văzut mărturisim, dar mărturia noastră nu o primiţi.
12. Dacă v-am spus cele pământeşti şi nu credeţi, cum veţi crede cele cereşti?
13. Şi nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer.

14. Şi după cum Moise a înălţat şarpele în pustie, aşa trebuie să se înalţe Fiul Omului,
15. Ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică.
16. Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică.
17. Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea.
18. Cel ce crede în El nu este judecat, iar cel ce nu crede a şi fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu.
19. Iar aceasta este judecata, că Lumina a venit în lume şi oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina. Căci faptele lor erau rele.
20. Că oricine face rele urăşte Lumina şi nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească.
21. Dar cel care lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui, că în Dumnezeu sunt săvârşite.

Anexa II

Pontius Pilatus. Epistola ad Claudium[262]

Pontius Pilatus Claudio suo salutem.

Nuper accidet quod ipse probavi, Iudaeos per invidiam se suosque posteros crudeli condemnatione punisse. Denique cum promissum haberent patres eorum quod illis Deus eorum mitteret de caelo Sanctum Suum, qui eorum Rex merito diceretur, et hunc se promiserit per virginem missurum ad terras.

Is itaque me praeside in Iudaea Hebraeorum Deus cum venisset, et vidissent eum caecos inluminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, daemones ab hominibus fugasse, mortuos suscitasse, imperasse ventis, ambulasse siccis pedibus super undas maris et multa alia mirabilia fecisse: cum omnis populus Iudaeorum Dei Filium hunc esse dicerent, invidia contra eum ducti sunt principes sacerdotam et tenuerunt eum et mihi tradiderunt, et alia pro aliis mihi de eo mentientes dixerunt, istum magum esse et contra legem eorum agere.

Ego autem credidi ita esse et flagellatum tradidi illum arbitrio eorum. Illi autem crucifixerunt eum et sepulto custodes adhibuerunt. Ille autem militibus meis custodientibus die tertio resurrexit. In tantum autem exarsit nequitia Iudaeorum, ut darent pecuniam eis dicentes: Dicite quia discipuli eius corpus ipsius rapuerunt. Sed cum accepissent pecuniam, quid factum fuerit tacere non potuerunt. Nam et illum resurrexisse testati sunt se videsse, et a Iudaeis pecuniam accepisse. Haec ideo ingessi ne quis aliter mentiatur, et existimes credendum mendaciis Iudaeorum.

Scrisoarea lui Ponţiu Pilat către Claudiu [263]

„Ponţiul Pilat împăratului Claudiu, salutări.

De curând s-a întâmplat un lucru pe care eu însumi îl adeveresc, anume că pe iudei şi pe urmaşii lor, [Dumnezeu] i-a pedepsit, din pricina pizmei lor, cu o pedeapsă crudă. Când Dumnezeu le-a făgăduit părinţilor lor că va trimite la ei pe Sfântul Său din ceruri, pe Care [părinţii iudeilor] L-ar fi numit cu îndreptăţire Împărat al lor, El a făgăduit că Îl va trimite pe Acela pe pământ printr-o Fecioară.

Şi astfel, în vremea guvernării mele, Acest Dumnezeua venit în Iudeea evreilor, şi ei au văzut că i-a luminat pe cei orbi, că i-a curăţit pe cei leproşi, că i-a vindecat pe cei schilozi, că i-a alungat pe diavoli din oameni, că i-a înviat pe cei morţi, că a poruncit vânturilor, că a umblat pe valurile mării cu picioarele uscate şi că a săvârşit multe alte minuni. Când tot poporul iudeilor spunea că Acesta este Fiul lui Dumnezeu, mai marii preoţilor au fost cuprinşi de ură împotriva Lui, şi L-au prins şi L-au predat mie, şi mi-au spus minciuni unii după alţii, şi pe El L-au învinovăţit că este vrăjitor şi împotrivitor al Legii lor.

Şi eu am crezut în vorbele lor şi L-am predat pe El biciuit la judecata lor. Şi ei L-au răstignit pe El şi la mormântul Lui au aşezat paznici[264]. Dar El, fiind păzit de oştenii lor, a înviat a treia zi. Atât de mult s-a aprins ticăloşia iudeilor, încât au dat bani oştenilor, zicându-le: *Spuneţi că ucenicii Lui I-au furat Trupul*[265]. Dar după ce au luat banii, [oştenii] nu au putut să-şi ţină gura despre cele întâmplate. Căci şi pe Acela L-au mărturisit că a înviat şi că L-au văzut pe El, şi că au primit bani de la iudei. De aceea, eu le-am repetat pe acestea ca nimeni să nu mintă în vreun fel, şi tu să socoteşti [vrednice] de crezare minciunile iudeilor”.

262 cf. Sorin-Dan Damian, „Martiriul sfinţilor apostoli Petru şi Pavel”, Ed. Herald, Bucureşti, 2010, p. 53.
263 *Idem*, pp. 78-79.
264 cf. Mt 27, 64-66;
265 cf. Mt 28, 13;

Index[266]

A

Acta Christi Domini 47
Adam 16, 39, 72, 74, 104, 105, 110, 111, 114, 117, 145, 147, 152-157, 160, 175
adevăr 8, 11, 16, 21, 28, 29, 40, 42, 43, 50, 51, 57, 67, 126, 128
Adonai 103, 145
adunare 141, 159
Agrippa 87, 126
aleşi 58
Alexandria 11, 14
Alexandru 71, 122, 123
Amsterdam 75
Anna 122, 126, 127, 137, 140, 141, 143, 144, 158, 159
Antichitate 29
Antihrist 156
Antiohia 8
Apocalipsa 55
apocrif 6, 17, 42-52, 56, 55, 60, 62, 65, 66, 68, 73, 74, 77
apostoli 164, 175
arcă 117
Arhanghel 12, 155, 157
Asterius 87, 126
Atotputernicul 74, 149, 157
Augustin 7, 35, 36, 43, 49, 52, 61, 75, 76
Augustus 122
Avraam 139, 160

B

Babilon 160
Barabas 14
Bartolomeu 52
Bernard 56, 65, 66
Betleem 122, 126, 133
biruinţă 69, 70, 74, 150, 154
blasfemie 129, 136

Bonnet 21, 24, 27

C

Caiafa 122, 126, 127, 137, 140, 141, 143, 144, 158, 159
Catholicon 50
Cel Preaînalt 146
cer 68, 144-146, 150, 154, 158-160, 163
Cezar 130, 132, 133
chinuri 76, 153
chip 146, 151, 154
Chronica Domini nostri Jesu Christi 53
Claudiu 18, 20, 22, 24, 25, 29, 161, 165
codex 15, 22, 26
Constantin 49
creaţie 21, 34, 42
creştinism 23, 44, 51
cronologie 16
cruce 41, 93, 95, 121, 145, 152, 156
cunoaştere 55, 59, 70
Cura sanitatis Tiberii 22, 26
Cuvântul 12, 13, 14, 36, 43, 52, 76, 77

D

Daniel 8, 69
David 17, 35, 54, 74, 84, 91, 96, 108, 112, 117, 123, 131, 136, 150, 151, 154, 160
Decretum pseudo-Gelasianum 45, 46
De destructione 31, 32, 33, 34
Descensus Christi ad Inferos 9
De Veronilla 29, 30
diacon 70
Dialogus beatae Mariae et Anselmi de passione Domini 65
diavol 40, 153
Disputatio Judaei cum Christiano 61
divin 44, 55, 80, 106
document 9, 20, 53
Domnul 20, 25-31, 59, 60, 70, 138, 141, 143, 146, 147, 150-155, 157, 158, 160
duh 140, 162
Duhul Sfânt 146, 147
dumnezeire 7, 16, 58, 71, 121, 148, 152

Dumnezeu 21, 28, 30, 39, 121, 123, 127, 129-152, 155, 157, 159, 162, 163, 165

E

Egipt 126, 130, 133
Elisei 140
Enoh 15, 16, 41, 58, 67, 143, 156, 175
Epifanie 11, 12, 14
episcop 8, 47, 70
epistolă 161
Epistola Pilati ad Claudium 18, 20
eretic 50
Eusebiu de Cezareea 7, 11, 12, 13, 28, 36, 76
Evangelium Nazaraeorum 48, 49, 59, 67
Evangelium Nicodemi 2, 5, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 26, 36, 44, 47, 55, 57, 67, 174
Evanghelia după Matei 58
Evanghelia după Toma 175
Evanghelia lui Toma 52
Evanghelie 14, 52, 55, 60, 68, 79

F

Fabricius 2, 72, 81
facere 89, 90, 107, 110, 116
Faptele lui Ioan 46
Faptele lui Pilat 6, 8, 9
Faraon 130
farisei 162
Fiul 39, 123, 127, 134, 145, 146, 148, 156, 159, 163, 165

G

Galileea 135, 138, 139, 145
Gesta Pilati 9
Gestas 15, 63, 72, 93, 133, 134
Golgota 133
Goliat 136
Grigorie cel Mare 13, 49, 61
Grigorie de Tours 8, 35, 60

H

Habacuc 112

har 157
Historia Nicodemi 48
Hristos 7, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 20-32, 35, 36, 40-43, 47, 51, 53, 56-74, 77, 79, 121, 132, 134, 136, 146, 147, 151, 153, 156, 157, 160

I

Iacob 126
Iacov 139
Iamnes 130
Ieremia 28
Ieronim 48, 52
Ierusalim 21, 31, 35, 40, 54, 58, 122, 123, 139, 141, 142, 144, 156, 157
Iisus 16, 19, 20, 23, 25, 26, 31, 40, 45, 47, 58, 63, 64, 68, 70, 71, 73, 121-130, 132-149, 152, 156-159, 162, 163
Ilie 15, 16, 41, 58, 67, 140, 142, 143, 156
imnuri 76
inimă 136, 145
Ioan Botezătorul 4, 121, 122, 146, 162, 174
Iordan 58, 145, 146, 147, 157
Iosif 8, 9, 10, 14, 17, 24, 26, 34, 35, 39, 41, 42, 43, 54, 59, 60, 61, 64, 67, 77, 78, 121, 122, 126, 133, 135-137, 138, 140-144, 158, 160
Iosif din Arimateea 8, 9, 11, 14, 17, 24, 26, 34, 35, 39, 42, 54, 59, 64, 67, 77, 121
Iosua 28
Irod 30, 32, 42, 64, 122, 133
Isaac 87, 98, 126, 139
Isaia 4, 28, 145, 150
Israel 98, 99, 102, 103, 104, 117, 122, 139, 140, 141, 143, 145, 146, 160, 163
Istoria ecleziastică 28
Iuda 18, 33, 122, 126

Î

încercare 49
înger 40, 41, 137, 138, 140, 142
întrupare 160
învăţător 37, 121, 139, 162, 163
învăţături 49
Înviere 13, 19, 24, 32, 34, 42, 44, 53, 58, 59, 63, 66, 69, 129, 144, 157

J

Jacobus a Voragine 42, 43, 47, 52, 67, 77
James 10, 54, 68, 79
Josephus 28, 32, 33

L

laudă 70, 73, 155
Lazăr 16, 40, 74, 126, 131, 149
Legământ 160
lege 99
Legenda aurea 42, 43, 67, 77
Levi 83, 122
leviţi 128, 143
Liber Methodii 45
Lipsius 21, 24, 27
liturgice 13, 49, 60, 68, 69, 70, 73, 76, 77
Longinus 63, 67, 71, 94, 134
Luca 4
lumină 5, 28, 40, 143, 145, 146, 151, 152, 155
Lyon 72, 78

M

magi 92, 133
Mamvres 130
mană 132
mântuire 13, 39, 153
Mântuitorul 20, 25-27, 30, 46, 121, 149
manuscris 6, 8, 10, 17, 24, 27, 30, 32, 33, 34, 37, 46, 54, 61, 62, 77, 78
Manuscrisele de la Marea Moartă 175
Marcellus 21
Marcu 4, 52
Maria 38, 39, 68, 75, 76, 84, 87, 122, 126, 143, 160
Martinus 21
martiri 175
mărturie 9, 14, 24, 26, 58, 128, 131, 143, 155, 157, 159, 160, 163
Matei 4, 7, 21, 33, 45, 48, 49, 52, 68
Meditationes vitae Christi 65, 66
Mesia 12, 16, 21
Mielul lui Dumnezeu 146
Miheia 4, 155

minune 26
mir 144
Moise 28, 129, 130, 133, 143, 160, 163
Mommsen 7
mormânt 40, 59, 131, 136, 138, 144, 150, 151

N

nădejde 153
Nazaret 142
neam 126, 140, 157
Nero 22, 23, 24, 27, 28, 29, 32
Nicodim 1-10, 25, 30, 31, 35, 47-49, 58, 60-64, 67, 79, 121, 122, 129-132, 136, 140-144, 158, 162, 174
Noul Testament 71

O

obârşie 71
Orosius 7, 21

P

păgân 23, 63, 124, 126
Palestina 7
Palestra 36, 37, 41, 42, 77
Paradis 12
Passio Domini secundum Nicodemum 48
Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli 21, 24, 27
Passio S. Margaritae 26
Pătimirile lui Hristos 9
patristică 53, 59
Pavel 164
Petru 23, 27, 48, 52, 63, 72, 164
Pilat 7-10, 12, 14-18, 20-33, 42-44, 54, 63, 64, 67, 121-136, 138, 143, 158, 159, 161, 165
pogorâre 36, 42, 61, 70, 75
Post 34
preot 122, 139, 143, 144
Procula 86, 125
Prudentius 73
Psalm 69
Pseudo-Bonaventura 65, 66

putere 23, 27, 40, 72, 73, 123, 126, 128, 148, 151, 152, 153
puterea lui Dumnezeu 123

R

rai 43, 72
răscumpărare 154
răstignire 27
război 33, 149, 150
Reformă 45
regi 30, 53, 93
rob 132, 151
Roma 21, 22, 26, 31, 35, 49, 64, 69, 161
Rubellion 122
Rufin 7, 11, 28, 122
Rufinus 7
rugăciune 13, 142, 144, 157

S

sălaş 74
sămânţă 160
şarpe 163
Satana 13, 40, 56, 57, 73, 147, 148, 149, 152, 153
Schmidt 63, 71, 73
Scripturi 16, 99, 121, 140, 159
Scripturi canonice 47, 55
Sedulius 48, 73
seminţe 50, 51
Set 12, 43, 72, 105, 147
Seth 105
sfânt 23, 33, 41, 59, 64, 69, 70, 71, 76, 140, 146, 150, 154, 156, 158, 164
Sfânta Scriptură 160
sfinţire 70
Sidonius Apollinaris 73
Simeon 40, 46, 102, 103, 104, 143, 144, 146
Simon 23, 24
Simon Magul 23, 24
sinagogă 16, 28, 125, 129, 136, 137, 139, 142, 144, 158, 160
slavă 41, 143, 149-155
Soare 135

Solomon 34, 63, 128, 175
Somnium Neronis 27
Speculum historiale 42, 43
strălucire 145, 151
suflet 143, 148
Summa de arte praedicandi 48, 59

T

taine 157
Taţian 175
templu 17, 28, 33, 34, 63, 122, 128, 135, 143, 144, 146, 159
Teodosie 31, 121
Tertullian 7, 21
Tiberiu 7, 8, 21, 22, 23, 25, 26, 30, 31, 32, 34, 122
Tischendorf 9, 10, 11, 16, 26
Titus 26, 32
Toma 3, 7, 77, 175
Tractatus secundum Nicodemum 48
tradiţie 7, 53, 59, 65, 72, 74, 121
Transitus Mariae 45, 68
trup 142, 156, 162

U

ucenic 40, 126, 130, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 165

V

Valentinian 121
Vatican 22, 48, 68
Venantius 73
Venantius Fortunatus 73
Veronica 23, 24, 30, 71, 91, 131
Vespasian 27, 32
Viaţa lui Adam şi a Evei 12
Vienna (palimpsest) 6, 7, 10, 11, 19, 32
vin 134
Vindicta Salvatoris 26
Visio Pauli 45, 78
Vita Adae et Evae 12, 45
Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica 51, 62

Vita rhythmica 51, 62, 64, 65
viziune 71
Volusian 23, 24, 26
vrăjitor 123, 126, 159, 165

266 Numărul paginilor se referă la ediţia tipărită a cărţii.